ISSN No. 2231-5063

# GOLDEN RESEARCH THOUGHTS

INTERNATIONAL RECOGNITION MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL

VOL-III, ISSUE-XI, May-2014

IMPACT FACTOR : 2.2052(UIF)
DOI 10.978/2231-5063

## IN THIS

औद्यागिक श्रमीक आणि त्यांचे संगठण
एन. बी. मठपती

स्मृति, कल्पना एवं संगीत - एक अध्ययन
मृणाल प्रभाकरराव कडू , सुनिल बा. पटके

आंबेडकरवादापुढील आव्हाने - एक चिकित्सक दृष्टिक्षेप
निलेश चंद्रकांत आढाव

'स्त्री - पुरुष तुलना : कोत्तापल्लेंचे सटीप संपादन
शंकर राऊत

अस्थमा (दमा)
एस.एस शर्मा

अमरावती जिल्हयातील तिवसा तहसिलमधील आठवडी बाजार केंद्रांच्या अभिक्षेत्रीय व कालिक वितरणाचे प्रारुप
सुनील आखरे

सांगली प्रांताचा ऐतिहासिक आढावा
एम्. डी. उदगावकर

कृषि क्षेत्र में उतरने वाली नीजि कम्पनियों की छवि निर्माण के लिए जनसम्पर्क नीतियों के बारे में किसानों की राय
विक्रम कौशिक , परमवीर सिंह

संस्कृत रूपकों में दलित एवं निश्पोषित वर्ग की समस्या (प्रारम्भ से लेकर आठवीं शताब्दी तक)
[illegible]

मालवा के प्राकृतिक पर्यटन केन्द्रो की स्थानिक विशेपताएँ व वितरण प्रतिरूप
अनिमा

हिन्दी और संस्कृत संज्ञाओं की पोस (POS) टेगिंग
अर्चना देवी

गांधीजी के विचारों की दृष्टि से शवरी का मूल्यवोध
अशोक एम. पवार

महाराष्ट्रातील महिला उद्योजिका
मीनाक्षी तडस

पिक उत्पादनावर पर्जन्यमान किमान आधारभूत किंमती सिंचनसुविधा वियाणे पिक लागवडी खालील क्षेत्र व उत्पादकता यांचा होणारा प्रभाव : भारतातील निवडक पिकांचा अभ्यास
जनार्धन जी. जाधव , निलेशकुमार एम. गुरव

जैन ग्रंथों की जुवानी प्राचीन भारतीय इतिहास एवं संस्कृति का वर्णन एवं इसके निर्माण में जैन धर्म का योगदान
मनोज कुमार

## HIGHLIGHTS

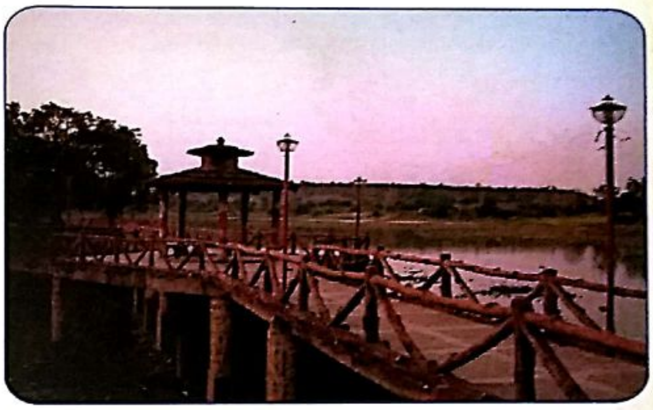

मालवा के प्राकृतिक पर्यटन केन्द्रो की स्थानिक विशेषताएँ व वितरण प्रतिरूप

पिक उत्पादनावर पर्जन्यमान किमान आधारभूत किंमती सिंचनसुविधा वियाणे पिक लागवडी खालील क्षेत्र व उत्पादकता यांचा होणारा प्रभाव : भारतातील निवडक पिकांचा अभ्यास

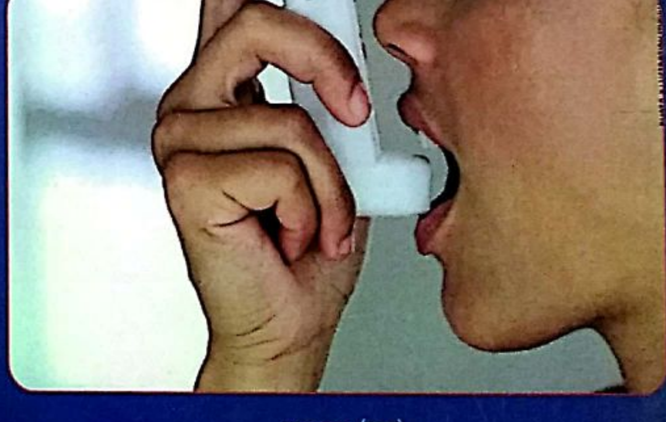

अस्थमा (दमा)

Editors-in-Chief
Tukaram Shinde

Scanned by CamScanner

GRT

GOLDEN RESEARCH THOUGHTS

## Content

ISSN NO:-2231-5063 VOL.III, ISSUE.XI/May - 2014



| Sr. No | Title and Name of The Author (S) | Page No |
|---|---|---|
| 1 | **औद्यागिक श्रमीक आणि त्यांचे संगठण**<br>एन. बी. मठपती | 1 |
| 2 | **स्मृति, कल्पना एवं संगीत – एक अध्ययन**<br>मृणाल प्रभाकरराव कडू , सुनिल बा. पटके | 4 |
| 3 | **आंबेडकरवादापुढील आव्हाने – एक चिकित्सक दृष्टिक्षेप**<br>निलेश चंद्रकांत आढाव | 7 |
| 4 | **'स्त्री – पुरुष तुलना : कोत्तापल्लेंचे सटीप संपादन**<br>शंकर राऊत | 11 |
| 5 | **अस्थमा (दमा)**<br>एस.एस शर्मा | 14 |
| 6 | **अमरावती जिल्हयातील तिवसा तहसिलमधील आठवडी बाजार केंद्रांच्या अभिक्षेत्रीय व कालिक वितरणाचे प्रारुप**<br>सुनील आखरे | 19 |
| 7 | **सांगली प्रांताचा ऐतिहासिक आढावा**<br>एम्. डी. उदगावकर | 22 |
| 8 | **कृषि क्षेत्र में उतरने वाली नीजि कम्पनियों की छवि निर्माण के लिए जनसम्पर्क नीतियों के बारे में किसानों की राय**<br>विक्रम कौशिक , परमवीर सिंह | 25 |
| 9 | **संस्कृत रूपकों में दलित एवं निष्पोशित वर्ग की समस्या (प्रारम्भ से लेकर आठवीं शताब्दी तक)**<br>जहाँ आरा | 42 |
| 10 | **मालवा के प्राकृतिक पर्यटन केन्द्रो की स्थानिक विशेषताएँ व वितरण प्रतिरूप**<br>अनिमा | 46 |
| 11 | **हिन्दी और संस्कृत संज्ञाओं की पोस (POS) टैगिंग**<br>अर्चना देवी | 68 |
| 12 | **गांधीजी के विचारों की दृश्टि से शबरी का मूल्यबोध**<br>अशोक एम. पवार | 73 |
| 13 | **महाराष्ट्रातील महिला उद्योजिका**<br>मीनाक्षी तडस | 76 |
| 14 | **पिक उत्पादनावर पर्जन्यमान् किमान आधारभूत किंमती सिंचनसुविधा बियाणे पिक लागवडीखालील क्षेत्रा व उत्पादकता यांचा होणारा प्रभाव : भारतातील निवडक पिकांचा अभ्यास**<br>जनार्धन जी.जाधव, निलेशकुमार एन.गुरव | 79 |
| 15 | **जैन ग्रंथों की जुबानी प्राचीन भारतीय इतिहास एवं संस्कृति का वर्णन एवं इसके निर्माण में जैन धर्म का योगदान**<br>मनोज कुमार | 88 |



Scanned by CamScanner

den Research Thoughts
N 2231-5063
act Factor : 2.2052(UIF)
ıme-3 | Issue-11 | May-2014
ilable online at www.aygrt.isrj.net

GRT

# औद्यागिक श्रमीक आणि त्यांचे संगठण

एन. बी. मठपती

का.प्राचार्य श्री.वसंतराव नाईक कला, व श्री. अमरसिंग नाईक वानिज्य महाविद्यालय,मंगरुळपीर.

**सारांश :** औद्यागिक श्रमिकांचा आपला हेतु त्या सर्व श्रमिकानसाठी व्हायला पाहीजेत मोठया, छोटया व कुटीर उद्योगात कार्य करतात. पण भारतात याची व्याख्या मर्यादीत प्रमाणात केली क्षेत्रात समावून घेतले जात नाही. आपल्या देशात औद्यागिक क्षेत्रात सामावून घेतले जात नाही. आपल्या देशात औद्यागिक क्षेत्राची प्रगती मंद गतीने होत गेली त्यामुळे औद्यागिक क्षमीकांचा विकास सुध्दा मंद गतिने होत गेला.

## ावना :

उद्योगांच्या वार्षीक सर्वेक्षण नुसार 1997—98 मध्ये कारखण्याची एकूण संस्था 13.6 लाख एवढी होती, परंतु 2003 — 2004 मध्ये ती होऊन 12.9 लाख एवढी झाली. अशाप्रकारे कारखाण्यात काम करण्याच्या श्रमिकांची संख्या 1997 — 98 मध्ये 76.5 लाख होती ती, 3—2004 मध्ये कमी हाऊन 60.9 लाख झाली.

## ीक संघटनेचे आंदोलन :—

श्रमिक संघटन द्वारे सवच्छेने कायम स्वरुपी केले गेलेले संघटना असतात ज्यांचा उदे्श सामुहीक प्रयत्नाद्वारे श्रमीकांच्या हीतांची ा व त्यांना प्रेरीत करण्याचा प्रयत्न असतो. विसाव्या शतकाच्या पहील्या चौथ्या भागात भारतात श्रमिक संघटनेचे आंदोलनाला सुरुवात ी. एस. एस. बंगाली, एन. एम. लोखंडे आणि काही व्यक्तीद्वारे श्रमिक संघटना स्थापना केल्या गेल्या त्यांनी काही प्रमाणात संप, मोर्चा, ाळ, टाळेबंदी करण्यात.यशस्वी झाले त्यामुळे श्रमिकांच्या स्थितीत काही प्रमाणात सुधारणा झाली.

## ीक संघटना आंदोलनाचा विकास :—

पहील्या जागतीक महायुध्दाच्या नंतर भारतीय श्रमिक संघटनेने श्रमिकाची दशा सुधारने आणि त्यांच्या साठी आर्थिक मजुरीची णी करणे व इतर सुविधा प्राप्त करण्याची संप करण्याचा प्रयत्न केला गेला. अनेक संपाची घोषणा केली गेली. 1921 मध्ये 4000 संप झाले मध्ये 6 लाख श्रमिकांचा सहभाग होता. यामधील अनेक संप यशस्वी झाल्यामुळे अनेक श्रमिक संघटना कायम झाले.

1920 — 30 या दशकाच्या अंतिम वर्षात मासिक संघटनेच्या नेत्यामध्ये मत भेद निर्माण झाल्यामुळे श्रमिक संघटनेच्या आंदोलनात पडली. AITUC वर साम्यवादी कब्जा केला आणि नरम दल ने ऑल इंडिया ट्रेड युनियन फेडरेशन (AITUC) च्या रुपात एक नविन ाय श्रमीक संघटना निर्माण झाली. नेत्याच्या आपयातील भांडणामुळे श्रमिकांचा त्यांच्यावरील विश्वास कमी झाला परिणामता अनेक संप शस्वी झाले.

1930 च्या नंतर श्रमिक संघटनेच्या आंदोलनासाठी अशा प्रकारे वातावरण निर्माण झाले. जे आर्थिक संघटनेसाठी अत्यंत प्रतिकूल . मेरठ कांड मध्ये पकडले गेलेले साम्यवादी आणि 1929 मध्ये मुंबई सुती वस्त्र उद्योगाचा संपाच्या अपषस्वी च्या कारणानक श्रमिक टनेला धक्का बसला.तसेच 1929 च्या जागतिक महामंदीचा पण मोठा परिणाम झाला.

दुसऱ्या जागतिक महायुध्दाच्या काळात संकट कालीन स्थिती घोषित केली गेली. आणि युध्दात सहभागी होणाच्या प्रश्नावर श्रमिक टनेच्या नेत्यानमध्ये पून्हा मतभेद निर्माण झाले. रशियातील साम्यवादी पार्टीचे अनुकरण करुन साम्यवादी ब्रिटीश सरकारच्या सहकार्याने ्याना परजित करण्याचा प्रयत्न करीत होते.

## तंत्र्य प्राप्तीनंतर श्रमिक संघटनेचा विकास :—

स्वातंत्र्यप्राप्ती बरोबरच भारताचे विभाजन झाले. त्याचा परिणाम भारतात बेरोजगारी वाढली. श्रमिक संघटनेला अशी अपेक्षा होती की,



Scanned by CamScanner

ISSN 2347-6834

2

International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

# INDO GLOBAL RESEARCHERS

(Refereed & Peer Reviewed Research Journal)

Year - II, Issue - III, Vol.- I Nov. 2014 To April 2015

EDITOR IN CHIEF
DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

18

Issue: III, Vol. I
IAP IGR Half yearly Research Journal
ISSN 2347-6834
Nov. 2014 To April 2015

# INDEX



| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Globalization and its Impact on Indian Higher Education | Dr. Lalita Chandratre | 1-5 |
| 2 | Race, Ethnicity & Gender in Toni Morrison's 'Sula' & Tar Baby' | Mangesh Panchal | 6-11 |
| 3 | Process and Technique of Ascertainment of NPAs in UCBs | Dr. Balaji G. Kamble | 12-17 |
| 4 | Generational Differences - Challenges to the Organization | Meera R.Satav, Dr. Jayant P. Bobde | 18-22 |
| 5 | Study Synthesis and Propereties of Nanomaterials | H. G. Bhangale, G. P. Waaghulade | 23-27 |
| 6 | Signalling Chemicals (*Pheromones*) And Insect Activities. | D. T. Wagh | 28-31 |
| 7 | रांगेय राघव के उपन्यासों में ग्रामीण जीवन की वास्तविकता | डॉ. राजेन्द्र बाविस्कर | 32-37 |
| 8 | समकालीन महिला कथा साहित्य में नारी विमर्श | डॉ.संगीता शरणप्पा उप्पे | 38-41 |
| 9 | २१ वी सदी के हिन्दी कथा साहित्य में समसामायिक समस्याएँ | मोहिनी रणजित कुटे | 42-45 |
| 10 | रामधारीसिंह के साहित्य में राष्ट्रीय चेतना | डॉ. राजश्री भामरे | 46-50 |
| 11 | महाराष्ट्रातील सहकारी साखर कारखान्याचा चिकित्सक अभ्यास | डॉ. ए. एन. पवार | 51-56 |
| 12 | भारत एक आर्थिक महाशक्तीच्या स्वरुपात | एन. बी. मठपती | 57-59 |



Scanned by CamScanner

Indo Global Researchers (IGR) (51)

ISSN 2347- 6834
Indo Global Researchers (IGR)
Vol. I, Issue : III
Nov. 2014 To April 2015
www.irasg.com

Research Paper 12 Economics

# भारत एक आर्थिक महाशक्तीच्या स्वरुपात

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व. ना. कला व श्री. अ.ना. वाणिज्य
महाविद्यालय, मंगरुळपीर, जि. वाशिम

**प्रस्तावना :–**

मागील दशकापासुन जगात एक विचार पूढे येत आहे. की चीन आणि भारत जगात दोन मोठे आर्थिक महासत्ताक म्हणुन या देशाचा उदय होत आहे. परिणामतः व्यापारी उदयोग, विशेष करुन बहुराष्ट्रीय कंपन्या भारत आणि चिन मध्ये प्रवेश करण्यास प्राथमीकता देत आहेत कारण या दोन देशाचा प्रचलित परिस्थितीत मोठया प्रमाणावर विकास होत आहे. फोर्बस सुची 2007 च्या अनुसार भारतात 2006 या वर्षी 14 नविन अरबपतीची भर पडलेली आहे. आणि या नुसार भारतात आता एकुण 36 अरबपती झालेले आहेत. या 36 अरबपतीची जवळ एकुन संपत्ती 191 अरब अमेरीकन डॉलर आहे. जे भारताच्या एकुण देशीय उत्पादनाच्या एक चतूर्थांश आहे. याच बरोबर देशामध्ये मध्यम वर्गाच्या लोकांचा पण विकास होत आहे. नैशनल कॉनशिल ऑफ एम्लाइड इकॉनॉमिक रिसर्च NLAER च्या मतानुसार 2009–10 पर्यंत 2.84 करोड परिवार मध्यम वर्गाच्या श्रेणीत जातील मध्यम वर्गीयांचे उत्पन्न मर्यादा 2 लाख ते 10 लारख ठेवण्यात आलेली आहे. यावरुन असे म्हणता येते की, देशातील 15.3 करोड व्यक्ती मध्यमवर्गीयात 2009–10 पर्यत राहतील. याच बरोबर 38 लाख कुटूंब समष्द्ध वर्ग च्या बरोबरीत राहतील ज्यांचे उत्पन्न 10 लाखापेक्षा जास्त राहील.

या वरील सर्व परिस्थिती वरुन आता जगात या बाबतीचा स्वीकार केला जातो आहे की, भारत जगामध्ये एक महासत्ताक देश म्हणुन उदयास येत आहे व जगातील सर्व विकसीत देश भारताकडे आकर्षीत होत आहेत.

परिस्थिती समजुन घेण्यासाठी भारतीय अर्थव्यवस्था एकुन उत्पन्न कशाप्रकारे वाढत आहे हे पुढील तक्तात पाहु.



Scanned by CamScanner

**VIDYABHARATI**
**INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY**
**RESEARCH JOURNAL**
www. viirj.org
ISSN 2319-4979

# PROCEEDINGS

UGC Sponsored National Conference on

# EFFECT OF FDI ON RETAIL SECTOR IN INDIA

**(NCFDI-2015)**

27th January 2015

**ORGANISED BY :**

**DEPARTMENT OF COMMERCE & ECONOMICS**
**S.S.S.K.R.INNANI MAHAVIDYALAYA**
**KARANJA (LAD) DIST. WASHIM,MAHARASHTRA, 444 105**
REACCRIDATED BY NAAC AT LEVEL 'A'(CGPA3.24)
AWARDED CPE STATUS BY UGC NEW DELHI

**IN COLLABORATION WITH :**

**VIDYABHARATI MAHAVIDYALAYA,AMRAVATI**
REACCRIDATED BY NAAC AT LEVEL 'A'(CGPA3.26)
AWARDED CPE STATUS BY UGC NEW DELHI

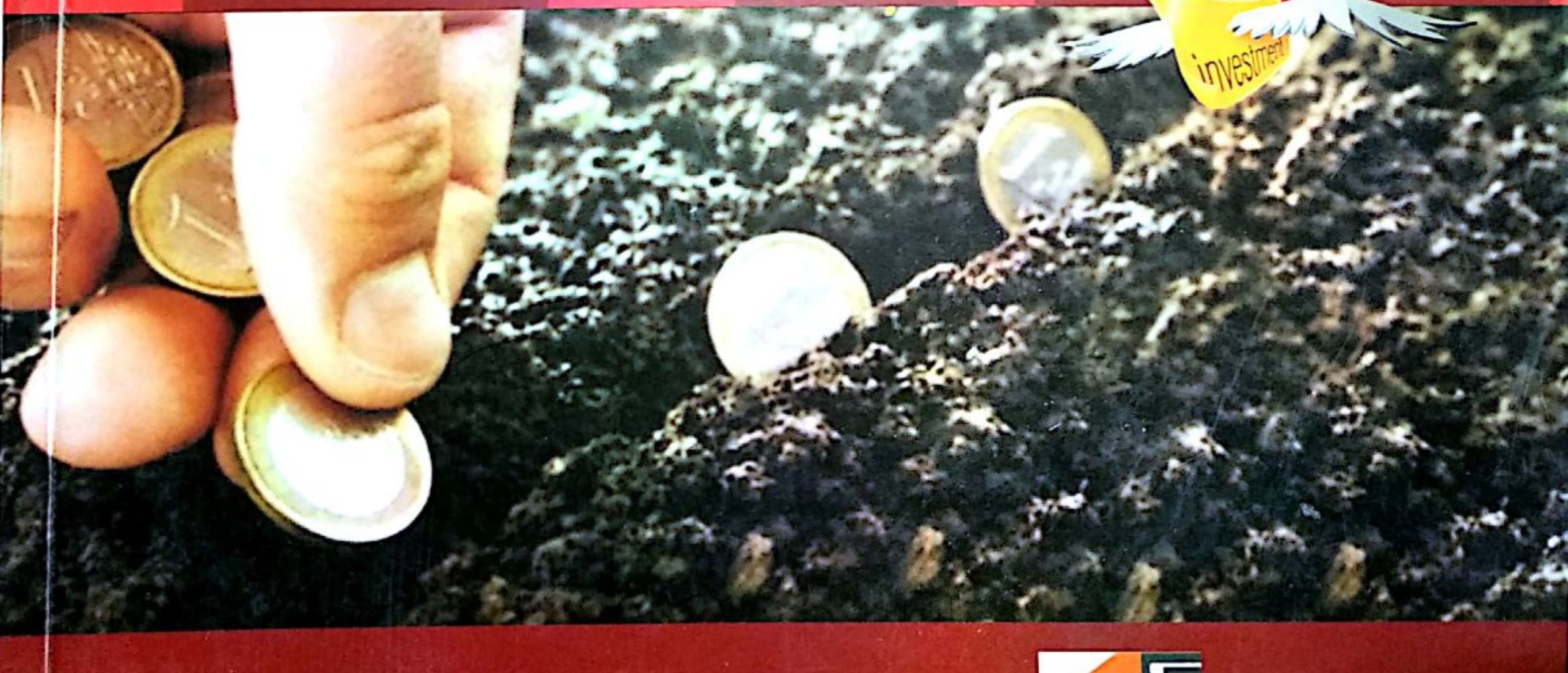


INDEXED WITH ADVANCED SCIENCES ADVANCED SCIENCES

Scanned by CamScanner

CONTENTS


| Sr. No | Title of Research Paper | Author | Page No. |
|---|---|---|---|
| 86 | विदेशी थेट गुंतवणूक आणि भारताच्या विविध क्षेत्रातील स्थित्यंतरे | ए. एल. गायकवाड, | 221-223 |
| 87 | 'थेट परकीय गुंतवणुकीचे भारतातील किरकोळ क्षेत्रावर होणारे परिणाम' | टी.बी. उके | 223-224 |
| 88 | A STUDY OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND INDIAN ECONOMY | A. D. Barde | 225-227 |
| 89 | A STUDY ON PROS AND CONS OF FDI IN RETAIL ON SME SECTOR | M. KHUPSE | 227-228 |
| 90 | विदेशी गुंतवणुकीचा कृषी क्षेत्रावर परिणाम | के. जी. ढोबळे | 229-230 |
| 91 | भारत सरकारचे थेट विदेषी गुंतवणूक | 1) एन.बी. मठपती<br>2) आर. आर. गव्हाळे | 230-231 |
| 92 | थेट परकीय गुंतवणूकीचे होणारे परिणाम एक अवलोकन | ओ. एम. बोरेकर | 232-234 |
| 93 | FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON THE DEVELOPMENT OF RURAL PART OF INDIA | K. C. Agrawal | 234-236 |
| 94 | EFFECT OF FDI IN RETAIL SECTOR IN INDIA | D. B. Nirmal & P. P. Yende | 236-241 |
| 95 | EFFECT OF FDI ON AGRO-BASED BUSINESS | 1) M. S. Gaikwad<br>2) S. Kanode | 241-244 |
| 96 | EFFECTS OF FDI ON RETAIL SECTOR IN INDIA | J.M. Bhagat | 244-246 |
| 97 | REFORMS IN RETAILING IN INDIA- SUPPORTS & OPOSITIONS | M. P. Lele | 246-252 |
| 98 | परकीय गुंतवणुकीचे सहकार व शेतीवरील परिणाम | 1) एस. काठोके<br>2) बी.जी.माळी | 252-254 |
| 99 | थेट परकीय गुंतवंणु क आणि भारतातील किरकोळ व्यापारातील सु धारणेचे फायदे तोटे | 1) डि.एम ढगे<br>2) एस.डब्लु राण | 254-255 |
| 100 | भारतीय किरकोळ विक्रीक्षेत्रात थेट विदेषी गुंतवणूकीचे परिणाम – फायदे व तोटे | 1) एस. पी. जाधव<br>2) डी.डी. निलावार | 255-258 |
| 101 | FDI IN INDIAN RETAIL SECTOR AND THEIR STRENGTHS AND WEAKNESSES | 1) K.L.Salve<br>2) S. B. Gaikwad | 258-261 |
| 102 | FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN INDIAN RETAIL SECTOR | H. G. Katey | 261-262 |
| 103 | FDI IN RETAIL SECTOR | A.K. Dhanagare | 263-265 |
| 104 | भारतातील किरकोळ क्षेत्रात विदेषी प्रत्यक्ष गुंतवणूकीचा प्रभाव | जे. पी. बोबडे | 265-267 |
| 105 | FDI & JOB OPPORTUNITIES IN INDIA | R. P. Deshmane | 268-269 |
| 106 | प्रत्यक्ष विदेशी गुंतवणूकीचा भारतीय अर्थ व्यवस्थेवरील परिणाम | पी. काळमेघ | 270-271 |
| 107 | प्रत्यक्ष विदेशी गुंतवणूकीचा किरकोळ व्यापार क्षेत्रावर परिणाम | आऱ. एच. माथुरकर | 272-273 |
| 108 | किरकोळ ;त्मजंपसद्ध व्यापारी क्षेत्रात थेट विदेषी गुंतवणूकीचे फायदे | ए. चौधरी | 273-274 |
| 109 | भारतातील किरकोळ किराणा क्षेत्रातील थेट परकीय गुंतवणूक स्वॉट ॲनालिसीस | पी. के. पाटील | 275-277 |
| 110 | भारतात परकीय गुंतवणुकीची गरज | वाय.पी. जयसिंगपूरे | 277 |
| 111 | Impact of FDI in Multi- brand Retail | B.N. Mahajan | 278-280 |
| 112 | Foreign Direct Investment (FDI): Impact on Indian Retail Sector | R. R. Rathod | 280-281 |
| 113 | REVIEW OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN RETAIL SECTOR IN INDIA | D. N. Vyas | 282-284 |


Scanned by CamScanner

६. प्रत्यक्ष विदेशी गुंतवणूकीमुळे उत्पादनात वाढ होईल त्या उत्पादनाला योग्य दराने भाव मिळेल.
७. प्रत्यक्ष विदेशी गुंतवणूकीमुळे ग्राहकांना किफायतशीर आणि जागतिक दर्जाची उत्पादन व सेवा वापरता येईल.

अशा प्रकारे फायदे अर्थव्यवस्थेला मिळणार आहे.

भारताच्या २०११ च्या जनगणनेनुसार भारतात ७९३५ शहरे आहे. सुरुवातीला त्यापैकी ५३ शहरात असंघटित व्यापाराच्या क्षेत्रात असणाऱ्या भारतीय भागीदाराबरोबर संयुक्तरित्या उद्योग करतांना ५१ पर्यंत भांडवली गुंतवणूक करण्याची परवानगी सरकारने परकीय व्यापाऱ्यांना दिलेले आहे. बांधकाम औषध, विमा, दूरसंचार माध्यम, बँकींग, घर बांधणी इ. क्षेत्रात गुंतवणूक केल्यास विरोध झालेला दिसतो. त्या गुंतवणूकीवर भिती सुध्दा व्यक्त करण्यात येते. म्हणजे नकारात्मक मुद्दे सागता येतील.

१) परदेशी भांडवलाची गुंतवणूक केल्यास भारतीय उद्योजक त्यांच्या स्पर्धेत टिकणार नाही.
२) भारतीय बाजारपेठेतील होणारा नफा परदेशात जाईल.
३) जागतिक स्तरावरील मंदी आल्यामुळे अमेरिका त्यांची अर्थव्यवस्था सावरण्यासाठी गुंतवणूक करीत आहे.
४) अकराव्या पंचवार्षिक योजनेची अंमलबजावणी झाली नाही. मध्येच प्रत्यक्ष विदेशी गुंतवणुक करणे योग्य नाही.
५) विमान वाहतूक मंत्रालयाने कशा प्रकारे फायद्याचे असलेल्या एअर इंडियाला खाजगी कंपनीला विक्री करुन कंपनी तोट्यात आणली.
६) बेकारीचे संकट निर्माण होईल.
७) भारतीय ग्राहकांची पिळवणूक होऊ शकते. इ.

### निष्कर्ष

भारतासारख्या विकसनशील देशाला आपल्या अर्थव्यवस्थेचा विकास करण्यासाठी स्वदेशी गुंतवणूकी बरोबर विदेशी गुंतवणूक करणे आवश्यक आहे. असंघटित क्षेत्रातील गुंतवणूकच होईल असे स्वप्न रंगविणे हे अतिशोक्ती ठरु शकते. वास्को द गामा हा व्यापारी व्यापार करण्याच्या दृष्टीने भारतात आला. व्यापारासाठी ईस्ट इंडिया कंपनीची स्थापना केली आणि व्यापार व प्रशासन इंग्रजांनी राबवून भारतावर राज्य प्रस्थापित केले.

किरकोळ व्यापारात विदेशी गुंतवणूक केल्यास बेकारी नष्ट होऊन रोजगाराच्या संधीची दारे खुले होतील, असे सांगण्यात आले परंतु प्रशिक्षीत कर्मचारी तयार करण्यासाठी ही परकिय गुंतवणूक मदत किती प्रमाणात करेल हे पाहणे आवश्यक आहे.

भारतीय शेतीवर आजही ५५ लोक उपजिविकेसाठी अवलंबून आहे. परंतु राष्ट्रीय उत्पादनातील योगदान २० आहे. भारतीय शेती हि फक्त अन्नधान्याची निर्मिती करणारा उद्योग नसून राष्ट्रीय उत्पन्नात महत्वाची भूमिका बजाविणारा उद्योग आहे. त्यामुळे भारतीय अर्थव्यवस्थेला आवश्यक असणाज्या वस्तुचे उत्पादन करणे महत्वपूर्ण ठरेल अन्यथा परकीय गुंतवणूक करणे योग्य ठरणार नाही.

### संदर्भग्रंथ सूची


१) डॉ. शर्मा भारतीय अर्थव्यवस्था व जागतिकीकरणाची भूमिका
२) डॉ. झामरे जी. एन. भारतातील अर्थव्यवस्था, विकास व पर्यावरणशास्त्र
३) डॉ. जहागिरदार दि.व्य. आर्थिक जगत
४) प्रा. फडके दिलीप किरकोळ व्यापर क्षेत्रातील गुंतवणूक
५) योजना, कुरुक्षेत्रे, लोकराज्य, मासिके, दै. वृत्तपत्र.


...........

# भारत सरकारचे थेट विदेशी गुंतवणूक


एन.बी. मठपती[1], आर. आर. गव्हाळे[2]

[1]श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय, मंगरुळपीर

[2]जि.एस. कला वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, खामगांव


### प्रस्तावना

स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर सुरुवातीच्या काळात विदेशी भांडवलाच्या गुंतवणूकीसाठी स्वीकार करण्यात आले परंतू याला महत्वपूर्ण स्थान दिले गेले नाही. परिणामतः विदेशी भांडवलाचा सहभाग 49: ठेवण्यात आला. आणि भारतीय गुंतवणूक दरांना अधिक भाग ठेवण्याची परवाणगी देण्यात आली. या व्यतीरिक्त विदेशी सहयोगी उदयोजकांना प्राथमिक क्षेत्रात प्रवेश करण्याची परवाणगी देण्यात आली विशेष करुन अशा क्षेत्रात ज्यामध्ये देशाने आपल्या सामर्थ्याचा विकास केला नाही. विदेशी सहकार्याच्या बाबतीत आमची निती बंधनकारक व निवडक राहीलेली आहे.

1980 च्या दशकात भारत सरकारणे विदेशी सहकार्याच्या बाबतीत धोरण सैल केले असे विशेषकरुन तेल निर्यातक विकसनशिल देशाच्या संदर्भात करण्यात आले. व सवलतीच्या संदर्भात एक निश्चित पॅकेज तयार करण्यात आले. ते पुढील प्रमाणे आहे.

1. तांत्रीक हस्ततरण च्या सोबत सबंध कायम प्रस्तापीत करण्यात आले व बिना तेल निर्यातक देशाना नविन उद्योगात 40: गुंतवणूकीची सुरश्चित क्षेत्रात परवाणगी देण्यात आली.
2. सरकार व्दारे निर्धारीत अटी च्या आकारमानाच्या अंर्तगत अनिवासी भारतीयांना भारतीय औद्यागीक क्षेत्रात निर्धारीत परियोजनेत गुंतवणूक करण्याची परवाणगी देण्यात आली. यानंतर जानेवारी 1983 मध्ये टेक्निलॉजी धोरण अमलात आणले गेले. या बाबीचा विश्वास देणे की ती अद्यावत तंत्रज्ञान असले पाहीजे व देशाच्या अवश्यकतेनुसार संसाधनासाठी श्रेष्ठ असले पाहीजे



Scanned by CamScanner

ISSN 2249-4081
RNI.MAHMUL 02935/2011

*National Registered and Recognized*
*Research Journal Related to Higher Education for Economics & Commerce*

# GLOBAL
## ECONOMIC RESEARCH

CHIEF EDITOR

DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

25

Vol. IV, Issue : VIII
GLOBAL ECONOMIC RESEARCH
Half Yearly Research Journal
ISSN 2249-4081
Oct. 2014 To Mar. 2015

# INDEX



| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Socio-Economic Conditions of Workers of Sugar Industries | Dr. S.S.Shejal | 1-6 |
| 2 | A Review of Literature on Human Resource Management Practices in Health Care Organisation | Paul D. Madhale | 7-12 |
| 3 | Economic Analysis if Mango Production and Export | Dr. Mahendra B. Bagul | 13-20 |
| 4 | Special Economic Zones in India : Problems & Prospects | B. B. Suryawanshi | 21-29 |
| 5 | Situation of FDI Inflows Into Indian States | Dr. Anil R. Bansod | 30-34 |
| 6 | Violation of Hunan Rights At Global Level | Dr. B. N. Mahajan | 35-40 |
| 7 | महाराष्ट्रातील औद्योगिक विकासाचा चिकित्सक अभ्यास | डॉ. बालाजी जी. कांबळे | 41-52 |
| 8 | भारतातील दारिद्रय : स्वरुप व स्थिती | डॉ. प्रतिभा काळमेघ | 53-58 |
| 9 | विदेशी भांडवल व आर्थिक विकास | डॉ. आर. डी. जाधव | 59-65 |
| 10 | भारत सरकारचे थेट विदेशी गुंतवणूक धोरण व झालेली गुंतवणूक | एन. बी. मद्रपती | 66-69 |
| 11 | भारताचा परराष्ट्रीय व्यापार : आकार आणि रचना | डॉ. सुग्रीव भानुदास भंडारे | 70-77 |



Scanned by CamScanner

Vol. IV, Issue : VIII
GLOBAL ECONOMIC RESEARCH
Half Yearly Research Journal
ISSN 2249-4081
Oct. 2014 To Mar.2015


# भारत सरकारचे थेट विदेशी गुंतवणूक धोरण व झालेली गुंतवणूक

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख
श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशिम

10

## RESEARCH PAPER - ECONOMICS

**प्रस्तावना :–**

जगामध्ये आर्थिक विकास करण्यासाठी इंग्लडला सोडुन प्रत्येक देशाला कोणत्या ना कोणत्या इतर राष्ट्रावर अवलंबून राहावे लागले आहे. देशाला आर्थिक विकासाकडे घेऊन जाण्यासाठी देशात तांत्रीक प्रगती घडवून आणण्यासाठी विदेशी सहयता महत्वपुर्ण भुमीका घडवूण आणते.

भारतासारख्या विकसनशिल देशात भांडवलाची कमतरता आहे. आणि अशा विकसनशील देशात विकास घडवूण आणण्यासाठी विदेशी भांडवलाची भुमीका अत्यंत महत्वपुर्ण असते. अशा देशात विदेशी भांडवल अत्यंत महत्वपुर्ण भुमीका पार पाडत असते. भारतासारख्या देशात अंतर्गत बचतीच्या कमतरतीमुळे अर्थव्यवस्थेतच्या नियोजीत विकास दरात बाधा निर्माण होतो. जर गुंतवणूकीच्या नियोजित दरात अवर्तगत बचत न झाल्यास भांडवलाची कमतरता असे म्हटले जाते. आणि ही कमतरता दुर करण्यासाठी दुसऱ्या देशाकडे कर्ज आणि अनुदान घेणे अवश्यक असते.

उत्पादनाच्या विकास दरावर आधारीत निर्यात आणि आयातीवर संभावित वध्दीचा अंदाज लावला जातो. आणि त्यामुळे उत्पादनात कमतरता निर्माण होते. आणि अशा स्वरुपामुळे

Scanned by CamScanner

(5)

ISSN 0976-0377
RNI.MAHMUL02805/2010/33461

*International Registered and Recognized*
*Research Journal Related to Higher Education for all Subjects*

# INTERLINK RESEARCH ANALYSIS

CHIEF EDITOR

DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

RNI. MAHMUL02805/2010/33461
Interlink Research Analysis
Impact Factor - 2.06
ISSN 0976-0377
Vol. IV,Issue:X,July 2014 To Dec.2014

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Synthesis of Some New BIS-(Substituted) Methanes and Their Microbial Activities | Laxman Tikaram Dake | 1-5 |
| 2 | Role of Self-Help Group in Jalna District and its Business | Uday Pralhadrao Pawar | 6-10 |
| 3 | Economics of Sugarcane in Sangli District (Maharashtra) | Dr. S. S. Shejal | 11-15 |
| 4 | Slum Economics ; A Socio-Economic Approach | Dr. Balaji Kamble | 16-22 |
| 5 | Superstitious Beliefs in Khushwant Singh's Short Stories | Mrs. Shilpa N.Shendge | 23-25 |
| 6 | TQM in the Academic Library | Rajesh Gore | 26-28 |
| 7 | हिन्दी भक्ति - साहित्य में लोकतत्त्व | डॉ. शिवकांता सुरकुटे | 29-32 |
| 8 | भारतातील जमीन सुधारणा | डॉ. बालाजी कांबळे | 33-36 |
| 9 | भारतामध्ये ग्रामीण विकासाची व्यूहरचना एक दृष्टीक्षेप | एन. बी. मठपती | 37-41 |
| 10 | राष्ट्रीय काँग्रेसच्या प्रसार-प्रचारात वैदर्भीय वृत्तपत्रांचे योगदान | गजानन सदाशिव वाकोडे | 42-44 |
| 11 | जात्यावरील ओवी गीतातून प्रकट होणारे कौटुंबिक नाते संबंधातील माहेरचे दर्शन | डॉ. भगवान तुकाराम दिरंगे | 45-53 |
| 12 | ग्रामीण कवितेची प्रेरणा आणि 'मेघवृष्टी'तील काव्यविशेष | सिद्धेश्वर इंद्राज ओगले | 54-60 |
| 13 | सुत्रसंचालन : कार्यक्रमाचा आत्मा | अनिल किसनराव चव्हाण | 61-65 |
| 14 | उखाण्यातील विनोदाचे स्वरुप | डॉ. शशिकांत खिलारे | 66-72 |
| 14 | उत्तर हिंदुस्थानी संगीतात बंदिशींचे महत्त्व आणि योगदान | डॉ. डी. आर. एललकर | 73-75 |
| 16 | भारतीय राष्ट्रीय एकात्मतेसमोरील आव्हाणे | डॉ. श्याम पाटील | 76-81 |


Scanned by CamScanner

RNI. MAHMUL02805/2010/33461
Interlink Research Analysis
IMPACT FACTOR 2.06
ISSN 0976-0377
Vol. IV, Issue : X, July 2014 To Dec. 2014


# भारतामध्ये ग्रामीण विकासाची व्यूहरचना एक दृष्टीक्षेप

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व. ना. कला व श्री. अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशीम

9 **Research Paper - Economics**

स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर सतत प्रयत्न करुन भारताने विभिन्न क्षेत्रात प्रगती करुन विकासाच्या बाबतीत अंत्यत वेगाने पुढे गेलेला आहे. परंतू वास्तव परिस्थिती अशी आहे की, अजूनही ग्रामीण भागातील 70.27 टक्के लोकसंख्या व दारिद्र अवस्थेत जिवन जगत आहे. जी लोकसंख्या जिवनातील अधारभुत अवश्यकतेच्या पूर्ततेपासुन वंचित आहे. भारतातील ग्रामीण भागात बेरोजगारी समस्येने ग्राासलेले आहे. देशातील 70 टक्के लोकसंख्येला निवास शुध्द् पाण्याचा पुरवठा व वाहतुक आणि आणि दळण वळाणाची साधनाकरिता सडके या सारख्या सुविधा अपूच्या आहेत. देशाच्या सतत व सर्वागिण विकासाची कल्पना करणे तो पर्यत योग्य नाही जो पर्यत भारतातील ग्रामीण भागाचा विकास होणार नाही.

भारतामधील ग्रामीण भागाची मागासलेली स्थिती व ग्रामीण भागातील समस्यांचे देशातील सरकारने गामीण व शहरी भागातील विकासात समानता आणण्यासाठी ग्रामीण भारताच्या विकासाच्या दृष्टीने नियोजनकाळात आवश्य प्रमान केले परंतु प्रयत्नाच्या तुलनेत विकासाची प्राप्ती होऊ शकलेली नाही. या समस्यातुन विकासाची ग्रामीण विकासासाठी उद्देशपूर्ण व सतत प्रयत्न करण्यासाठी प्रयत्न सुरु केलेले आहे. विविध कार्यक्रमाच्या सुरुवातीने ग्रामीण विकास मंत्राालय सतत ग्रामीण विकासाच्या योजनेसाठी कटीबध्द् आहे.

एक बाब उल्लेखणीय आहे की सहाव्या पंचवार्षिक योजनपासुन ग्रामीण विकासासाठी योजना आयोगाद्वारे वेगळया स्वरुपात धनराशीची विभागणी करुण वितरीत केली जात आहे. सहाव्या पंचवार्षिक योजना काळात 1980 – 1985 मध्ये ग्रामीण विकासावर 9696 करोड रु

Scanned by CamScanner

ISSN 2348- 5825

International Registered &Recognized Research
Journal Related to Higher Education for all Subjects

# Indo Asian Philosopher

(Refereed & Peer Reviewed Research Journal)

Year - II, Issue - IV, Vol. - II Oct. 2014 To Mar. 2015

EDITOR IN CHIEF
DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

Vol. II, Issue : IV
IAP
Half yearly Research Journal
ISSN 2348-5825
Oct. 2014 To Mar. 2015

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Antifungal Effect of Higher Plant Part Extracts on Alternaria Solani (Ell. & Mart.) Causing Early Blight of Tomato | D. S. Ghuge, Dr. D. B. Chate | 1-3 |
| 2 | Behaviour of Monarch Butterfly in Insect Aaggrigation | D. T. Wagh | 4-6 |
| 3 | A Comparative Study of Selected Physical Parameters of School Going Children | Dr. Sunita S. Sonare | 7-13 |
| 4 | A Comparative Study on Physique and Eating Disorder of Female Players and Non Players | Dr. Anita Mudliar | 14-19 |
| 5 | Comparative Study of Selected Physical Fitness Variables to Playing Ability of Football at Different Levels of Performance | Dr. Sharda H. Shakya | 20-23 |
| 6 | दलित साहित्य में जाति, धर्म और राजनीतिक दिशा का दर्शन | डॉ. अल्लाबक्श एच. जमादार | 24-28 |
| 7 | हिंदी आलोचकों पर गाँधी समीक्षा का प्रभाव | डॉ. महेंद्र रघुवंशी | 29-32 |
| 8 | संत साहित्य में प्रगतिशील चेतना (विशेष संदर्भ में कबीर और राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज) | धनराज शिवदास बिराजदार | 33-36 |
| 9 | भारतामध्ये श्रमिक कल्याण आणि सामाजिक सुरक्षा | एन. बी. मठपती | 37-39 |
| 10 | अंबाजोगाई शहरातील अध्यापक विद्यालयात राबविल्या जाणाऱ्या अभ्यासपूरक उपक्रमांचा चिकित्सक अभ्यास | डॉ. व्ही.जी. घोनशेटवाड | 40-42 |
| 11 | लातूर जिल्हयातील दुध देणारे पशू - एक भौगोलिक अभ्यास | डॉ. जनार्धन केशवराव वाघमारे | 43-47 |
| 12 | डॉ. जनार्धन केशवराव वाघमारे | डॉ. हरिनारायण जमाले | 48-51 |
| 13 | 'सत्याग्रह' एक शास्त्र | डॉ. भुजंग विठ्ठलराव पाटील | 52-54 |
| 14 | डॉ. राममनोहर लोहिया समाजवादी नेतृत्व | प्रविण भानुदास कदम | 55-58 |
| 15 | दारिद्रय रेषेखालील वर्गांची सामाजिक आणि आर्थिक वाढ : समस्या आणि आव्हाने | संजय संदिपान चव्हाण | 59-63 |
| 16 | स्त्री भ्रुण हत्या कारणांचा समाजशास्त्रीय अभ्यास | गोविंद व्यंकटराव आदावळे | 64-66 |


Scanned by CamScanner

ISSN 2348-5825
Indo Asian Philosopher (IAP)
Vol. II, Issue : IV
Oct. 2014 To Mar. 2015
www.irasg.com

Research Paper 9 Economics

# भारतामध्ये श्रमिक कल्याण आणि सामाजिक सुरक्षा

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व.ना.कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य
महाविद्यालय, मंगरुळपीर, जि.वाशिम

**प्रस्तावना :–**

श्रम कल्याणाचा अर्थ विविध देशात व विविध परिस्थितीत वेगवेगळा लावला जातो. शाही श्रम आयोग (Royal Commission on Labor) यांनी आपल्या रिपोर्ट मध्ये सांगितले आहे की, ''श्रम कल्याण ची व्याख्या लवचिक असली पाहिजेत ज्यामुळे विभिन्न देशात आपल्या सामाजिक रिती रिवाज, औद्योगीकरण ची परिस्थिती व श्रमिकांचा शैक्षणिक स्ताराला अणुसरुन याचे भिन्न – भिन्न अर्थ लावले गेले पाहिजेत या सबंधीत काही प्रमुख व्याख्या खालील प्रमाणे आहेत.

**1. सर एडवर्ड पैण्टन :–**

यांच्या मतानुसार श्रमिक कल्याणाचा अर्थ त्यांच्याशी संबंधीत दिली जाणारी ती सुविधा ज्यांचा संबंध श्रमिकाचे श्रमिक सुख, स्वास्थ आणि समध्दी साठी आहे.

**2. एच.एस. किर्काल्डी :–**

यांच्या मतानुसार ''कल्याणाचा संपुर्ण क्षेत्र असा आहे ज्यामध्ये उद्योगातील श्रमिकांची निराशा दुर करणे त्याला व्यक्तीगत व पारिवारीक चिंतेपासुन मुक्त करते त्याला दुसऱ्याच्या तुलनेत पूढे जाण्याची परिस्थिती निर्माण करणे आणि त्यांच्या जिवणासाठी व्यापक दष्टीकोण निर्माण करण्यासाठी फार काही प्रयत्न करणे.

**3. आन्तराष्ट्रीय श्रम संगठण :–**

च्या रिपोर्ट नुसार श्रमिक कल्याणाचा अर्थ त्या सेवा सुविधा आणि आराम च्या साठी केला पाहीजे जे उद्योगात त्यांच्या जवळच्या ठिकाणी स्थापन केली गेली आहे. ज्यामध्ये कार्य करणारे व्यक्ती स्वस्थ आणि सुखी वातावरणात आपले कार्य केले पाहीजे ज्यामुळे त्याचे स्वास्थ आणि मनोबल



Scanned by CamScanner

(7)

ISSN 2349-1027

International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

# INDO WESTERN RESEARCHERS

(Refereed & Peer Reviewed Research Journal)

Year - II, Issue - III, Vol.- II Aug. 2014 to Jan. 2015

EDITOR IN CHIEF
Dr. AMBUJA MALKHEDKAR

Scanned by CamScanner

Vol. II, Issue : III
IVVR
Half yearly Research Journal
ISSN 2349-1027
Aug. 2014 to Jan. 2015

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Problems and Prospects of Maharashtra Gramin Bank in Financing Agricultural Sector in Maharashtra | Uday Pralhadrao Pawar | 1-4 |
| 2 | Constitutional Provision aAnd Objectives of Education | Dr. Rajshree S. Vaishnav | 5-8 |
| 3 | Portrayal of The New Woman in The Dark Holds No Terror and Roots And Shadows by Shashi Deshpande | Mrs. Shilpa Namdevrao Shendge | 9-13 |
| 4 | Reference Services : Electronic, Telephone & Correspondence Modes | Rajesh Baliram Gore | 14-18 |
| 5 | Library Collection Development in Information & Electronic Era | Dr. G. N. Panchal | 19-23 |
| 6 | Anna Hazare : A Model of New Gandhigiri | Dr. Shyam Pndlikrao Patil | 24-27 |
| 7 | Impact of Organophosphate Pesticide on E.S.R. in Channa Punctatus | R. S. Magar, B. S. Kamble | 28-31 |
| 8 | अज्ञेय की कहानियों में स्वतंत्रता | बबन भोजा चव्हान | 32-34 |
| 9 | हिन्दी दलित आत्मकथा : स्वरुप एवं प्रेरणा | डॉ. अंबुजा मलखेडकर | 35-40 |
| 10 | वैश्वीकरण की अवधारणा | डॉ. शिवकांता रामकिसन सुरकुटे | 41-43 |
| 11 | हिन्दी के प्रमुख व्यंग्य उपन्यासों में राजनैतिक चेतना | वनिता जाधव | 44-47 |
| 12 | भारतामध्ये वन संसाधन | एन. बी. मठपती | 48-49 |
| 13 | अर्थव्यवस्थेत वित्ताची भुमिका एक महत्व पुर्ण विकास मार्ग | गजानन डी. सोनोने | 50-53 |


Scanned by CamScanner

ISSN 2349-1027
Indo Western Researchers (IWR)
Vol. II, Issue : III
Aug. 2014 To Jan. 2015
www.irasg.com

**Research Paper** 12 **Economics**

# भारतामध्ये वन संसाधन

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व.ना. कला व श्री. अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशिम

भारतामध्ये सर्व प्रकारच्या जंगलाचे एकुण क्षेत्रफळ जवळपास 677088 वर्ग कि. मी. आहे. म्हणजेच देशाच्या एकुण भौगोलिक क्षेत्रफळपच्या जवळपास 20.64 % आहे. यामध्ये सरक्षीत जंगल 54,569 वर्ग कि.मी.(1.66%)आणि खुले जंगल 289872 वर्ग कि.मी.(8.82 %)आहे. हे जंगल आरक्षित आणि सुरक्षित जंगलाचे अंतर्गत येते आणि उर्वरित 16.4 क्षेत्र अवर्गीकष्त वन क्षेत्र आहेत्र जे सामान्य रुपात आजतायगत व्यवस्थित संयोजणात नाही आहे. देशातील एकुण जंगलापैकी जवळपास 94% जंगलांवर सरकारची मालकी आहे. तर उर्वरीत 4% जंगलावर पंचयायत, संस्थानिय संस्था व केवळ 2%जंगलावर खाजगी लोकांची मालकी आहे.

भारतामधील जंगलासंबधीत स्थिती अनेक दृष्टिने समाधाणकारक नाही. आवश्यक ते नुसार जंगलाचे क्षेत्रफळ कमी आहे. तंज्ञाच्या मतानुसार भारतासारखे देशात जेथे जलवायु उष्ण आहे. पाउस अनिश्चित माणसुन वर आधारीत आहे. व देशाची अर्थव्यवस्था कृषी प्रधान आहे. अशा देशात एकुण जमिनीच्या एक तृतीयांश भुमीचा भाग जंगलाने व्यापलेला पाहीजेत परंतू देशात हे प्रमाण केवळ 20. 64 % इतकाच आहे. या कमतरतेचा मोठा अंदाज या संबधीत काढला जातो की, प्रतिव्यक्ती जंगलाचे क्षेत्रफळ संपूर्ण जगात 1.9 हेक्टर आहे जे की भारतात मात्र हेच प्रमाण 0.2 हेक्टर पेक्षाही कमी आहे.

भारमामध्ये राज्य निहाय जंगलाची परीस्थिती चिंताजनक आहे मिजोराम मध्ये 88.63 नागालैड 82.75% अरुणाचल प्रदेश मध्ये 80%अंदमान निकोबार 80% जम्मु कश्मीर 61' त्रिपुरा 60% हमाचल प्रदेश 48% आहे तर दुसरीकडे बिहार 17% उत्तर प्रदेश 13% व राजस्थान मध्ये 4% आहे उत्तर भारताचे मैदानी भागात जंगलाचा मोठा अभाव आहे. येथे केवळ 7%जंगलाचे प्रमाण आहे. काही राज्यातील जंगले हे मोठया पहाडावर असल्यामुळे त्यांचा लाभ घेता येत नाही. असा अंदाज आहे की उत्पादनाचे दृटीने 5% हजार वर्ग कीलोमीटर जंगालाचे क्षेत्रफळ सुलभ नाही. त्याचबरोबर



Scanned by CamScanner

ISSN 2230-7850
Vol-IV Issue-VII Aug 2014 Impact Factor 2.1506 (UIF)

Indian Streams Research Journal

International Recognition Multidesciplinary Research Journal

DOI Prefix 10.9780/22307850

# भारतामधील जननक्षमतेची प्रवृत्ती

Research by,

**एन.बी मठपती**
अर्थषास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व
श्री अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर

**सारांश:**
भारताच्या लोकसंख्येत तिव्र गतिने वाढ होत आहे. वाढणारी ही लोकसंख्या देशाच्या आर्थिक विकासाला मोठया प्रमाणाव अडथळा निर्माण करीत आहे. वाढणाऱ्या या प्रचंड प्रमाणावरील लोकसंख्येमुळे नियोजित आर्थिक विकासाचे प्रयत्न निष्फळ होत आहे आणि स्वांतत्र्याचा सातव्या दशकात पण सरकार देशातील नागरीकांना अन्न, वस्त्र ,निवारा या पूर्ततेत गुरफटलेले अरहे.

**एन.बी मठपती**

**Editor in Chief**
**H.N. Jagtap**

Scanned by CamScanner

INDIAN STREAMS RESEARCH JOURNAL

## Content

ISSN NO:-2230-7850 VOL.IV, ISSUE.VII /August-2014


| Sr. No | Title and Name of The Author (S) | Page No |
|---|---|---|
| 1 | भारतामधील जननक्षमतेची प्रवृत्ती<br>एन.बी मठपती | 1 |
| 2 | वैदिक काल में भौगोलिक लेखन – एक साहित्यिक शोध<br>नीरज कुमार | 4 |
| 3 | स्त्री विमर्श : चिन्तन एवं दिशाएँ<br>प्रवीण देशमुख | 8 |
| 4 | हिन्दी समाचार–पत्रों में कार्टूनों और ग्राफिक्स का तुलनात्मक अध्ययन<br>रवि प्रकाशं | 11 |
| 5 | Human Right Education In India: A Need Of New Era<br>Santosh Lobhaji Wankhede and Pravin Nandkishorji Totala | 15 |
| 6 | Educational Philosophy Of Rabindranath Tagore And M. K. Gandhi<br>Shreekant Gour | 18 |
| 7 | लखनऊ के तबला घराना की वादन विशे□ाताएं<br>श्रीकान्त शुक्ल | 28 |
| 8 | Mapping Marriage In Anita Desai's Select Works<br>Sunil Patil | 30 |
| 9 | आदिवासी महिला श्रमिको की सामाजिक स्थिति के अध्ययन में विकास परियोजनाओं की भूमिका<br>अर्चना सिंह | 33 |
| 10 | बौध्द धर्माच्या प्रसार व प्रचार कार्यात भिक्षुणी आणि संघमित्रा यांचे योगदान<br>चंद्रकांत चव्हाण , नारायण दत्तात्रय बनसोड | 48 |
| 11 | शिक्षणाचे जागतिकीरण - एक अभ्यास<br>गोरे एस. एस. | 51 |
| 12 | इस्लामी व्यवस्थेतील निवडक आर्थिक तत्वे आणि शासनाची भूमिका<br>राजेंद्र धानाप्पा जेऊर | 54 |
| 13 | रामचरितमानस में मानवीमूल्य<br>प्राजक्ता जोशी | 62 |


Scanned by CamScanner

Indian Streams Research Journal
ISSN 2230-7850
Impact Factor : 2.1506(UIF)
Volume-4 | Issue-7 | Aug-2014
Available online at www.isrj.net

# भारतामधील जननक्षमतेची प्रवृत्ती

एन.बी मठपती

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर.

**सारांश :-** भारताच्या लोकसंख्येत तिव्र गतिने वाढ होत आहे. वाढणारी ही लोकसंख्या देशाच्या आर्थिक विकासाला मोठया प्रमाणावर अडथळा निर्माण करीत आहे. वाढणाऱ्या या प्रचंड प्रमाणावरील लोकसंख्येमुळे नियोजित आर्थिक विकासाचे प्रयत्न निष्फळ होत आहेत. आणि स्वांतत्र्याचा सातव्या दशकात पण सरकार देशातील नागरीकांना अन्न, वस्त्र ,निवारा या पूर्ततेत गुरफटलेले अरहे. आरोग्याचा सुविधा साथीच्या रोगावर आळा, दुष्काळावर नियंत्रण, नैसर्गिक आपत्तीला तोंड इत्यादी अनेक कारणामुळे मृत्यूदरात आश्चर्यजनक घट झालेली आढळते. परंतू निरक्षरता, धर्म,रूढी,अंधश्रध्दा इत्यादी अनेक कारणामूळे जन्मदरात पाहीजे त्या प्रमाणात घट होऊ शकली नाही. परीणामी लोकसंख्या वाढीचा स्फोट भारतात घडून आलेला आहे.

**प्रस्तावना :–**

भारताला लोकसंख्या वाढ थांबवावी लागेल त्यासाठी मृत्यूदरात आणखी अट करावी लागेल त्याचबरोबर जन्मदर थांबवण्यासाठी अथवा कमी करण्यासाठी शर्तीचे प्रयत्न करावे लागतील. अशाप्रकारे भविष्यात भारताची लोकसंख्या जन्मदरावर अवलंबून राहील. भारतात विवेकपूर्ण लोकसंख्या नियोजनाची एक तात्कालीन आवश्यकता आहे अन्यथा आपल्या देशाच्या आर्थिक प्रगतीला निर्माण होईल.

गरीबी मध्ये जिवण जगणाऱ्यांना त्यांना आर्थिक विकासात सोबत घेऊन त्यांच्या जिवनमानात सुधारणा घडवून आणण्याच्या भारत सरकारने लोकसंख्या वाढीवर नियंत्रण आणण्यासाठी राष्ट्रीय कार्यक्रम आपलात आणले तसेच एक उद्देशपूर्ण स्वांतत्र्याप्राप्ती पासून अभियान चालवत आहे. या कार्यक्रमावर आतापर्यंत अब्जो डॉलर खर्च केले तसेच लोकांना वेगवेगळे प्रलोभण दाखवण्यात आले परेतू या सर्व बाबी आपणास कागदावरच दिसून येतात. याचे कारण म्हणजेच भारतातील लोकसंख्या या योजनेला प्रेरीत होत नाही किंवा ही योजना राबवणाऱ्यांध्ये उत्साह नाही. अर्थात लोकात आणखीही चेतना व प्रेरणेचा अभाव दिसून नियंत्रंण आणता येते ज्यामुळे परिवारात आकार छोटा ठेवता येते.

सद्यपरिस्थितीत भारताची लोकसंख्या संबधी स्थिती व भविष्याकालीण लोकसंख्येचा आकडा अत्यंत काळजीवाणे व चिंताजनक आहे. 1991 ते 2001 या कालावधीत ज्याप्रमाणे लोकसंख्या वाढली ती भारतीची लोकसंख्या तीस वर्षातच दुप्पट होईल. म्हणजेच भारताची लोकसंख्या 101.7 + 101.7 = 203.4 करोड होईल अशा प्रकारे लोकसंख्या वाढतच राहीले तर वाढला लोकसंख्येचे दुष्परिणाम आपल्याला डोळया समोर घडणार आहेत.वास्तविकपणे भारत लोकसंख्येचा स्फोट सर अवस्थतेतून प्रवास करीत आहे या स्थितीवर यश प्रपप्म करण्याकरीता अत्यंत कठिण प्रयत्न करावे लागतील. सरकार आणि नियोजन कर्त्यांना ही समस्या भेडसावत आहे की कशा प्रकारे भारतात जन्मदरावर नियंत्रण प्राप्त करता येईल.

प्रस्तूत लेखातून भारतीय स्त्रीचे प्रजनन व्यवहाराचे सादरीकरण करण्याचा प्रयत्न करण्यात आलेला आहे त्या अंतर्गत विभिन्न ठिकाणी विधि व्दारे विभिन्न ठिकाणी भिन्न वेळी सरकारी व विविध संस्थे व्दारे उपलब्ध प्रजनन क्षमता दराला क्षेत्रीय, लैगिंक आणि आयुष्मान इत्यादी वैशिष्टे पूर्ण बाबीला समोर ठेवूण हा लेख सादर केला जात आहे.

Scanned by CamScanner

ISSN 2249-4081
RNI.MAHMUL 02935/2011

*National Registered and Recognized*
*Research Journal Related to Higher Education for Economics & Commerce*

# GLOBAL
## ECONOMIC RESEARCH

CHIEF EDITOR

DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

Vol. III, Issue :VII
GLOBAL ECONOMIC RESEARCH
Half Yearly Research Journal
ISSN 2249-4081
April 2014 To Sept. 2014

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Core Banking Solution | Dinesh K. Bhalerao | 1-7 |
| 2 | Indian International Trade | Dr. M. P. Aghav | 8-12 |
| 3 | भारतीय परिवहन मे रेल परिवहन का योगदान | डॉ.दिलीप आर. कुंभार | 13-16 |
| 4 | भारतीय शेतीकरी : वित्तीय स्त्रोत आणि समस्या एक अभ्यास | डॉ. टी. के. जाधव | 17-23 |
| 5 | भारतीय समाज रचनेचे अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम | व्ही. आर. वाघमारे | 24-29 |
| 6 | भारतीय अर्थव्यवस्था आणि उदारीकरण | दिनेश के. भालेराव | 30-33 |
| 7 | सहकार चळवळ व महाराष्ट्राचा ग्रामीण विकास | डॉ. अशोक खाचणे | 34-39 |
| 8 | भारतीय आर्थिक क्षेत्रात सहकारी बॅंकेची संरचना | डॉ. अरुण आर. कुंभार | 40-44 |
| 9 | करार शेती | श्रीमती अरुणा व्ही. नेरे | 45-51 |
| 10 | महात्मा ज्योतिबा फुले यांचे सामाजिक, शैक्षणिक आणि साहित्यिक विचार | डॉ. सुभाष जगन्नाथ देशमुख | 52-58 |
| 11 | भारतातील कृषी आणि विदेशी व्यापार | एन. बी. मठपती | 59-62 |


Scanned by CamScanner

Vol. III, Issue : VII
GLOBAL ECONOMIC RESEARCH
Half Yearly Research Journal
ISSN 2249-4081
April 2014 To Sept.2014 

# भारतातील कृषी आणि विदेशी व्यापार

**एन. बी. मठपती**
कार्यकारी प्राचार्य,
श्री. वसंतराव नाईक कला व
श्री. अमरसिंग नाईक वाणिज्य
महाविद्यालय, मंगळूरपीर, जि. वाशिम

11

## RESEARCH PAPER - ECONOMICS

स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर जी अर्थीक संरचना देशाला प्राप्त झाली त्याची स्थिती अत्यंत दमनिय होती. देशाच्या विभाजनाने स्थिती अत्यंत बिकट झाली. विभाजनामूळे कापुस आणि तुर देशाच्या निर्यातीतील प्रमुख वस्तु होती ते उपत्पादनाचे क्षेत्र पाकीस्तान मध्ये गेले. याच बरोबर विभाजीत लोकसंख्येच्या तूलनेत जास्त क्षेत्रफळ पाकीस्तान मध्ये गेल्यामुळे भारतात अन्नधाण्याचे संकट निर्माण झाले. स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर देशात नियोजनाचे माध्यमातुन आर्थिक विकास करण्याच्या प्रयत्न केला गेला ब्रिटीश कालावधीत देशाच्या औद्यागिक आणि सेवा क्षेत्राच्या विकासाला जी सीमा नियोजनाच्या माध्यमातुन आर्थिक विकास करण्याचा प्रसत्न केला गेला ब्रिटीश कालावधीत देशात औद्यागिक आणि सेवा क्षेत्राच्या विकासाला जी सीमा अवस्था प्राप्त झाली होती तीला गती देण्याचा प्रयत्न नियोजणाच्या माध्यमातून केला गेला. यामुळे देशामध्ये कच्चा माल,आधारभुत तंत्रज्ञान इत्यादीच्या आयातीत मोठया प्रमाणात वाढ झाली. देशाच्या विभाजनामुळे देशाचे प्रमुख उत्पादन क्षेत्र व पश्चिम पंजाब, सिन्ध, व पूर्व बंगाल पाकीस्तान मध्ये गेले जे गहू आणि तांदूळ उत्पादनाचे प्रमुख क्षेत्र होते. यामुळे देशाला अन्नधान्याची मोठी आयात करावी लागत होती. अशा प्रकारे देशाला विकसीत करण्यासाठी कच्चा माल, तंत्रज्ञान आयात करावे लागले त्याचबरोबर अन्नधान्यही आयात करावे लागले.

Scanned by CamScanner

ISSN 2229-6190
RNI. MAHMUL02937/2010/35848

International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for Social Sciences

10

# SOCIAL GROWTH

CHIEF EDITOR

DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

RNI. MAHMUL02937/2010/35848

IMPACT FACTOR - 2.03

SOCIAL GROWTH

ISSN 2229-6190

Vol. I, Issue : IX, Nov. 2014 To April 2015

# INDEX



| Sr. No. | Title of Research Paper | Author | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Disaster Management and Rehabilitation in India | Dr. Santosh Kute | 1-7 |
| 2 | Post Globalization Performance of Urban Co-operative Banks | Dr. Balaji Kamble | 8-14 |
| 3 | FDI Policies in India | Dr. Shivraj R. Patil | 15-18 |
| 4 | Total Quality Management in Library | Rajesh Gore | 19-26 |
| 5 | भारतातील प्रसार माध्यम क्षेत्राचा अर्थशास्त्रीय अभ्यास | डॉ. बालाजी ग्या. कांबळे | 27-35 |
| 6 | अन्न सुरक्षिततेत अन्न व कृषी संघटनेची भुमिका | डॉ. करमसिंग रजपूत | 36-41 |
| 7 | भारतातील पशुधन व डेअरी विकास | एन. बी. मठपती | 42-45 |
| 8 | स्त्री भ्रूणहत्या - एक सामाजिक समस्या | सौ. छाया सं. घडयाळजी | 46-50 |
| 9 | अर्धसाप्ताहिक मातृभूमिच्या संपादिका प्रमिलाताई ओक यांची वैयक्तिक सत्याग्रह आंदोलनातील भूमिका | गजानन सदाशिव वाकोडे | 51-54 |
| 10 | महात्मा गांधी आणि महात्मा फुले यांचे वाचन : एक अध्ययन | डॉ. घ. ना. पांचाळ | 55-59 |
| 11 | संतांचे संगीत कार्य | डॉ. स्नेहल द. शेंबेकर | 60-64 |
| 12 | अभिव्यक्ती अभिरुची व आधुनिक भारतीय संगीत | डॉ. डी. आर. एललकर | 65-67 |
| 13 | अण्वस्त्र प्रसार आणि जागतिक शांतता : एक चिकित्सक अभ्यास | डॉ. श्याम पुंडलिकराव पाटील | 68-73 |



Scanned by CamScanner

RNI. MAHMUL02937/2010/35848 IMPACT FACTOR - 2.03 ISSN 2229-6190 42
SOCIAL GROWTH Vol. I, Issue : IX, Nov. 2014 To Apri. 2015

7

# भारतातील पशुधन व डेअरी विकास

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व. ना. कला व श्री. अ.ना. वाणिज्य
महाविद्यालय, मंगरुळपीर, जि. वाशिम

*Research Paper - Economics*

**प्रस्तावना :–**

भारत हा एक कृषीप्रधान देश आहे. या देशातील जवळपास 58 टक्के लोकसंख्या कृषीवर आधारीत आहे. परंतु भारतातील शेतीत जलसिंचनाचा अभाव असल्यामुळे 65 टक्के शेती ही कोरड वाहु स्वरुपाची आहे. या शेतीत शेतकऱ्यांना वर्षातुन काही महीणेच रोजगार मिळतो. या अनिश्चित स्वरुपाच्या शेतीमुळे भारतीय शेतकऱ्यांची दशा अत्यंत दयनिय आहे. गरीबी व अल्प बेरोजगारी बाहेर पडण्यासाठी व आपल्या आर्थिक परिस्थिती सुधारणा करण्यासाठी शेमतीला पूरक व जोडधंदयाची अवश्यकता आहे. ते व्यवसाय म्हणजेच पशुपालन, मुर्गीपालन, मत्यपालन करुन रोजगार मिळवता येतो.

**पशुपालन :–**

पशु भारतीय कृषीची एक महत्त्वाचा घटक आहे. वाढलेले घरेलू उत्पादनाच्या द्वारे घरेलू पोषण सुरक्षा आणि गरीबी उच्चाटन मध्ये पशुचा महत्वपुर्ण योगदान आहे. पशुपालन प्रगतीमुळे ग्रामीण भागाचे विकासात संतूलन साधता येत व पशुपालन करणारे शेतकऱ्यांचे आर्थिक स्थीती सुधारता येते. आशा प्रकारे भारतीय अर्थव्यवस्थे मध्ये समाजातील गरीब लोकांचे विकासात पशुपालनाचे अत्यंत महत्तवाचे स्थान आहे. हेच कारण आहे. की देशात पशुपालन अथवा दुध व्यवसाय च्या विकासाचा प्रयोग गरीबी हटाओ कार्यक्रमाचे अंतर्गत केला जात आहे. जेणेकरुन यामुळे अतिरिक्त रोजगाराच्या संधी ग्रामीण भागात निर्माण होतील व ग्रामीण भागातील लोकांच्या उत्पादनात वाढ होऊ शकेल.

Scanned by CamScanner

ISSN : 2278-8204

International Monthly Research Journal For All Subjects

# AKSHARDEEP

Volume - II ▪ Issue - IX ▪ March 2014

Editor

**Ganpu Lahane**

Scanned by CamScanner

International Monthly Research Journal, Akshardeep ISSN 2278-8204 Vol.II. Issue : IX, March, 2014

# अनुक्रमणिका


| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | Position of English in India | Asst. Prof. Ayodhya Jadhav | 01 |
| 2. | Effect of yogic exercises on menstrual discomfort of teenagers | Shubhangi Damale | 04 |
| 3. | Chhavi Rajawat, an MBA graduate, is India's youngest Sarpanch. | Uday M. Kharat | 08 |
| 4. | Major Themes in Soyinka's Plays | Dr. Ingole kailash | 11 |
| 5. | FDI : Us and india | Prof. Ramdas T. Tuplondhe | 12 |
| 6. | संत मीराबाई : नारी मुक्तिस्वर | प्रा. डॉ. कुलकर्णी वनिता बा. | 16 |
| 7. | "स्त्रीदु:खाला वाचा फोडणारी - 'आर्त' कादंबरी" | प्रा. डॉ. शिवप्रसाद पं. वायाळ | 19 |
| 8. | सत्यशील संपादक : सगर गुरूजी | प्रा. डॉ. राजकुमार मस्के | 22 |
| 9. | "सत्यशोधक दिनकरराव जवळकरांचा पत्र प्रपंच" | प्रा. डॉ. गोविंद काळे | 26 |
| 10. | बहुआयामी व्यक्तिमत्व : आण्णाभाऊ साठे | प्रा. आर. एल. बोबडे | 31 |
| 11. | गोंड स्त्रीयांचे आदर्श प्रारुप : स्त्री भ्रूणहत्या | प्रा. एच. एल. सोनकांबळे | 33 |
| 12. | ग्रामीण साहित्याचे बदलते स्वरूप | भोसले अंगद ज्ञानोबा | 36 |
| 13. | बहिणाबाई चौधरी यांची कविता | प्रा. नवीन के. गिलबिले | 41 |
| 14. | भाषांतर स्वरूप व भाषांतर करताना येणाऱ्या अडचणी | डॉ. हणमंत रामचंद्र पोळ | 45 |
| 15. | पंचायतराज संकल्पना : एक विश्लेषण | प्रा. संतोष शंकरराव इंगोले | 48 |
| 16. | पर्यावरण संवर्धनात युवकांची भूमिका | प्राचार्य डॉ. एम. के. गावंडे | 53 |
| 17. | स्वातंत्र्य सैनिक रघुनाथ रामचंद्र माने गुरुजी : व्यक्ति आणि कार्य | प्रा. हमीद उमरअली काझी | 55 |
| 18. | नाशिक जिल्ह्यातील आदिवासींच्या देव देवता व सण उत्सव | प्रा. डॉ. साळुंके य. मुरलीधर | 68 |
| 19. | भारतीय लोकप्रशासन आणि माहिती तंत्रज्ञान : एक अभ्यास | काजळे विजयकुमार सारंगधर | 74 |
| 20. | भाववाढ आणि RBI च्या मौद्रीक धोरणाचा आढावा | प्रा. कदम के. के. | 78 |
| 21. | वाशिम जिल्ह्याची सोयाबिन अर्थव्यवस्था | प्रा. संतोष उद्धवराव धामने | 84 |
| 22. | 'अन्न भेसळ ही एक समस्या' | सौ. प्रा. मेघा एस. देशमुख | 88 |
| 23. | डिजीटल ग्रंथालये : आधुनिक काळाची गरज | एकनाथ रमेशजी वाठोरे | 91 |
| 24. | इंटरनेटचा ग्रंथालयात वापर | प्रा. विजय प्रकाश जाधव | 95 |
| 25. | ग्रंथपालांसाठी कृतिसंशोधन : एक अवलोकनात्मक अभ्यास | प्रा. देवकरे संजीवकुमार रा. | 99 |
| 26. | भारतातील सार्वजनिक उद्योगातील निर्गुंतवणुक | मठपती नागनाथ | 102 |
| 27. | खो खो व बास्केटबॉल महिला खेळाडूंच्या कार्डीओ व्हॅस्कुलर एन्ड्युरन्सचे तुलनात्मक अध्ययन | प्रा. मंजुषा देशमुख | 105 |


Scanned by CamScanner

Research Paper In Commerce

International Monthly Research Journal, Akshardeep

102
ISSN 2278-8204
Vol.II. Issue : IX,
March, 2014

# भारतातील सार्वजनिक उद्योगातील निर्गुतवणूक

प्रा. नागनाथ बाबुराव मठपती
वाणिज्य विभाग
श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य
महाविद्यालय, मंगरुळपीर जि. वाशिम.

निर्गुंतवणूक ह्या शब्दाचा वापर खाजगीकरणाच्या प्रक्रियेशी जोडला जातो. १९८० मध्ये सार्वजनिक क्षेत्राच्या कार्यप्रणालीवर प्रश्न चिन्ह उपस्थित झाले. व त्यासाठी सार्वजनिक क्षेत्राची कार्य पध्दती तेंव्हाच सुधारेल जेव्हा संरक्षण राज्य एकाधिकार, राज्य एकाधिकार, प्रवेशावर आरक्षण आणि कोटा पध्दतीच्या स्वरुपात असायला पाहिजे.

बरेचसे सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योग धंदे तात्यात चालत होते. त्यामुळे या सार्वजनिक क्षेत्रातील तोटा भरून काढण्यासाठी कराच्या माध्यमातुन जमा झालेल्या कराचा वापर न करता या उद्योगाचे खाजगीकरण केले पाहिजे.

१९८० च्या दशकात रशियाच्या विघटनामुळे आणि यानंतर युरोपीय देशातील कोलमडलेल्या समाजावर आणि चीन सरकारने बाजार समाजावरचा स्थापण केलेला प्रस्ताव यामुळे सार्वजनिक क्षेत्राच्या व उद्योगांचे निर्गुवणूक करण्यात आली.

* निर्गुंतवणूकीच्या नितीसंबंधी मुख्य घटक :

**औद्योगिक धोरण २४ जुलै १९८१ :** २४ जुलै १९९१ च्या औद्योगिक धोरणात हे स्पष्ट करण्यात आले की, सरकार काही निवडक सार्वजनिक क्षेंत्रातील गुंतवणूकीचा वाटा काढूण घेईल परंतु हा वाटा किती काढावा याबाबत काही स्पष्ट धोरण नव्हते.

**रंगराजण समिती एप्रिल १९९३ :** रंगराजण समितीने मोठ्या प्रमाणात सार्वजनिक क्षेत्रातील निर्गुंतवणूकीचा प्रस्ताव सरकार समोर ठेवला आणि या गोष्टीचा उल्लेख केला की, सार्वजनिक क्षेत्रासाठी सरकारच्या आरक्षीत उद्योगात ४९% पर्यंत निर्गुतवणूक झाली पाहिजे. आणि या बाजारात प्रभुत्त्व आहे. अशा उद्योगातील सरकारची भुमिका केवळ २६% एवढेच असावी म्हणजे ७४ भाग हा खाजगी लोकांचा झाला पाहिजे आणि इतर उद्योगात १०० निर्गुतवणूक करण्याची शिफारस केली.

**बजट भाषण १९९८-९९ :** सत्ता स्थापन केल्यानंतर पहिल्या भाषणात भारतीय जनता पक्षाने घोषणा केली की, सार्वजनिक उद्योगातील सरकारचा वाटा कमी करुन तो २६ एवढाच ठेवला जाईल.

**बजट भाषण २०००-२००१ :** २००१-२००१ च्या बजेटच्या पहिल्याच भाषणात पहिल्यांदांच असे घोषित केले की, गैर सामाजिक सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योगधंद्यातील सरकारचा हिस्सा २६ पेक्षा कमी केला जाईल. आणि या विक्रीच्या प्राप्तीतून निर्माण झालेल्या पैशाचा वापर सामाजिक क्षेत्र आणि सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योगधंद्यातील पुन:संरचना व कर्जाच्या परतफेडी साठी केला जाईल.

**सरकार द्वारे निर्गूतवणूक पासून एकुण उपलब्धी :** सार्वजनिक क्षेत्रातील उद्योगधंदे दोन स्तरावर काम करतात एक म्हणजे केंद्रीय सार्वजनिक उद्योग धंदे व दूसरे म्हणजे राज्य सार्वजनिक उद्योगधंद्यातील सर्वेक्षण खालील प्रमाणे आहे. १९९१-९२ ते २००७-२००८ पर्यंत केंद्र सरकारच्या एकूण ३९३०५७ कोटी रुपयांच्या गुंतवणूकीपैकी ५१६०९ करोड रुपये म्हणजेच १३ आहे.

Scanned by CamScanner

GIF 0.785
JIF 1.315

# RESEARCH NEBULA

An International Refereed & Indexed Quarterly Journal In
Arts, Commerce, Education & Social Science

Volume III, Issue IV, January 2015

**Associated & Indexed at**

1. J-Gate
2. SJIF
3. Scientific Publication Index
4. Scientific Resources Database
5. Recent Science Index
6. Scholarly Journals Index
7. Directory of Academic Resources
8. Elite Scientific Journal Archive
9. Current Index to Scholaraly Journals
10. Digital Journals Database
11. Academic Papers Database
12. Contemporary Research Index
13. Sjournal Index
14. Open Academic Journal Index
15. AcademicKeys
16. Scholarsteer
17. ResearchBib
18. Journalseeker
19. Global Impact Factor
20. IIFS
21. UIF

*Chief Editor*

**Ganesh Pundlikrao Khandare**

Department of English
Yashwantrao Chavan Arts & Science Mahavidyalaya,
Mangrulpir, Washim, Maharashtra

Scanned by CamScanner

VOL. III, ISSUE IV, JAN 2015
ISSN 2277-8071
IMPACT FACTOR 1.315 (ISRA)
An International Refereed, Peer Reviewed and Indexed Quarterly Journal in
Arts, Commerce, Education & Social Sciences

## CONTENT


| S. N. | AUTHOR | INSTITUTION | RESEARCH PAPER | P. N. |
|---|---|---|---|---|
| 39 | Pankaj.G. Dindokar | Department Of English, R.D.I.K & K.D.College, Badnera. | Peering Through History: A Study Of Delhi.... | 183 |
| 40 | Manoj N.Bhagat | Department of English, B.B.Arts, N.B.Com.&B.P.Sci. College Digras | Feminine Perspective In Sahgal's Novel | 186 |
| 41 | प्रा. एन.बी मठपती | अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर | भारतीय रेल्वे चा विकास | 189 |
| 42 | दिपक शेषराव दिघाडे | एम.एस.डब्लू(पीएच.डी.संशोधक)ए वर्धा | महाराष्ट्रातील कार्पोरेट कंपन्यांचा बहुजन समाजावरील प्रभाव | 192 |
| 43 | प्रा. डॉ. निता आर. गिरी | गृह. अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख या.द.व.देशमुख कला व वाणिज्य महाविद्यालय, तिवसा, जि. अमरावती. | स्वयंरोजगारासाठी शासनाच्या विविध योजना | 195 |
| 44 | Anjali Suresh Gawande | Research Scholar,Ex-Student, Department of English, G.V.I.S.H., Amravati | Racial Discrimination - As A Main Theme In The Major Novels Of Toni Morrison | 197 |
| 45 | Dr. Shivakumar, G.S, | Kumadvathi College of Education,Shikaripura, Shimoga | Inclusive Education In India: A Paradigm Shift | 200 |
| | V. Ravi | Research Scholar, Department of Psychology,Osmania University, Hyd. | | |
| 46 | Priyanka Datta | Research Scholar, Department of Education,University of Calcutta,West Bengal | Emotional Intelligence In Relation To Academic Achievement Of U.G.Students | 204 |
| 47 | Dipanshu Sharma | Research Scholar, Department of Education,Panjab University Chandigarh | Field Based Instruction: A Boon To Science Teaching | 211 |
| 48 | Rajesh M.K | Department of Malayalam, Sreekrishna College, Guruvayur, Kerala | Environmental Awareness Among Under Graduate Malayalam Students | 214 |


Scanned by CamScanner

VOL. III, ISSUE IV, JAN 2015
ISSN 2277-8071

IMPACT FACTOR 0.785(GIF)
IMPACT FACTOR 1.315 (ISRA)

An International Refereed, Peer Reviewed and Indexed Quarterly Journal in
Arts, Commerce, Education & Social Sciences

# भारतीय रेल्वे चा विकास

प्रा. एन.बी मठपती
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य
महाविद्यालय मगरुळपीर

Received: 18/12/14 Reviewed: 20/12/14 Accepted: 25/12/14

**RESEARCH PAPER IN ECONOMICS**

***ABSTRACT***

*भारता मध्ये ची सुरुवात सन 1853 मध्ये झाली. पहीली रेल्वेगाडी मुंबई ते ठाणे 22 की.मी. धावली 1954 मध्ये कलकत्तामध्ये एक नविन रेल्वे लाईन सुरु करण्यात आली. भारतामध्ये रेल्वे विकासाचे विशिष्ट वैशिष्टे असे आहे क, अनेक विभागात औद्यागिक विकासाचे प्रगतीबरोबर रेल्वेची प्रगती झालेली आहे. मुंबई मध्ये सुती वस्त्र उद्योग, कलकत्ता मध्ये पटान उद्योग असाम मध्ये चहा उद्योग व तेल उद्यो चा विस्तार रेल्वे विस्ताराचाच परिणाम आहे. 1953 मण्ये रेल्वेची सुरुवात झाल्यानंतर अत्यंत वेगाने याचा विकास व विस्तार झाला. आणि सन 1900 पर्यत जवळपास 40 कि.मी. लाबीचा रेल्वे मार्ग तयार करण्यात आला. 1950 पर्यत भारतात एकुण 54400 कि.मी. लाबीचे रेल्वे मार्ग बनविण्यात आले.*

**प्रस्तावना :–**

सुरुवातीला रेल्वेची मालकी व व्यवस्थापन खाजगी कंपनीकडे होती. ज्याचे मालक इंग्रज व्यापारी होते. सरकारने त्यांना मोफत जमिन, भांडवल च्या सवलती दिले होते. रेल्वे मध्ये खाजगी लोकांची मालकी बाबत कही कठोर टिका झाल्या. ज्यामुळे 1925 मध्ये पहीली रेल्वे कंपनी आपल्या मालकीची सुरुवात केली 1944 पर्यत सर्व खाजगी कंपनीची मालकी कमी करुन पूर्ण पणे सरकारची मालकी प्राप्त झाली.

**रेल्वेची प्रगती**

| | 1950–51 | 1960–61 | 1970–71 | 2008–09 |
|---|---|---|---|---|
| रेल्वेची लांबी (कि.मी) | 53600 | 56200 | 59790 | 64000 |
| ज्यामध्ये विजेची रेल्वे | 388 | 748 | 3706 | 18600 |
| प्रवाशांची संख्या (लाख) | 12840 | 15940 | 24310 | 70470 |
| माल परिवहन (लाख टन) | 930 | 1562 | 1965 | 8330 |
| रेल्वे इंजिनाची संख्या | 8200 | 10624 | 11158 | 8660 |
| ज्या मध्ये डीजल | 17 | 181 | 1169 | 4820 |
| विद्युत | 72 | 131 | 602 | 3260 |
| माल डब्यांची संख्या (हजार) | 206 | 308 | 384 | 208 |

**Source: - Explanatory Memorandum on the Railway Budget, 2009- 10 and outcome and Performance Budget of Railway for 2008-09**

आज रेल्वे संपुर्णपणे सरकारचा उद्योग आहे. रेल्वे देशातील सर्वात मोठा राष्ट्रीय उद्योग आहे. आणि यात सर्व खाजगी भांडवली कंपनीचे तुलनेत मोठया प्रमाणात गुतंवणुक करण्यात आली आहे. आज भारतीय रेल्वेत 16 लाखापेक्षा अधिक व्यक्ति काम करतात. भारतीय रेल्वे जवळ 2006–2007 मध्ये 8660 डीजल आणि विद्युत इंजन व 42000 प्रवासी डब्बे आणि जवळपास 208000 वैगण आहे. भारतामध्ये आता रेल्वेची लांबी 64000 की.मी. झालेली आहे. अशा प्रकारे रेल्वे देशातील सर्वात मोठा उद्योग आहे. हा आशिया खंडातील



Scanned by CamScanner

ISSN 2347-6834

International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

# INDO GLOBAL RESEARCHERS

(Refereed & Peer Reviewed Research Journal)

Year - I, Issue - II, Vol.- II May 2014 To Oct. 2014

EDITOR IN CHIEF
DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

IAP
Vol. II, Issue : II
IGR
Half yearly Research Journal
ISSN 2347-6834
May 2014 to Oct. 2014

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Mutagenic Effect on the Height of Plant in Pigeon Pea Cajanus Cajan (L) Millap | Dr. Navnath G. Kashid | 1-7 |
| 2 | Growth Performance of oilseed crop- A Case Study of Marathwada Region | Dr. Balaji G. Kamble | 8-12 |
| 3 | Gandhi's outlook on Colonialism | Manohar P. Joshi | 13-18 |
| 4 | Theme of Partition & Independence in Indian Literature in English | Sangmeshwar B. Morge | 19-22 |
| 5 | E - Resources | Abhijeet A. Babare | 23-27 |
| 6 | A Study of Locus of Control and anxiety among male and female Individual game Players | Dr. Quadri Syed Javeed | 28-31 |
| 7 | प्रेमचंद की कहानियों में दलित विमर्श | नीता देवराव डाके | 32-40 |
| 8 | भारतातील अनुसूवित वाणिज्य बँकाद्वारे देण्यात येणाऱ्या इलेक्ट्रॉनिक सेवांची स्थिती - एक विश्लेषणात्मक अध्ययन | डॉ. टी. के. जाधव | 41-46 |
| 9 | भारताच्या मानव विकास निर्देशांकाची जगातील राष्ट्राशी तुलनात्मक अध्ययन | एन. बी. मठपती | 47-51 |
| 10 | छत्रपती शिवाजी महाराज व त्यांचे उत्तराधिकारी यांचे मराठी सत्तेकडे पाहण्याचे धोरण व झालेल्या परिणामाचे विश्लेषण | एम. एस. कांबळे | 52-56 |
| 11 | संत शामामाई (संतामाई) यांचे वाङमयीन योगदान | डॉ. ऋषिबाबा गुलाबराव शिंदे | 57-60 |


Scanned by CamScanner

ISSN 2347-6834
Indo Global Researchers (IGR)
Vol. II, Issue : II
May 2014 To Oct. 2014
www.irasg.com

Research Paper 9 Economics

# भारताच्या मानव विकास निर्देशांकाची जगातील राष्ट्राशी तुलनात्मक अध्ययन

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. वसंतराव नाईक कला व अमरसिंह नाईक वाणिज्य
महाविद्यालय, मंगरुळपिर, जि. वाशिम

कोणत्याही देशाच्या यामाजिक, आर्थिक व सांकस्तीक विकासात मानव विकास तथा आर्थिक रुपाने कार्यशिल लोकसंख्या ची महत्तवपुर्ण भूमिका असते. मानवी शक्तीचा आकारमान व त्याचे गुणात्मक व विकास अवलंबून असतो. मानवच उत्पादनाचा साधन म्हणून निर्माण होऊन आर्थिक विकासाची गति निर्माण करतो.

**मानवि विकासाचा अर्थ :–**

मानव विकास अथवा मानवी भांडवल निर्माण एक अशी प्रकिया आहे ज्यापासुन माणवाचे विकासासाठी भांडवलाची गुंतवणूक केली जाते. ज्यामुळे माणव शक्ती. तांत्रिक ज्ञान, योग्यता आणि कुशलताच्या दृष्टीने विशिष्टता प्राप्त झाली पाहीजे. प्रो. हारबिसन च्या मतानुसार माणवी भांडवल निर्मिती चा अर्थ म्हणजेच देशात असे व्यक्ती निर्माण झाले पाहिजेत जे कुशल, साक्षार व अनुभवि असतील ज्यांची देशाच्या आर्थिक व राजकिय विकासासाठी खुपच अवश्यकता आहे.

भारतामध्ये तिव्र गतीने आर्थिक विकास च्या उदिष्टाला डोळयासमोर ठेवून प्रत्येक पंचवार्षिक योजनेत माणव संसाधन विकासाला सैध्दांतिक दषष्टिने स्वीकार केले गेले आहे.या बाबीला स्पष्ट करण्यासाठी तिसऱ्या पंचवार्षिक योजनेची रुपरेषेत स्पष्ट केले गेले होते की, आर्थिक क्षेत्रात तिव्र गतिने विकास करणे, तांत्रिक क्षेत्रात प्रगती करणे, व स्वंत्रता सामाजिक न्याय आणि समान संधी च्या सिंध्दातावर आधारित समाजवादी समाजरचना स्थापन करण्यासाठी अगर कोणता घटक महत्त्वपूर्ण असेल तर तो म्हणजेच शिक्षणर आरोग्य व समाज कल्याण हे घटक आहेत. भारताच्या निर्मितीसाठी आणि राष्ट्रनिर्मतीच्या प्रत्येक क्षेत्रातील हे वरील घटक सुनियोजित विकासासाठी केंद्र बिंदू राहतील.

भाराच्या प्रत्येक पंच वार्षिक योजनेमध्ये शिक्षण आरोग्य वर केलेला खर्च खालील तक्तात दर्शविण्यात आलेला आहे.



Scanned by CamScanner

Monthly Research Journal For All Subject

# AKSHARDEEP

Year - III

July 2014

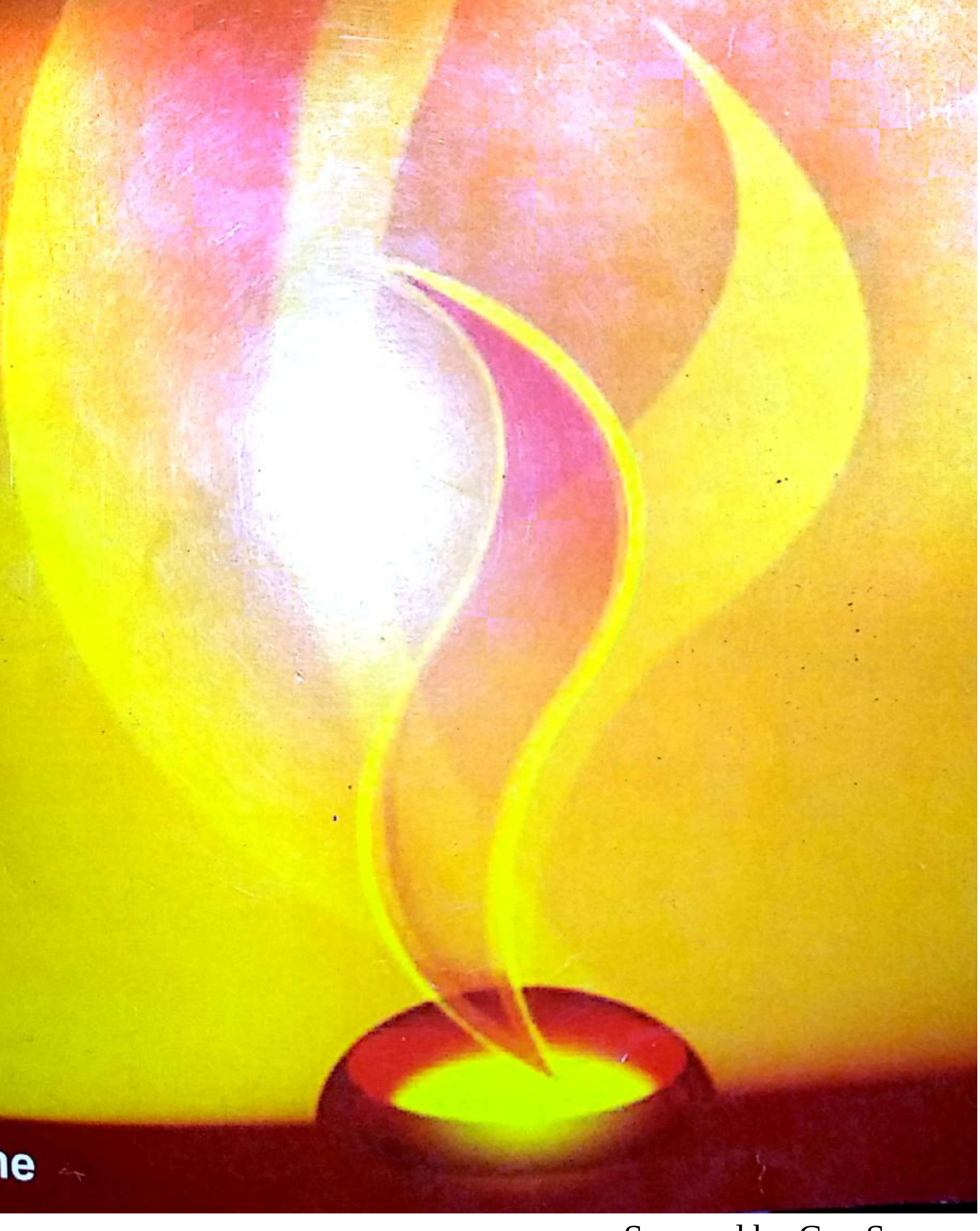

Editor

Ganpu Lahane

Scanned by CamScanner

# अनुक्रमणिका


| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | TheApostle of the other | Mr. Swami Prabhakar | 01 |
| 2. | The concept of socialism Dr. Ambedkar and Karlmarkx | Dhumale Dhondiram | 03 |
| 3. | Spatil Distribution, growth and gaps of health catre facilities in Latur District (Maharashra) | Dr. Mugave Ramesh | 05 |
| 4. | Physically fit children are better suited not only on field but in classroom as well | Dixit Prashant | 08 |
| 5. | Distance education and E - Media | Dr. Pathak Suhas<br>Lomte Gajanan | 11 |
| 6. | 'गोदान' में सामाजिक परिवेश की पकड़ | प्रा. डॉ. पुष्पलता अग्रवाल | 15 |
| 7. | स्त्री विमर्श और महिला कथाकार | तारे विश्रांती | 18 |
| 8. | 'कबिरा खड़ा बजार में' नाटक में व्यक्त कबीर की प्रासंगिकता | मोरे सोनाली | 21 |
| 9. | कुसुमकुमार के नाटकों में रंगमंचीयता | कु. नायक स्मिता | 23 |
| 10. | जुही की कली एक अध्ययन | प्रा. कुलकर्णी विजयकुमार | 25 |
| 11. | कृष्णा सोबती के कथा साहित्य में ग्रामीण जीवन | पांडे विक्रम | 27 |
| 12. | मोहनदास नैमिशराय के उपन्यास में विद्रोह (विशेष संदर्भ : 'आज बाजार बंद हैं') | पाटील सुखदेव | 30 |
| 13. | "सलाम" कहानी में दलित चेतना | प्रा. सुलभा वाघंबर | 34 |
| 14. | शिक्षण प्रक्रिया व शैक्षणिक विचारवंत यांच्या संदर्भात अभ्यास | प्रा. शिंदे सुशिल | 36 |
| 15. | धर्माच्या जातीच्या पल्याड माणूस : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर | प्रा. डॉ. पांचाळ संजीवकुमार | 43 |
| 16. | वामन मल्हार जोशी यांच्या कादंबरीतील स्त्री जीवनविषयक प्रश्न | प्रा. नागिमे अनुसया | 46 |
| 17. | महात्मा बसवेश्वरांच्या वचनातील 'शिव' | प्रा. डॉ. मदकुंटे पी. | 50 |
| 18. | औद्योगिक जलसंवर्धन : विकास व्हिजन एक आदर्श | मोहिते जयदेव | 52 |
| 19. | माहिती तंत्रज्ञानाचा पोलीस प्रशासनावर झालेला प्रभाव | मरवाळीकर स्मिता | 54 |
| 20. | इंग्रज सरकारचे भारतीय कृषी धोरण | प्रा. एन. बी. मठपती | 56 |
| 21. | गोपाळ गणेश आगरकर यांचा बुद्धीप्रामाण्यवाद : एक अभ्यास | डॉ. वाघमारे प्रकाश<br>प्रा. इंगोले प्रफुल्ल | 58 |


Scanned by CamScanner

in Economics

Monthly Research Journal For All Subject, Akshardeep

56

ISSN 2278-8204
Vol.III. Issue : I,
July, 2014

# इंग्रज सरकारचे भारतीय कृषी धोरण

प्रा. एन. बी. मठपती
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना.
वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर

भारतासारख्या विकसनशील देशाची आर्थिक विकास देशातील कृषी क्षेत्रातील उत्पादनाची योग्यता, ग्रामीण क्षेत्रातील परिवर्तन, कृषी क्षेत्रातील तांत्रीक प्रगती, व संख्यांत्मक सुधारणे वर अवलंबून असतो. स्वातंत्र्य प्राप्ती अगोदर इंग्रज सरकारचे भारतीय शेतीकरीता उदासिन धोरण होते. ज्यामुळे भारतीय शेतीत वेळोवेळी दुष्काळ पडत होते. देशातील वाढत्या लोकसंख्येमुळे देशात अन्नधाण्याच्या मागणी व पुरवठ्याचं संतुलन बिघडत गेले. स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर कृषी क्षेत्राच्या विकासासाठी नियोजन बध्द पध्दतीने विकास करण्यात आला ज्यामुळे एवढ्या प्रचंड प्रमाणात वाढत्या लोकसंख्येला अन्नधान्य पुरवठा तर होउच लागला पण त्याचबरोबर देशातील औद्योगिकरणाला कच्या मालाचा पुरवठा होऊन पुढील वर्षी दुष्काळ पडला तर त्या दुष्काळाला तोड देण्यासाठी बफर स्टॉक च्या माध्यमातुन सामोरे जाण्याचे धाडस सरकार मध्ये निर्माण झालेले आहे.

**स्वांतत्र्यप्राप्तीपूर्वी भारताचे कृषी धोरण :** प्राचीन काळापासून ते आजपर्यत भारत हा एक कृषी प्रधान देश आहे इंग्रज सरकारच्या कृषी आणि ग्रामीण भागातील उद्योगधंदे जाणीवपूर्वक बंद पाडण्याच्या धोरणामुळे स्वातंत्र प्राप्तीनंतर भारतीय शेतीची दशा अत्यंत विचार करण्यासारखी होती.प्रती श्रमीक आणि प्रति हेक्टर उत्पादन अत्यंत कमी होते. देशातील लोकांची भूक मिटविण्यासाठी पण अन्यधान्याचा पुरवठा होत नव्हता.

एकोणिसाव्या शतकात एका पाठोपाठ एक कृषी क्षेत्रावर संकट येत गेले तेव्हा सरकारचे लक्ष भारतीय शेतीवर पडले. सर्वप्रथम सरकारला दुर्भिक्ष आयोग (१८८०) ने कृषी क्षेत्राच्या प्रगतीसाठी सकारात्मक सुचना सुचविले गेले. या आयोगाने केंद्रिय स्तरावर, राज्य कृषी विभागाची स्थापना करण्याची शिफारस केली. विविध प्रांतात कृषी विभागाची स्थापना करण्यात आली. केंद्रिय कृषी विभाग ज्याला इम्पीरियल कृषी विभाग म्हटले जाते. त्याला पुन्न जिवीत करण्यात आले. यामुळे १९८९ मध्ये सरकाने भारतीय कृषीचा आढावा घेण्यासाठी डॉ. वोयलकर समितीची स्थापनाकेली. या समीतीने भारतीय शेती व शेतकरी यांची परिस्थिती सुधारण्यासाठी उपाय सागितले डॉ. वोयलकर यांनी सुचविलेल्या सुचनेनुसार त्यांच्या धोरणाचा सकारात्मक प्रभाव पडला ज्यामुळे शेतीची वैज्ञानिक प्रगती झाली. त्याचबरोबर प्रांतीय सरकारने देखील या बाबतीत विशेष लक्ष घातले. इ.स.१९९५ ते १९०१ पर्यंत देशात सतत मोठया प्रमाणावर दुष्काळ पडत गेल्या १९०१ मध्ये एक दुष्काळ निवारण अयोगाची स्थापना केली गेली. या समितीच्या सुचने नुसार देशात कृषी संबंधीत समस्यांचे समाधानासाठी सतत संशोधनाची आवश्यकता आहे. सरकारने या बाबीचा स्वीकार केला आणि प्रत्येक प्रांतात कृषी विभागात समन्वय स्थापन करण्यासाठी १९०१ मध्ये लॉर्ड कर्झन द्वारे एका सिंचन आयोगाची स्थापना करण्यात आली जीचा कृषी सुधारण्यावर मोठ्या प्रमाणावर प्रभाव पडला इ.स.१९०५ मध्ये केंद्र आणि प्रांतामध्ये विभागाचे पुर्नगठण केले गेले आणि त्यांच्या कार्यात समन्वय आणण्यासाठी एक अखिल भारतीय कृषी बोर्ड ची स्थापना केली गेली. १९१९ मध्ये संवैधानिक सुधारणेनुसार कृषी हा एक प्रांतिय विषय निर्माण झाला आणि यानुसार भारत सरकारचा कृषी विभाग आता केवळ राष्ट्रीय महत्त्व म्हणून कृषी विषयावर लक्ष देऊ लागला.

इ. स. १९२६ मध्ये इंग्रजानी भारताच्या कृषी आणि ग्रामीण अर्थव्यवस्थेच्या चौकशी साठी सरकारद्वारे

Scanned by CamScanner

15

**ISSN 0976-0377**

**RNI.MAHMUL02805/2010/33461**

*International Registered and Recognized*

*Research Journal Related to Higher Education for all Subjects*

# INTERLINK RESEARCH ANALYSIS

**CHIEF EDITOR**

**DR. BALAJI KAMBLE**

Scanned by CamScanner

15

RNI. MAHMUL02805/2010/33461 Impact Factor - 2.06 ISSN 0976-0377
Interlink Research Analysis Vol. III, Issue:XI, Jan. 2015 To June 2015



| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 12 | व्यापारी बँकाची भारतीय अर्थव्यथेतील भूमिका | डॉ. आर. डी. जाधव | 70-76 |
| 13 | जागतिक व्यापार संघटना आणि भारत | एन. बी. मठमती | 77-84 |
| 14 | थेट विदेशी गुंतवणूक : एक आर्थिक विवेचन | डॉ. टी. ए. मोरे | 85-90 |
| 15 | जिल्हा परिषद केंद्रिय प्राथमिक शाळा, उमरगा येथे किशोरी मेळावा आयोजन करताना येणाऱ्या समस्यांचा अभ्यास | डॉ. विजय सरपे | 91-96 |
| 16 | विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक संपादनात उद्गमन विचार प्रक्रिया प्रतिमानाची परिणामकारकता अभ्यासणे | डॉ. व्ही.जी. घोनशेटवाड | 97-100 |
| 17 | आधुनिक ग्रंथालयाचे बदलते स्वरूप आणि माहिती सेवा | एस. डी. बुजारे | 101-105 |
| 18 | मानवी मूल्यांचा जाहिरनामा - एक विश्लेषण | शंकर हणमंतराव पाटील | 106-111 |



Scanned by CamScanner

n Nebula | 2015-16 | 2277-8071 | ula/ResearchPapers.aspx

RNI. MAHMUL02805/2010/33461 IMPACT FACTOR 2.06 ISSN 0976-0377
Interlink Research Analysis Vol. III, Issue : XI, Jan. 2015 To June 2015 

# जागतिक व्यापार संघटना आणि भारत

**एन. बी. मठमती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य
महाविद्यालय, मंगरुळपीर.

13 **Research Paper - Economics**

**प्रस्तावना :**

जीनिव्हा स्वित्झर्लंड येथे व्यापार संघटनेच्या (World Trade Organisation : WTO) सर्वसाधारण बैठकित पाश्चिमात्य राष्ट्रांच्या दबावाला न जुमानता भारताने व्यापार सुलभीकरण करारावर (Trade Facilitation Agrement : TFA) स्वाक्षरी करण्यास नकार दिला. त्यानंतर आंतराष्ट्रीय स्तरावर भारताच्या भूमीकेवर टीकेची झोड सुरु झाली आहे. या पार्श्वभूमीवर जागतीक व्यापार संघटना आणि भारत यांच्या संबंधावर टाकलेला हा प्रकाशझोत.

**जागतीक व्यापार संघटना :**

जागतिक व्यापारावर देखरेख करणारी आणि त्यांच्या सुलभीकरण व उदरीकरणासाठी कार्य करणारी WTO ही एक आंतराष्ट्रीय संघटना आहे. 1994 सालच्या मर्राकेश करारुसार 1 जानेवारी 1995 रोजी 1995 रोजी WTO वी स्थापना करण्यात आली. तिचे मुख्यालय जीनिव्हा येथे आहे. WTO ला आंतराष्ट्रीय दर्जा प्राप्त असला तरी ती संयुक्त राष्ट्रांचा (United Nation) भाग नाही. सध्या WTO ची 160 सदस्य राष्ट्रे असुन रॉबेर्टो अझेव्हेडो 1 सप्टेंबर 2013 पासुन महासंचालकपदी विराजमान आहेत.

**पार्श्वभुमी :**

1944 च्या ब्रेटन वूड्स परिषदेमध्ये जागतीक बॅंक (World Bank) व आंतराष्ट्रीय नाणेनिधी (IMF) या संस्थांबरोबर 'आंतराष्ट्रीय व्यापार संघटना' (International Trade Organisation) स्थापन करण्याची शिफारस करण्यात आली होती. मात्र, अशी संस्था स्थापन

Scanned by CamScanner

16

ISSN 2250-169X

International Registered & Recognized
Research Journal Related To Higher Education For All Subjects

# VISION RESEARCH REVIEW

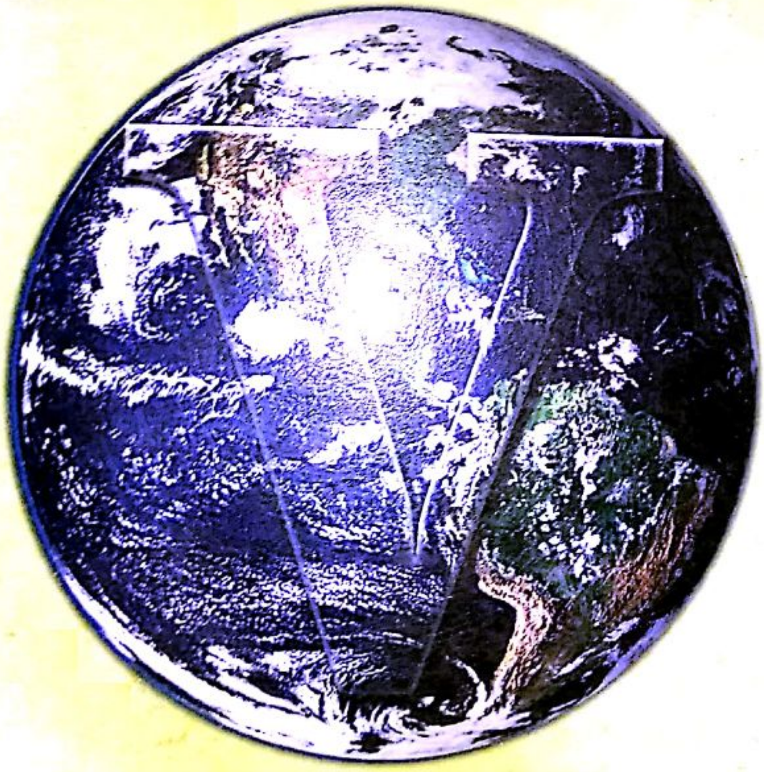

CHIEF EDITOR

DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

Vol. III, Issue : VII
VISION RESEARCH REVIEW
Half yearly Research Journal
ISSN 2250-169X
June 2014 To Nov. 2014

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Kinetic And Mechanism of Oxidation of 2- Methoxy-1-Butanol By Tripropylammoonium Fluorochromate | Laxman Tikaram Dake | 1-6 |
| 2 | Foreign Direct Investment in Multi-Brand Retailing in India With Impact on Farmer | Uday Pralhadrao Pawar | 7-12 |
| 3 | Education For Gifted Children | Dr. Rajshree S. Vaishnav | 13-19 |
| 4 | Emily Dickinson's Because I Could Not Stop For Death | Dr. Varsha P. Zanwar | 20-22 |
| 5 | Chetan Bhagat's "Two States : The Story of My Marriage" Is Tale of Spiritual Realization | U. Y. Gangurde | 23-27 |
| 6 | Chemical Spray Pyrolysis Equipment And It's Parameters | Dr. Shashikant Gunjal, Shailesh Taur | 28-34 |
| 7 | Impact of Organophosphate Pesticide on D.N.A. in Fresh Water Fish Channa Punctatus | B. S. Kamble, R. S. Magar | 35-40 |
| 8 | भारतीय साहित्य में अनुवाद | बबन भोजा चव्हान | 41-43 |
| 9 | गुरू गोरखनाथ और उनका हठयोग | डॉ. शिवकांता रामकिसन सुरकुटे | 44-48 |
| 10 | मालती जोशी का बाल साहित्य : एक विश्लेषण | सरिता वर्मा | 49-54 |
| 11 | याज्ञवल्क्य समृति में मोक्षप्राप्ती | डॉ. आशा पाराशर | 55-58 |
| 12 | जागतिक व्यापार संघटना व भारतीय कृषी | एन. बी. मठपती | 59-61 |
| 13 | शैक्षणिक क्रांतिकारी स्त्री : सावित्रीबाई फुले | सौ. अनघा ध. मोरुस्कर | 62-65 |
| 14 | ग्रंथालयामधील गुणवत्ता व्यवस्थापनाचे अध्ययन | राजेश बळीराम गोरे | 66-70 |


Scanned by CamScanner

Vol. III, Issue : VII
VISION RESEARCH REVIEW
Half yearly Research Journal
ISSN 2250-169X
June 2014 To Nov. 2014 

12

# जागतिक व्यापार संघटना व भारतीय कृषी

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व.ना. कला व श्री. अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशिम

## Research Paper - Economics

आंतराष्ट्रीय व्यापारात वाढ करण्यायाठी व व्यापारात परिणामकारक सुधारणा करण्यासाठी व आंतराष्ट्रीय व्यापाराचे संबधीत निर्माण होणारे समस्यांची सोडवणूक करण्यासाठी ज्या 4 ATT ची स्थापना 30 ऑक्टो 1947 साली करण्यात आली होती तिचे अस्तित्व 12 डिंसे 1995 साली समाप्त झाले व त्याच्या ठिकाणी आंतराष्ट्रीय व्यापार सबंधी एक शक्ती शाली संगठण ''जागतीक व्यापार संघटना''ची स्थापना केली गेली.

गेट च्या आठव्या फेरीत ज्याला उरुग्वे दौर च्या रुपात माणले जाते त्याला एंकके प्रस्ताव च्या स्वीकार करत असताना शेवटी 15 एप्रील 1994 रोजी मोरक्को च्या मराक्स शहरात गेट चे 124 सरव्य देशानी यावर स्वाक्षरी रुन 1 जाने 1995 रोजी जागहतिक व्यापार संघटनेची WTO स्थापना झाली. 1994 च्या समझोत्यावर हस्ताक्षर करुन भारत या संघटनेचा बनला.

**मुख्यालय व स :–** जागतीक व्यापार संघटनेचे मुख्यालय जेनेव्हा येथे याची संख्या 151 आहे.

**जागतीक व्यापार संघटनेची उदीष्टे**

- वस्तु व सेवा व्यापारात वाढ करणे
- प्रभारी मागणी व रोजगार व्यापक स्वरुपात वाढ करणे.
- जागतीक संसाधनाचा अनुकूलतम उपभोग करणे
- पोषणीय अथवा सतत विकासाच्या बाबीचा स्वीकार करणे
- जीवन स्तर मध्ये सुधारणा करणे
- पर्यावरण संरक्षण करणे

Scanned by CamScanner

(17)

ISSN 2349-1027

International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

# INDO WESTERN RESEARCHERS

(Refereed & Peer Reviewed Research Journal)

Year - II, Issue - III, Vol.- I Aug. 2014 to Jan. 2015

EDITOR IN CHIEF
Dr. AMBUJA MALKHEDKAR

Scanned by CamScanner

12

IAP Vol. I, Issue : III IWR Half yearly Research Journal ISSN 2349-1027 Aug. 2014 to Jan. 2015

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Induced Muation on Green Pod Yield in Okra (Abelmoschus Esculentus L. Moench) | Dr. Navnath G. Kashid | 1-9 |
| 2 | A Study of Women Entrepreneurship in Marathwada Region | Dr. M. P. Aghav | 10-16 |
| 3 | Banking : Changing Scenario Problems and Prospectus | Dr. R. S. Musale | 17-20 |
| 4 | World Trade Organisation and Trade Policy Reforms in India | Dr. Arun Kumbhar | 21-26 |
| 5 | The Economics of Child Labour in India | Dr. D. R. Kumbhar | 27-31 |
| 6 | Impact of Meditation Level to Enhance Performanance Level in Archery | Ankush A. Solunke | 32-36 |
| 7 | मंजुल भगत की कहानियोंमे नारी समस्याए | डॉ. उत्तमा नेळगे | 37-39 |
| 8 | मृदुला गर्ग के उपन्यासों में प्रेम संबंधी चित्रण | नीता देवराव डाके | 40-44 |
| 9 | हिंदी साहित्य में व्यंग्य | हणमंत महादेव सोहनी | 45-47 |
| 10 | मराठवाडयातील जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांच्या कर्जविषयक स्थितीचे विश्लेषण | डॉ.बालाजी ग्यानोबा कांबळे | 48-53 |
| 11 | भारतातील निर्गुंतवणुक धोरणचा चिकित्सक अभ्यास | डॉ. शिवराज आर. पाटील | 54-58 |
| 12 | माल्थस यांचा लोकसंख्या सिध्दांत व भारतातील लोकसंख्या स्थिती | एन. बी. मठपती | 59-62 |


Scanned by CamScanner

ISSN 2349-1027
Indo Western Researchers (IWR)
Vol. I, Issue : III
Aug. 2014 To Jan. 2015

**Research Paper** **12** **Economics**

# माल्थस यांचा लोकसंख्या सिध्दांत व भारतातील लोकसंख्या स्थिती

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. वसंतराव नाईक कला व
श्री. अमरसिंह नाईक वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशिम

माल्थसच्या लोकसंख्या सिध्दांताला सिध्दांतातील काही कमतरतेमुळे कडाडुन टिका झाल्या परंतू या बाबीचा स्वीकार केला गेला पाहीजेत की त्यांच्या लोकसंख्या यिंध्दांताला सर्व विकसीत विकसनशिल देशात हा सिध्दांत लागू पडत आहे. जवळपास 200 वर्ष झाली पण त्यांच्या सिध्दांताचे आजही महत्वपूर्ण स्थान आहे. माल्थसचा सिध्दांत पश्चिम युरोपात किंवा इंग्लड या देशात लागू पडला नाही परंतू या सिध्दांताचे विचार या देशातील लोकांचा एक आवश्यक भाग बनलेला आहे. हे देश माल्थसने सांगितलेले उपाययोजनाचा स्वीकार केला नाही तर इतर मार्गाचा स्वीकार केला आहे. अशा देशाना अति लोकसंख्याचा पाठलाग करावा लागत नाही त्याचे प्रमुख कारण आहे माल्थसचा निराशवार अथवा त्यांने सांगितलेले उपाययोजना वास्तव रुपात माल्थस ने अति लोकसंख्येच्या समस्यांचे स्पष्टिकरण करुण त्याच्या सिध्दांतावर आकर्षित करण्याचे प्रयत्न केले व त्याचा परिणाम असा झाला की, लोकांनी लोकसंख्या नियत्रंणात ठेवण्यात वेगवेगळया मार्गाचा अवलंब करु लागले. हे वास्तव माल्थसच्या सिध्दांताचा अविष्कार आहे की, लोकांनी मोठया संख्येने कष्त्रीम संसाधने, विवाह उकशरा करणे, गर्भ निरोधक, इ. संसाणनाचा वापर करु लागले

माल्थसच्या लोकसंख्या सिध्दांताने मार्शल पिगू साराखे अर्थशास्त्रज्ञ तथा डार्विन सारखा प्रख्यात समाजशास्त्रज्ञ या प्रभावित झाले. आणि या शास्त्रज्ञानी माल्थसच्या सिध्दांताला आपल्या सिंध्दांतात परिवर्तीत केले.

माल्थसचा लोकसंख्या सिंध्दात आज भले ही त्या ठिकाणी लागू पडला नाही ज्या ठिकाणी माल्थसचा जन्म झाला. परंतू जगाच्या दोन तष्तीयअंश राष्ट्रात हा सिध्दांत कियाशिल आहे. जापान हा देश सोडून आशिया खंडात, अफ्रिका व दक्षिण अमेरीकेत या सिध्दांताची प्रचिती येते. या वरिल हया राष्ट्रात हा सिध्दांत कियाशिल आहे. जपान हा देश सोडून आशिया खंडात, आफ्रिका व दक्षिण



Scanned by CamScanner

GIF 0.612

2277 - 8071

# RESEARCH NEBULA

An International Refereed & Indexed Quarterly Journal In
Arts, Commerce, Education & Social Science

Volume III, Issue I, April 2014

**Associated & Indexed at**

- Scientific Publication Index
- Scientific Resources Database
- Recent Science Index
- Scholarly Journals Index
- Directory of Academic Resources
- Elite Scientific Journal Archive
- Current Index to Scholarly Journals
- Digital Journals Database
- Academic Papers database
- Contemporary Research Index
- Sjournal Index
- Research Bib

18

*Chief Editor*

**Ganesh Pundlikrao Khandare**

Department of English

Yashwantrao Chavan Arts & Science Mahavidyalaya,

Mangrulpir, Washim, Maharashtra

Scanned by CamScanner

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| 24. | Dr. Sonali Rode | Govt. Vidarbha Institute of Science & Humanities, Amravati. | Salman Rushdie's Political Intellectual Contexts & Post-Colonial Influences | VOL. III, ISSUE I, APRIL. 14 IF 0.612 ISSN 2277-8071 | 76 |
| 25. | Smt.Gawali Manisha Baburao | Dept of English, Shivaji Mahavidyalaya, Hingoli (Ms) | Sri. Aurobindo : A Multifaceted Genius | VOL. III. ISSUE I. APRIL. 14 IF 0.612 N 2277-8071 | 78 |
| 26. | डॉ. शालिनी ब. वाटाणे | मातोश्री विमलाबाई देशमुख महाविद्यालय. अमरावती | कबीर के काव्य में विविध समस्याएं और समाधान:सामाजिकता के विशेष संदर्भ में | VOL. III, ISSUE I. APRIL. 14 IF 0.612 N 2277-8071 | 81 |
| 27. | प्रा. सौ. निलीमा सुनिल कुलकर्णी | सुधाकरराव नाईक कला, विज्ञान व उमाशंकर खेतान वाणिज्य महाविद्यालय, अकोला. | वऱ्हाडच्या स्वातंत्र्यलढ्यातील एक क्रांतीकारी व्यक्तीमत्व (कै. बापुसाहेब सहस्त्रबुद्धे) | VOL. III, ISSUE I, APRIL. 14 IF 0.612 ISSN 2277-8071 | 83 |
| 28. | J.D. Chaudhari | Government Vidarbha Institute of Science and Humanities, Amt | Republic And Politics In Shakespeare's Julius Caesar | VOL. III, ISSUE I, APRIL. 14 IF 0.612 ISSN 2277-8071 | 84 |
| 29. | प्रा. नवीन केशवराव गिलबिले (वसेकर) | मराठी विभाग प्रमुख, नागनाथ महाविद्यालय, औंढा नागनाथ. | मराठीसाहित्यसंशोधनाच्या नव्या दिशा | VOL. III, ISSUE I. APRIL. 14 IF 0.612 ISSN 2277-8071 | 87 |
| 30. | प्रा.नागनाथ बाबुराव मठपती | श्री.वसंतराव नाईक कला व श्री. अमरसिंग नाईक वाणिज्य महाविद्यालय.मंगरुळपीर | मानव विकास: आर्थिक विकासाचे फलन | VOL. III, ISSUE I. APRIL. 14 IF 0.612 ISSN 2277-8071 | 88 |
| 31. | डॉ. सुधीर गणेशराव वाघ | सहाय्यक प्राध्यापक हिंदी विभाग प्रमुख, शिवाजी महाविद्यालय.हिंगोली (महाराष्ट्र) | समकालीन की जन-चेतना प्रधान नाट्यधारा | VOL. III, ISSUE I, APRIL. 14 IF 0.612 N 2277-8071 | 91 |
| 32. | डॉ. मिलिंद नामदेवराव मिलपवार | महात्मा फुले कला, वाणिज्य व सीतारामजी चौधरी विज्ञान महाविद्यालय, वरूड | व. पु. काळे यांच्या कथांचे आकलन | VOL. III, ISSUE I, APRIL. 14 IF 0.612 ISSN2277-8071 | 94 |
| 33. | देशमुख | गृहअर्थशास्त्र विभाग सावित्रीबाई फुले महिला महाविद्यालय, वाशिम | वाशिम जिल्ह्यातील माध्यमिक शाळांमधील मुलांच्या आहारविषयक समस्यांचे अध्ययन | VOL. III, ISSUE I, APRIL. 14 IF 0.612 ISSN 2277-8071 | 96 |
| 34. | Ku.Goldie Kishor Jambhulkar | Smt.Savitabai Uttamrao Deshmukh College, Digras Dist.Yavatmal | Kamala Markandaya; Her Themes And Art In Selected Novels | VOL. III, ISSUE I, APRIL. 14 IF 0.612 ISSN 2277-8071 | 99 |
| 35. | प्रा. डॉ.प्रभाकर पु. आठवले | सु.ना.कला व उ.खे.वाणिज्य महाविद्यालय, अकोला. | अन्नसुरक्षा कार्यक्रम : दारिद्र्य रेषेखालील लोकांची अन्नधान्याची गरज भागविणारा एक व्यापक उपक्रम | VOL. III, ISSUE I, APRIL. 14 IF 0.612 ISSN 2277-8071 | 101 |
| 36. | प्रा. ज्योत्स्ना मा. शिवणकार | यशवंतराव चव्हाण (K.M.C) महाविद्यालय, कोल्हापूर. | वायु प्रदुषण | VOL. III. ISSUE I. APRIL. 14 IF 0.612 ISSN 2277-8071 | 104 |
| | प्रा. विशाल एस. मून | सहकारभूषण एस.के. पाटील महाविद्यालय, कुरुंदवाड. | | | |

VOL. III, ISSUE I, APRIL. 2014 IMPACT FACTOR 0.612 ISSN 2277-8071

RESEARCH NEBULA

An International Refereed & Indexed Journal In Arts. Commerce, Education & Social Sciences

# मानव विकासः आर्थिक विकासाचे फलन

प्रा.नागनाथ बाबुराव मठपती श्री.वसंतराव नाईक कला व श्री. अमरसिंग नाईक वाणिज्य महाविद्यालय, मंगरुळपीर,जि. वाशीम.

Received: 01 /03/14 Reviewed: 03 /03/14 Accepted: 05 /03/14

RESEARCH PAPER IN COMMERCE/ECONOMICS

*ABSTRACT*

*कोणत्याही देशाच्या विकासात विविध बाबींचा समावेश होतो. यामध्ये प्रामुख्याने आर्थिक, सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतीक घटकांचा महत्व असते. विकास या संकल्पनेची कास धरून पुढे जाण्याचा प्रयत्न होतांना दिसून येतो. मानव साधनसंपत्तीचा विकास हा सुध्दा एक महत्वाचा घटक असून आर्थिक विकासाच्या अनेक घटकांपैकी तो एक आहे. किंबहुना तो आर्थिक विकासाचे फलन आहे. मानव साधनसंपत्तीचा विकास हा आर्थिक विकासाच्या अनेक घटकांपैकी एक महत्वाचा घटक मानला जातो. आर्थिक विकास मानव विकासाचे फलन आहे. आर्थिक विकास घडवून आणायचा असेल तर मानव विकासाला चालना द्यावी लागते. मानव विकास म्हणजे मानवाची कार्यक्षमता व उत्पादकता वाढविणे होय. आर्थिक विकासाचे अंतिम उद्दिष्ट मानव विकास आहे. म्हणून शिक्षण, आरोग्य, पिण्याचे पाणी, रोजगार संधीची उपलब्धता इ. घटकांमध्ये गुंतवणूक करणे इष्ट मानल्या जाते. ही गुंतवणूक आर्थिक विकासाला उत्तेजन देते. त्यामुळे शासन, सामाजिक संस्था व इतर घटकांनी मानवी भांडवलात गुंतवणूक वाढविणे आवश्यक मानल्या जाते.*

मानव विकास ही संपूर्णपणे नवीन संकल्पना नाही तर विल्यम पेट्टीपासून तर स्मिथ, मार्शल, बॅगहॉट, लिण्ट, वालरस अशा अनेक शास्त्रज्ञांनी त्यांचा उल्लेख केलेला आहे. मानवी घटक, त्यांच्या क्षमता व कौशल्याचा विचार स्मिथने केला. मानवी भांडवलातील गुंतवणूक सर्वाधिक मूल्यवान असून लोकाच्या ज्ञान व कौशल्याचा विकास प्रभावीपणे करू शकणारा देश संपन्न होऊ शकतो असे मार्शलने म्हटले आहे.

**मानव विकास : अर्थ व महत्व**

मानव विकास म्हणजे निवडीचा विस्तार होय. निरोगी जीवन, शिक्षण, जीवनमानाचा स्तर उंचावणे, निवडी मध्ये अभिप्रेत आहे. त्याच बरोबर राजकीय स्वातंत्र, मानवाधिकार, आत्मसन्मान याचाही समावेश निवडीमध्ये होतो. या निवडीमुळे मानवी कल्याणात भर पडते. महबूब उल हक यांच्या नुसार आर्थिक वृध्दी आणि मानव विकास या दोन्ही संकल्पनामध्ये मूलभूत अंतर आहे. आर्थिक वृध्दी केवळ उत्पन्न या एकमेव निवडीवर लक्ष केंद्रित करते तर मानव विकासामध्ये निवडीचा विस्तार आहे.

**यू.एन.डी.पी. (UNDP) अहवालानुसार (१९९७),**

"मानवी विकास म्हणजे जनतेच्या कल्याणाचा उच्चस्तर साध्य करुन त्याच्या निवडीच्या प्रक्रिया विस्तारीत करणे होय."

**कल्याणकारी अर्थशास्त्रज्ञांच्या मते**

"मानवी कल्याणात वाढ घडवून आणणारी प्रक्रिया म्हणजे मानवी विकास होय. "

**मानव विकास निर्देशांक :**

अनेक विकसनशिल देशामध्ये विकासाचे लाभ मर्यादित लोकांपर्यंत पोहोचली व अनेक व्यक्ती विकासापासून दूर राहिल्या. विकासाचे उद्दिष्ट उत्पन्नात वाढ नसून मानव विकास आहे. उत्पन्न,आर्युमान आणि शिक्षण हे मानव विकासाचे निकष आहे. यांना आधारभूत मानून उत्पन्न निर्देशांक, आरोग्य निर्देशांक आणि शिक्षण निर्देशांक तयार करण्यात करण्यात आले.

शिक्षणावरून साक्षरता कळते. जो की मानव विकासाचा एक पैलू आहे. या पैलूचा संबंध जीवनाच्या गुणवत्तेशी आहे. शाळेतील नोंदणी, शाळेतील गळती, शाळेवरचा खर्च, शिक्षणात घालवलेली वर्ष, शाळेशी सुगमता इ. महत्त्वाच्या बाबींचा विचार शिक्षण निर्देशांकातर्गत होतो. आरोग्याच्या संदर्भात एकूण मृत्युदर मृत्युदरातील असमानता, कुपोषण, आरोग्याची काळजी, आरोग्यावर होणारा खर्च याचा विचार केला जातो. कुटुंबाच्या उत्पन्नाची पातळी, उत्पन्नाचे स्त्रोत, भूमी आणि संपत्तीची मालकी, रोजगाराच्या संधी, स्थिर वेतन दर, वास्तविक वेतन दर.हे घटक उत्पन्नाच्या दृष्टिकोनातून महत्वाचे ठरतात.

सामाजिक न्याय, आरोग्य, रोजगाराच्या संधी उत्पन्नाचे वितरण मानवी कल्याणामध्ये भर घालतात. सामाजिक व आर्थिक व्यहारात निर्णयाचे समान स्वातंत्र असेल तर खऱ्या अर्थाने मानव विकास साध्य होतो. या सर्व घटकांचा विचार करूनच मानव विकास निर्देशांक काढला जातो. या निर्देशाकांवरून देशाची क्रमवारी लावल्या जाते. त्यानूसार उच्च मानव विकास, मध्यम मानव विकास व अल्प मानव विकास असे तीन प्रकारात मानव विकासाचे वर्गीकरण केले जाते.

मानवी विकासाची संकल्पना ही फार मोठी असून तिची व्याप्ती अधिक आहे ती एक दीर्घकालीन प्रक्रिया आहे, विकासाच्या प्रक्रियेत संधीची उपलब्धता, राजकीय स्वातंत्र्य, मानवी हक्कांचे संरक्षण यामध्ये स्त्री-पुरुष समानता, आर्थिक समानता आणि सांस्कृतिक समानता या अंतर्भूत असून अन्न, पाणी, शिक्षण, आरोग्यसेवा आणि सुरक्षित पर्यावरणाचाही समावेश होतो म्हणजेच मानव विकासामध्ये सर्वांना त्याचे मूलभूत हक्क मिळणे अपेक्षित आहे. तसेच मानव विकासात सर्वांगीण कार्यक्रमाची संधी आहे केवळ विशिष्ट समस्या निवारण करणे एवढेच मर्यादित कार्य नसून समूळ समस्यांचे निवारण करणे अपेक्षित आहे.

**मानव विकास निर्देशांकाचे सूत्र :**

मानव विकास निर्देशांक काढण्यासाठी पुढील सूत्र वापरले जाते.

$$\text{निर्देशांक} = \frac{\text{प्रत्यक्ष मूल्य - किमान मूल्य}}{\text{कमाल मूल्य - किमान मूल्य}}$$

जेथ ग-मासिक दरडोइ खर्चाच्या असमानतचा गिना सगुणाक

मानव विकास निर्देशांक- आरोग्य निर्देशांक, शैक्षणिक निर्देशांक व उत्पन्न निर्देशांक यांची सर्वसाधारण सरासरी.

**मानव विकास निर्देशांक मापनासाठी पध्दती (राज्य मानव विकास अहवाल, २००२) :**

प्रत्येक निर्देशांकांसाठी विशिष्ट देशाची वंचितता खालील सुत्राने परिगणीत करण्यात येते.

$\text{निर्देशांक}_{(\text{क,ख})}$ = (महत्तम $_{\text{ख}}$ क्ष $_{(\text{क,ख})}$)/ $\text{विस्तार}_{(\text{क})}$

$\text{महत्तम}_{\text{ख}}$ $\text{क्ष}_{(\text{क,ख})}$ - विविध देशांमधील सर्वाधिक $\text{क्ष}_{(\text{क,ख})}$

$\text{क्ष}_{(\text{क,ख})}$ - क चलाचे ख देशासाठीचे मूल्य

विस्तार(क) - क चलाचा विस्तार

प्रत्येक ख देशाची सरासरी वंचितता निर्देशक - $\text{निर्देशांक}_{(\text{ख})}$ त्या देशाच्या प्रत्येक चलासाठीचा वंचितता निर्देशकांची सरासरी.

ख देशासाठीचा मानव विकास निर्देशांक - मानव विकास $\text{निर्देशांक}_{(\text{ख})}$-१ - $\text{निर्देशांक}_{(\text{ख})}$

**आरोग्य निर्देशांक काढण्याचे सूत्र पुढीलप्रमाणे :**

$$\text{आरोग्य निर्देशांक} = \frac{\text{जन्मवेळेचे अपेक्षित आयुर्मान - किमान (जन्मवेळेचे अपेक्षित आयुर्मान)}}{\text{जन्मवेळेचे अपेक्षित आयुर्मानाचा विस्तार}}$$



www.vcjournal.net

Scanned by CamScanner

19

ISSN 2249-4081
RNI.MAHMUL 02935/2011

*National Registered and Recognized*
*Research Journal Related to Higher Education for Economics & Commerce*

# GLOBAL ECONOMIC RESEARCH

**CHIEF EDITOR**

**DR. BALAJI KAMBLE**

Scanned by CamScanner

Vol. I, Issue :VII,
GLOBAL ECONOMIC RESEARCH
Half Yearly Research Journal
ISSN 2249-4081
April 2014 To Sept. 2014

# INDEX



| Sr. No. | Title of Research Paper | Author | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | The Importance Of Poultry Industry | D. B. Konale, Dr. H. W. Kulkarni | 1-5 |
| 2 | Lopsided Development In Banking Services Post Reforms | Dr. Dileep S. Arjune | 6-13 |
| 3 | Life Insurance Industry : Concerns And Promises | Dr. Balaji G. Kamble | 14-23 |
| 4 | Changing Pattern Of Ownership And Operational Holding In India | Dr. Smt. V. D. Patil, Raviprakash D. Thombre | 24-30 |
| 5 | Slum Economics A Socio-Economic Approach | Dr. S. R. Nikam | 31-36 |
| 6 | Growth And Composition Of Total Revenue And Expenditure Of The State Governments Of India | Dr. S. K. Pagar | 38-46 |
| 7 | Significance Of Service Sector In Global Arena, Challenges Ahead | Dr. N. S. Madke | 47-51 |
| 8 | भारतातील शहरीकरण आणि त्यांच्या समस्या | डॉ. दिलीप अर्जुने | 52-59 |
| 9 | संख्यात्मक साधने आणि चलनवाढ | डॉ. बालाजी जी. कांबळे | 60-65 |
| 10 | भारतातील बागायती क्षेत्राचा चिकित्सक अभ्यास | डॉ. वाय. के. ठोंबरे | 66-73 |
| 11 | मानव विकासात शिक्षण या घटकाचे योगदान | नागनाथ बाबुराव मठपती | 74-77 |
| 12 | अमरावती जिल्हयातील प्राथमिक क्षेत्रात वनक्षेत्राचे योगदान | डॉ. पी. यु. जवंजाळ | 78-83 |
| 13 | महाराष्ट्राच्या पायाभूत विकासात उर्जा क्षेत्राची भूमिका : प्रस्तावित योजनांचे अध्ययन | डि. के. राठोड | 84-90 |



Scanned by CamScanner

# मानव विकासात शिक्षण या घटकाचे योगदान

**नागनाथ बाबुराव मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग,
श्री. वसंतराव नाईक कला व श्री.
अमरसिंग नाईक वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशीम

## RESEARCH PAPER - ECONOMICS

11

**प्रस्तावना :**

मानव विकास मनुष्याला केंद्रस्थानी मानतो. त्यामुळे विकासाची कक्षा रुंदावते. विकासाद्वारे विकल्प किंवा निवडीचा विस्तार होतो. याकरिता विकल्प न्यायपूर्ण असणे आवश्यक असते. त्याबरोबरच संपत्ती किंवा उत्पन्नाचे समान वितरण होणे आवश्यक असते. पुढील पिढ्यांना सगळे विकल्प मिळणे आवश्यक असते. पुढील पिढ्याचा हा अधिकार शाश्वत मानव विकासाच्या प्रारुपाचा अनिवार्य घटक आहे. हा विकासाचा एक पैलू आहे. महबूब उल हक यांच्या मते मनुष्याच्या विकल्पाची सामर्थ्यता केंद्रस्थानी असली पाहिजे. त्याकरिता भौतिक, मानव, वित्तिय व पर्यावरण प्रकाराचे भांडवल असण्याची आवश्यकता आहे. शाश्वत वितरण हा समानतेचा विषय आहे. याकरिता निवडीचे वितरण वर्तमान आणि भावी पिढ्यांकडे होण आवश्यक आहे. शाश्वततेचा अर्थ दारिद्रय आणि वंचन निर्माण करणे होत नाही. जर वर्तमान स्थिती बहुसंख्य लोकांकरिता क्लेशकारक आणि असह्य असेल तर ती स्थिती बदलायला पाहिजे. जीवनातील विषमता घटवली पाहिजे. अन्यथा अशा प्रकारच्या वातावरणात अस्थिरता असते. या अस्थिरता राजकीय किंवा आर्थिक स्वरुपाच्या असू शकतात.

मानव विकासाचा महत्वाचा घटक उत्पादकता होय. त्यामुळे मनुष्यामध्ये गुंतवणूक होणे आवश्यक आहे. पूर्व आशियाई देशांनी मानवी भांडवलात गुंतवणूक करुन आर्थिक वृध्दी वाढविण्याचा प्रयत्न केला. विशेषत: विकासाच्या अर्थशास्त्रात उत्पादकतेवर विशेष लक्ष दिलेले आहे. बऱ्याच विकास प्रारुपाचा आधार मानवी भांडवल आहे. सक्षमीकरणाचा अर्थ मनुष्य आपल्या इच्छेनुसार निवडी विषयी निर्णय घेणे होय. लोकशाही

Scanned by CamScanner

ISSN : 2278-8204

International Monthly Research Journal For All Subjects

# AKSHARDEEP

■ Volume - II ■ Iss[illegible]II ■ January 2014

20

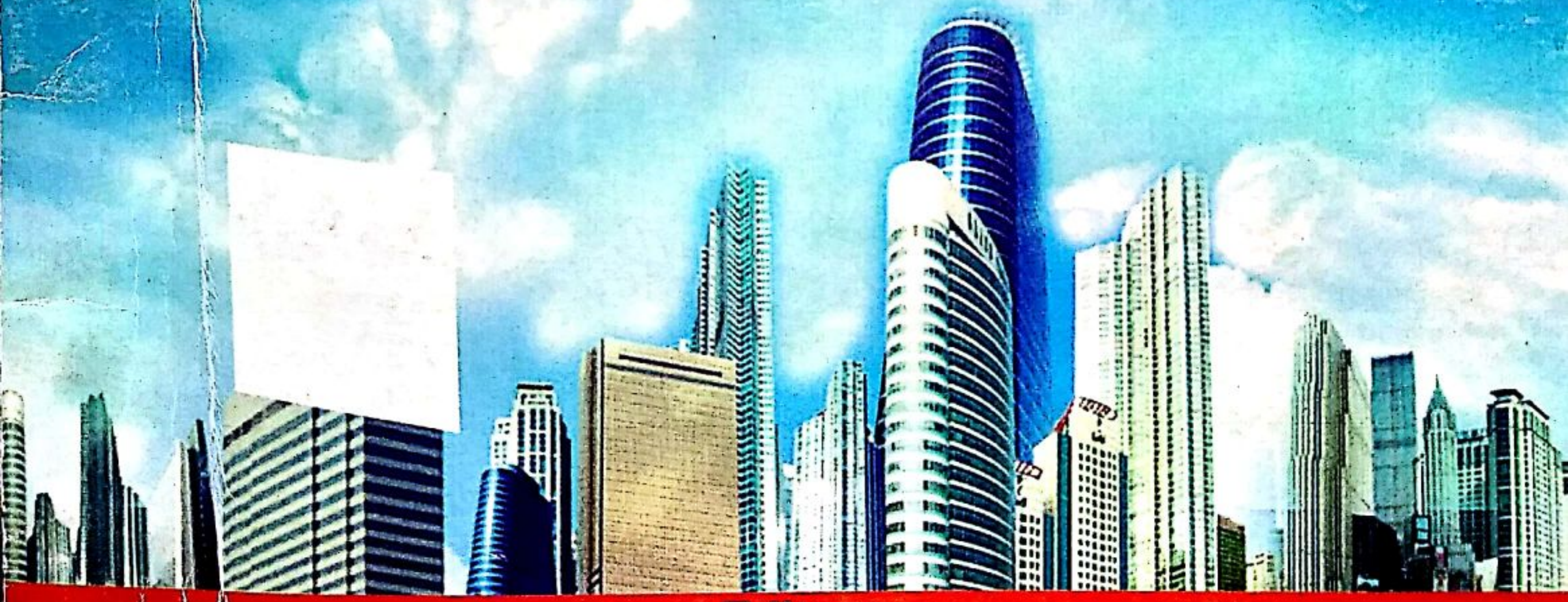

Editor

Ganpu Lahane

Scanned by CamScanner

# अनुक्रमणिका


| | | | |
|---|---|---|---|
| 1. | Complexes of Copper (II) and Nickel (II) with 1 - (2 - amino phenyl - 3 methyl pyrazolone) | N. A. Kedar<br>S. D. Dhage<br>D. G. Palke | 01 |
| 2. | Area, Production and Yield of Seasamum Crop In Nanded District | Dr. Choudhari Govind | 06 |
| 3. | 'नागार्जुन संवाद' - नागार्जुन के बुनियादी व्यक्तिमत्त्व की खोज | प्रा. डॉ. खाजी मुख्तारोदीन | 08 |
| 4. | हिंन्दी साहित्य में आलोचना उद्भव एवं विकास | पांडे विक्रम अशोक | 12 |
| 5. | दौड़ उपन्यास में आधुनिक बोध | शेख मोहसीन इब्राहीम | 16 |
| 6. | रोजगार निर्माण में हिन्दी की भूमिका | शेख मुजमील इब्राहीम | 19 |
| 7. | साठोत्तरी हिन्दी और कन्नड कवयित्रियों का काव्य : परिचय | आडे गणपती रावण | 23 |
| 8. | कबीर के विचारों की प्रासंगिकता | प्रा. खलंग्रे आर. डी. | 27 |
| 9. | क्षमताधिष्ठित शिक्षक शिक्षणाच्या संदर्भात अभ्यास | प्रा. शिंदे सुशिल शेषेराव | 29 |
| 10. | आधुनिक मराठीतील सामाजिक जाणीव | प्रा. सरोजा वैजनाथ कोळवे | 35 |
| 11. | स्त्री मनाचा हळूवारपणा आणि भक्तीची उत्कटता : संत जनाबाई | डॉ. संजीवकुमार पांचाळ | 39 |
| 12. | महिलांचे ऐतिहासिक जीवन आणि सद्यस्थिती | प्रा. डॉ. शामला एम. देशमुख<br>प्रा. एच. एल. सोनकांबळे | 41 |
| 13. | विशेष आर्थिक क्षेत्र निर्मिती एक आव्हान | प्रा. डॉ. बिरादार बी. एम. | 45 |
| 14. | पंचवार्षिक योजनांच्या अंतर्गत भारतीय शेतीचा विकास | प्रा. मठपती नागनाथ बाबूराव | 49 |
| 15. | प्राचीन भारतीय समाजातील गुन्हेगारी | प्रा. डॉ. वसंत व्यंकटराव कदम | 51 |
| 16. | स्त्री - भ्रूणहत्या एक सामाजिक कलंक | प्रा. कंधारे नंदा पंढरीनाथ | 54 |
| 17. | जागतिकीकरण आणि आदिवासींच्या समस्या | प्रा. डी. के. कदम | 58 |
| 18. | भारतातील भाववाढ : कारणे, परिणाम आणि उपाययोजना | प्रा. डॉ. पवार सुदाम वसंतराव | 62 |


Scanned by CamScanner

Research Paper In Commerce

International Monthly Research Journal, Akshardeep



ISSN 2278-8204
Vol.II. Issue : VII,
January, 2014

# पंचवार्षिक योजनांच्या अंतर्गत भारतीय शेतीचा विकास

प्रा. नागनाथ बाबुराव मठपती
वाणिज्य विभाग
श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य
महाविद्यालय, मंगरुळपीर जि. वाशिम.

प्राचीन काळापासून ते आजपर्यंत भारतीय लोकांचा मुख्य व्यवसाय शेती हाच आहे. ब्रिटीश सरकारच्या दृष्ट रणनीतिमुळे भारतातील लघु उद्योग व शेतीची अवस्था अत्यंत गंभीर व चिंताजनक झाली होती. देशातील २० कोटी लोकांना सुद्धा अन्नधान्याची पुर्तता होत नव्हती.

स्वातंत्र प्राप्तीनंतर देशात अन्नधान्यांच्या टंचाईला दूर करण्यासाठी कृषी विकासावर विशेष लक्ष देण्यात आले. १९६६ च्या हरीत क्रांतीच्या सुरूवातीने पारंपारिक कृषी व्यवहाराचे स्वरूप आधुनिकीकरणाने घेतले ज्यामुळे कृषी विकासात संपन्नता प्राप्त झाली. नवनवीन तंत्रज्ञान, आधुनिक बि-बियाणे, रासायनिक खते, किटक नाशके, औषधे, पाणी पुरवठा सोयी, धान्य साठवण्याच्या सोई यामुळे कृषीची संख्यात्मक व गुणात्मक सुधारणा झाली. या वरील घटकांच्या परिणामामुळे जे १९५०-१९५१ मध्ये अन्नधान्याचे उत्पादन ५ करोड टन होते. ते १९७०-१९७१ मध्ये १३.८ करोड टन तर २००१-२००२ मध्ये २१.२ करोड टन झाले. ज्यामुळे स्वातंत्र प्राप्तीच्या वेळेस आपण आपल्या देशातील काही लोकानां अन्नधान्याचा पुरवठा करत नव्हतो तेच आज देशातील १२१ कोटी लोकांना अन्नधान्याच्या पुरवठा करून बफर स्टॉक निर्माण करण्याचे सामर्थ लाभले आहे.

**योजना काळात भारतीय शेतीचा विकास :** देशातील मागास शेतीला प्राधान्य देण्यासाठी पंचवार्षिक योजनेच्या प्रारंभापासून विशेष लक्ष देण्यात आले. भारताची पहिली पंचवार्षिक योजना १ एप्रिल १९५१ पासुन सूरू झाली. ज्या मध्ये कृषी विकासाला विशेष प्राधान्य देण्यात आले. या योजनेस एकुण खर्चाच्या ३७ टक्के खर्च करण्यात आला.

**योजना काळात कृषी विकासावर खर्च :**

| योजना | एकुण खर्च | कृषी आणि संबंधित क्षेत्र | सिंचन आणि पुर नियंत्रण | एकुण कृषी खर्च | एकुण योजनेतील प्रमाण |
|---|---|---|---|---|---|
| पहिली योजना | १९६० | २९० | ४३४ | ७२४ | ३७ |
| दुसरी योजना | ४६७२ | ५४९ | ४३० | ९७९ | २०.९ |
| तिसरी योजना | ८५७७ | १०८९ | ६६५ | १७५४ | २०.५ |
| चौथी योजना | १५७७९ | २३२० | १३५४ | ३६७४ | २३.३ |
| पाचवी योजना | ३९४२६ | ४८६५ | ३८७७ | ८७४२ | २२.१ |
| सहावी योजना | १०९२९२ | १५२०१ | १०९३० | २६३३१ | २३.७ |
| सातवी योजना | २१८७३० | ३१५०९ | १६५९० | ४८०९९ | २२.० |
| आठवी योजना | ४८५४५७ | ७०२०० | ३१३९९ | १००१५९९ | २०.९ |
| नववी योजना | ८४४०३२ | ९८५९७ | ६३०४७ | १६४६४४ | १९.१ |

वरील प्रमाणे भारताच्या पहिल्या पंचवार्षिक योजनेत एकुण १९६० करोड रूपये खर्चापैकी कृषी आणि संबंधीत क्षेत्रावर २९० करोड रूपये तर सिंचन आणि पुर नियंत्रणावर ४३४ करोड रूपये अशाप्रकारे एकुण ७२४ करोड रूपये खर्च करण्यात आले. दुसऱ्या पंचवार्षिक योजनेत एकुण ४६७२ करोड रूपये खर्च करण्यात येईल

Scanned by CamScanner

Vol-IV Issue-III Sept 2014
GOLDEN RESEARCH THOUGHTS
International Recognition Multidisciplinary Research Journal
ISSN 2231-5063 Impact Factor 2.2052 (UIF) DOI Prefix 10.9780/22315063

# विकासीत देशातील लोकसंख्येची व विकसनशील देशातील लोकसंख्येची वैशिष्टाची तूलनात्मक अध्ययन

Research by,

**एन.बी मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर

**सारांश :**
कोणत्याही देशातील लोकसंख्येचा अभ्यास करताना दोन्ही दृष्टीकोनाच्या आधारे झाला पाहीजे 1.संख्यात्मक 2. गुणात्मक आपणास कोणत्याही देशातील लोकसंख्येचा आकार जन्म – मृत्युदर आयु संरचना, कार्यकारी लोकसंख्या बेरोजगारी इत्यादी बाबतीत ज्ञान प्राप्त होते तर गुणात्मक बाजुत देशातील लोकसंख्येची आयुर्माणाचे प्रमाण, शिक्षणाचा स्तर इत्यादी बाबीचा समावेश होतो.

**एन.बी मठपती**

Editor-in-Chief
T. N. Shinde

Scanned by CamScanner

GRT

GOLDEN RESEARCH THOUGHTS

## Content

ISSN NO:-2231-5063 VOL.IV, ISSUE.III/Sept - 2014


| Sr. No | Title and Name of The Author (S) | Page No |
|---|---|---|
| 1 | *विकासीत देशातील लोकसंख्येची व विकसनशील देशातील लोकसंख्येची वैशिष्टाची तूलनात्मक अध्ययन*<br>*एन.बी मठपती* | 1 |
| 2 | *वसमत तालुक्यातील ग्रामीण वसाहतीचा भौगोलिक अभ्यास*<br>*बी. एन. पस्तापूरे , बालाजी आव्हाड* | 6 |
| 3 | *मराठवाडयातील नगदी पिकांच्या सिंचनक्षेत्राचा भौगोलिक अभ्यास :विशेष संदर्भ–पुर्णा प्रकल्प*<br>*भागवत पस्तापुरे , हिरवे मारोती गोविंदराव* | 10 |
| 4 | **Ethics And Professional Development Of Teachers**<br>Saheb Ali H.N | 14 |
| 5 | *माध्यमिक स्तर के शहरी एवं ग्रामीण क्षेत्र के विद्यार्थियों के व्यक्तित्व का तुलनात्मक अध्ययन*<br>*श्वेता राठी , कविता सिंह* | 17 |
| 6 | **A Study Of The Need Of The Second Green Revolution In India**<br>T. K. Jadhav | 21 |
| 7 | *स्वातंत्रयोत्तर हिंदी उपन्यासों में सामाजिक मूल्य*<br>*उमेश कुमार पाठक* | 25 |
| 8 | *सातपुड्यातील आदिवासींच्या सांस्कृतिक जीवनाचा ऐतिहासिक अभ्यास*<br>*अनिल माणिकराव बैसाणे* | 32 |
| 9 | **Factors Affecting Oral Participation Of Mba Students**<br>Charu Vyas , Pratiksha Tyagi and Chanchal Sinha | 36 |
| 10 | **भास्कर चंदनशिव यांच्या कथेतील दलित शोषित वर्गाचे चित्राण**<br>महादेव अंकुश गायकवाड | 44 |
| 11 | *सार्वभौम विकास एवं मूल्य शिक्षा*<br>*हिना चावड़ा* | 47 |
| 12 | **Analysis Of Constraints Of Fisherfolk During Trawl Ban In Ramanathapuram District, Tamil Nadu**<br>J. Amali Infantina , R. Jayaraman and B. S, Viswanatha | 51 |
| 13 | *ज्ञानोदय' या नियतकालिकाचे मुल्यमापन*<br>*जाधव बबन भिवसेन* | 57 |


Scanned by CamScanner

Golden Research Thoughts
ISSN 2231-5063
Impact Factor : 2.2052(UIF)
Volume-4 | Issue-3 | Sept-2014
Available online at www.aygrt.isrj.

GRT

# विकासीत देशातील लोकसंख्येची व विकसनशील देशातील लोकसंख्येची वैशिष्टाची तूलनात्मक अध्ययन

एन.बी गठपती

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. य. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य , महाविद्यालय मंगरुळपीर.

*सारांश* **:-**कोणत्याही देशातील लोकसंख्येचा अभ्यास करताना दोन्ही दृष्टीकोनाच्या आधारे झाला पाहीजे

1.संख्यात्मक 2. गुणात्मक

आपणास कोणत्याही देशातील लोकसंख्येचा आकार जन्म – मृत्युदर आयु संरचना, कार्यकारी लोकसंख्या बेरोजगारी इत्यादी बाबतीत ज्ञान प्राप्त होते तर गुणात्मक बाजुत देशातील लोकसंख्येची आयुर्माणाचे प्रमाण, शिक्षणाचा स्तर इत्यादी बाबीचा समावेश होतो. व वरिल बाबीत विकसनशील देशात विविधता आढळून येते.

## *प्रस्तावना :-*

### *संख्यात्क वैशिष्टे*

***लोकसंखेचा आकार*** *:–* विकसनशील देशात जननक्षमतेला चालना देणारे सामाजिक, आर्थिक व जनानकीचे सर्व प्रकारचे कारणे सामन्य असतित्वात असतात. ज्यामुळे आशा देशाची लोकसंख्या वाढ मोठया प्रमाणात असते.

विकसनशिल देशात लोकसंख्येच्या ओकारमाना बरोबर लोकसंख्येची वार्षिक वुध्दी दर सुध्दा मोठया प्रमाणावर असते. सन 1999 – 2000 या कालावधीत विकसीत देशातील लोकसंख्या वार्षीक वृध्दीवर 0.7 टक्के होता तर याच कालावधीत विकसनशील देशातील लोकसंख्या वार्षिक वृष्टीवर 1.8 टक्के राहीला अगर विकसील देशातील वार्षिक वृण्दीवर आशाच प्रकारे राहील तर 25 वर्षाच्या कालावधीत अशा देशाची लोकसंख्या दुप्पट होईल.

***जन्म व मृत्यूदराचे अधिक प्रमाण*** *:–* विकासनशिल देशाचे लोकसंख्याविषयक वैशिष्टे म्हणजे अशा देशात जन्म व मत्युदराचे मोठे प्रमाण असते. अशा देशात जन्मदर अधिक ठेवणारे घटक शिक्षणाचा अभाव समान रुढी, पंरपंरा, अंधश्रध्दा विवाहाचे वय कमी असणे, समाजातील रीतीचे निम्म स्थान, व्यवसयातील प्राथमिक क्षेत्राचे प्राबल्ल, ग्रामीण लोकसंख्येचे मोठे प्रमाण औद्यागिकरणाचा अभाव, बालमजुरी , समाजिक सुरक्षेचा अभाव, अविवेकपूर्ण मातृत्व, जलवायुच्या कारणामुळे कमी वयात मौवमावस्था प्राप्त करणे, गर्भरोधक साधांचा अभाव इत्यादी कारणामुळे जन्मदर अधिक असते.

विकसनशिल देशात मृत्यूदर अधिक असण्याचे अनेक कारणे आहेत. ज्यामुळे असंतूलित आहार आरोग्याचा सुविधांचा अभाव रोगा बाबत अज्ञांन अन्धविश्वासन अस्व्च्छता तसेच नैसर्गिक कारणे महापूर, दुष्काळ, महामारी इत्यादी.

***कृषीवर लोकसंख्येचे अधिक प्रावल्य*** *:–* विकसनशिल देशातील लोकसंख्येचा एक मोठा हिरवा कृषीवर आधारीत असतो. व अशा देशात कृषीतून अन्नधान्य व कच्चा माल उत्पादन केला जातो. अशा देशातील 60 ते 70 टक्के लोकसंख्या कृषीवर आधारीत असते राष्ट्रीय उत्पादनाचा मोठा हिस्सा कृषीतुनच प्राप्त होतो. याउलट विकसीत देशात अमेरिका, इंग्लंड, जपान इत्यादी देशातील 10 टक्के पेक्षा कमी लोकसंख्या कृखीवर आधारीत असते.



Scanned by CamScanner

22

ISSN 2249-4081
RNI.MAHMUL 02935/2011

*National Registered and Recognized*
*Research Journal Related to Higher Education for Economics & Commerce*

# GLOBAL ECONOMIC RESEARCH

CHIEF EDITOR

DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

23

Issue : XI, Vol. I
GLOBAL ECONOMIC RESEARCH

IMPACT FACTOR
2. 86

ISSN 2249-4081
April 2016 To Sept. 2016

# INDEX



| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Problems and Prospects of The Small Scale Industries | B. G. Gaikwad | 1-7 |
| 2 | Analysis of Recent Initiatives in Agriculture Sector | Dr. Balaji Kamble | 8-15 |
| 3 | A Study of Customers Services in Banking in India | Durwsan S. Kuranjekar | 16-22 |
| 4 | मराठवाड्यातील सामाजिक आधारभूत संरचनेतील पेयजल पुरवठयाचा विकास | बी. जी. गायकवाड | 23-29 |
| 5 | भारतातील माहिती तंत्रज्ञान व उद्योग | एन. बी. मठपती | 30-33 |
| 6 | पर्यावरण व जागतिक तापमान वाढ | डॉ. सुभाष रामचंद्र गुर्जर | 34-39 |
| 7 | जलव्यवस्थापन काळाची गरज | डॉ. बालाजी ग्यानोबा कांबळे | 40-48 |
| 8 | महाराष्ट्रातील कृषी यांत्रिकीकरण | डॉ. अनंत भगवान खर्चे | 49-52 |
| 9 | भारतातील मानव विकास निर्देशांक आणि भारत | डी. एस. कुरंजेकर | 53-61 |



Scanned by CamScanner

Issue : XI, Vol. I
GLOBAL ECONOMIC RESEARCH
IMPACT FACTOR 2. 86
ISSN 2249-4081
April 2016 To Sept. 2016

# भारतातील माहिती तंत्रज्ञान व उद्योग

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व. ना. कला व श्री.अ. ना. वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशिम

## 5 RESEARCH PAPER - ECONOMICS

**माहिती तंत्रज्ञान उद्योग** (IT Industry):

अलीकडे भारतात माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाचा वेगाने विकास झाला आहे. संगणक व इतर साह्यव्यभूत साधनांच्या माध्यमातून ज्ञानाचा विस्तार करण्याच्या कार्यात माहिती तंत्रज्ञानाचा उपयोग केला जातो. माहिती तंत्रज्ञानाच्या संकल्पनेत संगणक, दूरसंचार तंत्रज्ञान आणि संबंधित सॉफ्टवेअरचा समावेश होतो. हन्ना आणि डुर्गोजित यांच्या मते, माहिती तंत्रज्ञान उद्योगाबाबत मागणीच्या बाजूस माहिती तंत्रज्ञानाचे अपयोजन आणि इतर आर्थिक क्षेत्रांचा समावेश होतो. तर पुरवठ्याच्या बाजूत कॉम्प्यूटर हार्डवेअर, साफ्टवेअर, दूरसंचार साधने, सुक्ष्म इलेक्ट्रॉनिक्सवर आधारित उद्योगधंदे यांचा अंतर्भाव केला जातो. पूर्वी माहिती तंत्रज्ञान आणि संगणक असे मानले जात असे., पण माहिती प्रसारासाठी टीव्ही, रेडीओ, वृत्तपत्रे, दुरध्वनी, मोबाइल फोन, फॅक्स आणि अर्थातच संगणक यांच्या वाढत्या वापरामुळे माहिती तंत्रज्ञानाची संकल्पना अधिक व्यापक बनली आहे. माहिती तंत्रज्ञानाचा उदय अलीकडचा असला तरी तिचा विस्तार व विकास खूप झपाट्याने होत आहे., परंतू भारतासारख्या विकसनशील देशाला माहिती तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात विकसित देशांच्या बरोबरीला येण्यासाठी आणखी काही वर्षे लागतील. वृत्तपत्रे, टिव्ही, टेलिफोन, मोबाइल फोन, संगणक, इंटरनेट इत्यादींचा भारतातील वापर जगातील इतर राष्ट्रांच्या तुलनेत अल्प आहे. उदा. भारतात सन २००६ मध्ये दर १००० व्यक्तींमागे ३२० टीव्ही असे प्रमाण होत. जपानमध्ये हे प्रमाण ९९०, अमेरिकेत ९८० तर चीनमध्ये ८९० इतके होते. दूरध्वनीचा विचार करता भारतातील १००० व्यक्तीमागे दूरध्वनीधारकांची संख्या केवळ ४५ इतकी होती. अमेरिकेत ही संख्या ५७०, इंग्लडमध्ये ५२८, रशियात व चीनमध्ये २८० इतके होते. लोक लँडलाईन फोनपेक्षा मोबाइल फोनला अधिक प्राधान्य देत आहेत.

Scanned by CamScanner

GIF 0.785
JIF 1.315

2277 - 8071

# RESEARCH NEBULA

An International Refereed, Peer Reviewed and Indexed Quarterly Journal in Arts, Commerce, Education & Social Sciences

Volume IV, Issue II, July 2015

## Associated & Indexed at

1. J-Gate
2. SJIF
3. Scientific Publication Index
4. Scientific Resources Database
5. Recent Science Index
6. Scholarly Journals Index
7. Directory of Academic Resources
8. Elite Scientific Journal Archive
9. Current Index to Scholaraly Journals
10. Digital Journals Database
11. Academic Papers Database
12. Contemporary Research Index
13. Sjournal Index
14. Open Academic Journal Index
15. AcademicKeys
16. Scholarsteer
17. ResearchBib
18. Journalseeker
19. Global Impact Factor
20. IIFS
21. UIF

*Chief Editor*
Ganesh Pundlikrao Khandare
Department of English
Yashwantrao Chavan Arts & Science Mahavidyalaya,
Mangrulpir, Washim, Maharashtra

Scanned by CamScanner

| | | | |
|---|---|---|---|
| 27. | J. LIZZIE | A Study On Academic Anxiety Among High School Students | 79 |
| 28. | M. SASIKALA | Cultural Identity And Immigrant Experience In Manju Kapur's "The Immigrant" | 81 |
| 29. | DR. APARNA SHUKLA | Gender Equitable Approach In Education | 83 |
| 30. | प्रा. प्रतिभा चंद्रहास्य पवित्रकार | भारतीय शास्त्रीय संगीतात प्राणायामाचे महत्व | 85 |
| 31. | प्रा. डॉ. ए. व्ही महावादीवार | महिला सक्षमीकरणात महिला आर्थिक विकास महामंडळातील सहयोगिनींचे योगदान: एक अभ्यास ( विशेष संदर्भ: श्रमशक्ती लोकसंचालित साधन केंद्र, भिवापूर ) | 87 |
| 32. | डॉ. व्ही. एच. भटकर | लोकसभा निवडणुक २०१४ सत्ताबदल आणि अपेक्षा | 90 |
| 33. | डॉ. एम. व्ही. भटकर | मराठी नाटक काल आणि आज | 92 |
| 34. | प्रा.विजय रमाकांतराव रोटे प्रा.डॉ. करमसिंह राजपूत | वित्तीय समावेशनाचे मोजमाप : निर्धारक घटकांचे विश्लेषण. | 94 |
| 35. | प्रा. डॉ. पी. डी. जाधव | महाराष्ट्रातील पायाभुत सुविधांचा विकास व रचनात्मक बदल | 98 |
| 36. | सुनील प्र. वानखडे | कुटुंब विघटन आणि जनसंपर्क माध्यमांच्या वाढत्या वापरातील सहसंबंधाचे समाजशास्त्रीय विवेचन (विशेष संदर्भ – दुरध्वनी,दुरचित्रवाणी,संगणक आणि इंटरनेटद्वारे सोशल नेटवर्किंग साईटस्) | 101 |
| 37. | SHAIK NAZEER AHMED, | A Critical Review Of Security Concern In Gis Data Handling (National And Global Context) | 103 |
| 38. | RAVINDRA PATIL, ARUN CHATURVEDI | Understanding Functional Dynamics Of A Growing Small City In Central India Through Land Use | 109 |
| 39. | T. MANICHANDER, M. BRINDHAMANI | Teaching And Learning English As A Foreign Language | 116 |
| 40. | B. ROJA | Education Of Adolescent Girls | 120 |
| 41. | DR. KIRTI B. SADAR | Asynchronous And Synchronous Modes Of Communication : E-Learning | 124 |
| 42. | डॉ. वनिता ना.काळे | इयत्ता आठवीतील विद्यार्थ्यांना भूगोल विषयाचे उद्गमन विचार प्रतिमान व पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमानाव्दारे अध्यापन करुन त्यांच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास करणे. | 12 |
| 43. | DR.UDDHAV JANE | Seeking The Self In Langston Hughes *The Weary Blues* | 13 |
| 44. | डॉ. प्रभाकर उत्तमराव आठवले | महाराष्ट्राचा कृषी विकास : राष्ट्रीय कृषी विकास योजनेचे चिकित्सक अध्ययन | 13 |
| 45. | प्रा. गजेंद्र श्रीरंग वासनीक | अकराव्या व बाराव्या पंचवार्षिक योजनेअंतर्गत आरोग्य या घटकाचे आर्थिक अध्ययन महिला व बालकल्याणाच्या संदर्भात | 1 |
| 46. | प्रा. डॉ.प्रमोद डि.देवके | काळाची बदलती आव्हाने आणि 'साधने'ची भूमिका | 1 |
| 47. | प्रा. एन.बी मठपती | कौटिल्य का अर्थशास्त्र : एक दृष्टि पे | 1 |
| 48. | ए. डी. जाधव डॉ. जे. एच. पवार | विदर्भातील बंजारा समाजाच्या राजकीय सहभागाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन | 1 |
| 49. | RAJESH R. DESHMUKH | Existentialism As An Ideology | 1 |
| 50. | PRADNYA KHARE | Effect Of Concept Attainment Model Of Teaching On Academic Achievement In Science At Secondary Stage | |




Scanned by CamScanner

IMPACT FACTOR 0.785(GIF)
IMPACT FACTOR 1.315 (ISRA)
VOLUME IV, ISSUE II, JULY 2015
ISSN 2277-8071
An International Refereed, Peer Reviewed And Indexed Quarterly Journal In Arts, Commerce, Education & Social Sciences

# कौटिल्य का अर्थशास्त्र : एक दृष्टि में

प्रा. एल.बी मठपती अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर

R.N.

RESEARCH PAPER IN ECONOMICS

MANUSRIPT INFO
Received : 20/06/2015
Reviewed: 23/06/2015
Accepted: 27/06/2015
KEYWORDS
आर्थिक चिंतन प्रकिया संस्कृति

ABSTRACT

*ईसापूर्व तीसरी सदी! भारतीय इतिहास के सर्वाधिक आकर्षक चरित्रों में से एक – कौटिल्य का समय! इनमे सारगर्भित ग्रंथ अर्थ''ाास्त्र का अध्ययन का अध्ययन हर किसी को करना चाहिए – चाहे वे राजनेता हों व्यवसाय प्रबंधक हो अथवा अकादमिक विद्वान। वास्तव मे अपनी रचना के 2400 वर्षो के बाद भी इसमे मौजूद गहरी समझ और इसकी प्रासंगीकता के कारण कौटिल्य के अर्थ''ाास्त्र को केवल भारत में बल्कि पूरी दुनिया में पढा जा रहा है। अर्थ''ाास्त्र के सही मूल्योंन के लिए उस काल को और प्राचिन भारतीय संस्कृति को समझना आव''यक है।*

कौटिल्य मगघ के रहने वाले थे जो वर्तमान समय में बिहार का दक्षिणी भाग है। मगध उस समय भारत का सबसे बडा राज्य था। विष्णुगुप्त अथवा चाणक्य नाम से प्रसिध्द कौटिल्य ने विश्व के प्राचीनतम विश्वविद्यालयों में से एक, तक्षशिला विश्वविद्यालय में अध्ययन किया था। विष्णुगुप्त अथवा चाणक्य नाम से प्रसिध्द कौटिल्य ने विष्व के प्राचीनतम विश्वविद्यालयों मे से एक, तक्षशिला वियवविद्यालय में अध्ययन किया था। वहां परा राजनीती, प्रतिरक्षा, वास्तुकला, रसायन और कुछ अन्य विषयों का अध्ययन किया था। वहां पर राजनिती, प्रतिरक्षा, वास्तुकला, रसायन और कुछ अन्य विषयों का अध्ययन किया जाता था। पूर्व नंद साम्राज्य में अल्प कार्यकाल के पश्चात् वे चन्दगुप्त मौर्य के दरबार में थे। उन्होंने मौर्य साम्राज्य में महामात्य के पद पर काम किया जो कि वर्तमान मे प्रधानमंत्री के पद जैसा हे। इस प्रकार उन्हें राजनिती, प्रषासन और प्रतिरक्षा और प्रतिरक्षा मामलो में व्यापक अनुभव था। कौटिल्य एक मेधावान विव्दान निडर चिंतक, सक्षम मंत्री और चालाक राजनेता बन गए। बाद में उन्होने सकिय। राजनिती सें संन्यास ले लिया और अर्थशास्त्र लेखन के महान कार्य में जुट गए। एक गंभीर विध्दान के रुप में उन्होने दर्शनशास्त्र, धर्म, राजनिती और कूटनीति पर उपलब्ध ग्रंथों का अध्ययन किया। लेकिन उनके ग्रंथ अर्थशास्त्र में उनके स्वतंत्र चिंतन के साथ उनकी टिप्पणी प्रकट हुई। यह पुस्तक के रुप में कौटिल्य ने एक वृहद् रचना की जिसमें राजनितीक प्रशासन और प्रतिरक्षा मामलों पर विमर्श है दस ग्रंथ रचना की प्रकिया मे वे इस निष्कर्ष पर पहुंचे कि अर्थशास्त्र सार्वजनिक जीवन का सबसे महत्वपूर्ण पक्ष है क्योंकी यह मानव जीवन और असके आस्तिव का आधार है।

कौटिल्य ने अपने समय के प्रासंगिक बिदुंओं पर ध्यान केंद्रित किया : कृषि, पशू – पालन और व्यापार। हालांकि प्रशासन से संबंधित अन्य बातों का उल्लेख करते हुए उन्होंने उन अन्य विभिन्न आयामों का संदर्भ दिया जिनका अर्थ व्यसथा पर प्रवल प्रभाव है। इस प्रकार कौटिल्य ने सार्वजनिक वित्त, कराधान, सार्वजनिक व्यय, निवेश, मंत्रियों और राज्य के अन्य अधिकारियों की नियुक्ति तथा राज्य के शासन से संबंधित अनेक विषयों पर विस्तार से प्रकाश डाला।

भारतीय पाठकों की विशेष रुचि होगी इसको विसतार से पढने मे कि किस प्रकार सार्वजनिक निधी का दुरुपयोग किया जाता है और दस पर किस प्रकार अंकुश लगाया जाए तथा इसे समाप्त किया जाए। जहां तक कृषि का संबंध है कौटिल्य ने सिंचाई, खेती और कृषि उत्पाद के व्यापार के बारे में छोटी–छोटी बातों का भी विस्तार से वर्णन किया। संपूर्ण ग्रंथ पर दृष्टि डालने से निश्चित तौर पर यह कहा जा सकता है कि 'आर्थीक और व्यवसाय प्रबंधन में उत्कृष्टता' लाने की एक व्यवस्था देने का प्रयास कर रहे थे।

## आर्थिक चिंतन प्रकिया

आर्थिक चिंतन की प्रकिया मे कौटिल्य का सबसे बडा योगदान सार्वजनिक वित्त के क्षेत्र मे है। उन्होंने राज्य के वित्तीय प्रबंधन काफी महत्व देते हुए कहा कि सामान्य स्थिति के साथ –साथ युध्द, अकाल और अन्य विपदाओं के समय में भी राज्य की वित्तीय शक्ति महत्वपूर्ण होती है। कौटिल्य ने राजस्व के सात स्त्रोतो का उल्लेख किया। इन्होंने इसका वर्गीकरण नियमित स्त्रोत और अतिरिक्त स्त्रोत के रुप में किया। भूमी और वाणिज्य कर नियमित स्त्रोत है तथा ब्याज और लाभ से प्राप्त कर को इन्होंने अतिरिक्त स्त्रोत के अंतर्गत रखा है। साथ हि इन्होंने व्यय को पन्द्रह शीर्षो के अंतर्गत विभाजित किया। उन्होने कहा कि कर लगाते समय ईमानदारी और समानता को आधार बनाया जाए। चुंकि नागरिकों का कल्याण इनका सर्वोच्च लक्ष्य था। इसलिए इन्होने करदाताओं के असंतोष से बचने के लिए बहुत ही ठोस परामर्श दिया। सब्सिडी और छुट की अवधारणा भी इनके मन में थी। इन्होने संकेत दिया कि कर छुट की योजना विवेकपूर्ण ढंग से तैयार किया जाना चाहिए तथा इसका लाभ महिलाओं, अल्प वयस्कों, छात्रों शारिरिक दृष्टि सक अक्षम और अन्य ऐसे लोगों का दिया जाना चाहिए।

सार्वजनिक वित्त पर टिप्पणी करते हुए कौटिल्स ने अपनी विशिष्ट समझ का परिचय दिया। उन्होंने परती भूमी, बांध, तालाब, सिंचाई और खनन के विकास में निवेश करने का सुझाव दिया। यह आज के संदर्भ में कितना प्रासंगिक है कि पिछले दो बजदो से जल संसाधन के सरंक्षण का उल्लेख किया जा रहा है। निस्संदेह आर्थिक योजना की दृष्टि से कौटिल्य के समय से ही ही इन संपदाओ का काफी महत्व था। इस परिचर्चा को आगे बढाने की आवश्यकता है और भारत जैसी आधुनिक अर्थव्यवस्था मे ऐसी उत्पादक संपदाओं की लंबी सूची तैयार की जानी चाहीए। कौटिल्य के निवेश संबधी सुझाव प्रशंसनीय ढंग से भारत के अनुकूल है। इस संबंध मे अर्थशास्त्र से महत्वपूर्ण सीख ली जा सकती है।

कृषि प्रबंधन के क्षेत्र मे भी कौटिल्य का अवदान इतना ही महत्वपूर्ण है। उन्होंने किसी भी अर्थव्यवस्था के लिए कृषि को आधार माना। कौटिल्य ने स्पष्ट किया कि कृषी से लोगो का आहार तो मिलता ही है लेकिन दससे राजस्व, रोजगार तथा



Scanned by CamScanner

प्रा-गणपती

ISSN 2249-4081

IMPACT FACTOR
2. 86

*National Registered & Recognized*
*Research Journal Related to Higher Education for Economics & Commerce*

# GLOBAL
## ECONOMIC RESEARCH

REFEREED & PEER REVIEWED RESEARCH JOURNAL

**Issue - XI, Vol. - IV**
**Year - VI, (Half Yearly)**
**(April 2016 To Sept. 2016)**

**CHIEF EDITOR**

**Dr. Balaji G. Kamble**
Research Guide & Head,
Dept. of Economics,
Dr. Babasaheb Ambedkar College,
Latur, Dist. Latur. (M.S.) India.

**MEMBER OF EDITORIAL BOARD**

**Dr. T. Prasanna**
Koppa, Dist. Chicmagalur, (Karnatka)

**Dr. Rajendra Dhane**
Dharwad, Dist. Dharwad (Karnataka)

**Dr. Santosh Kute**
Amravati, Dist. Amravati (M.S.)

**Dr. Suhas Avhad**
Pune University, Pune (M.S.)

**Dr. Rajendra D. Ganapure**
Murum, Dist. Osmanabad (M.S.)

**Dr. Balasaheb S. Patil**
Panvel, Dist. Raigad (M.S.)

**Dr. Rajendra R. Gavhale**
Khamgaon, Dist. Buldhana (M.S.)

**Memon Sohel Yusuf**
Nizwa, (Oman, U.A.E.)

**Dr. Y. K. Thombre**
Dodamarg, Dist. Sindhudurg (M.S.)

**Dr. Subhash J. Deshmukh**
Adhinathnagar, Dist. Ahmednagar (M.S.)

**Dr. Karamsingh Rajput**
Vani, Dist. Yavatmal (M.S.)

**Dr. Anil N. Barbole**
Solapur University, Solapur (M.S.)

**Dr. Suresh B. Dhake**
S.N.D.T. University, Mumbai (M.S.)

**Dr. Arun R. Kumbhar**
Nesari, Dist. Kolhapur (M.S.)

**Dr. T. K. Udgirkar**
Kolhapur, Dist. Kolhapur (M.S.)

**Dr. M. Selva Kumar**
Sivakasi (T.N.)

**Dr. Vikas V. Sukale**
Nanded, Dist. Nanded (M.S.)

**Dr. Kumar Prabhakar**
Lakhisarai (Bihar)

**Dr.Eknath Helge**
Buldhana, Dist. Buldhana (M.S.)

**Dr. R. N. Gangasagare**
Purna, Dist. Parbhani (M.S.)

**Dr. Deelip D. Mane**
Renapur, Dist. Latur (M.S.)

**Dr. D. G. Patil**
Nandurbar, Dist. Nandurbar (M.S.)

**Editorial Office :**
'Gyandev-Parvati',
R-9/139/6-A-1,
Near Vishal School,
LIC Colony,
Pragati Nagar, Latur
Dist. Latur - 413531.
(Maharashtra), India.

**Contact : 02382-241913**
09423346913 / 09503814000
07276305000/ 09637935252

**Website**
**www.irasg.com**

**E-mail :**
interlinkresearch@rediffmail.com
visiongroup1994@gmail.com
mbkamble2010@gmail.com

**Published by :**
JYOTICHANDRA PUBLICATION
Latur, Dist. Latur - 413531 (M.S.)India

**Price : ₹ 200/-**

Scanned by CamScanner

Issue : XI, Vol. IV
GLOBAL ECONOMIC RESEARCH
IMPACT FACTOR 2. 86
ISSN 2249-4081
April 2016 To Sept. 2016

# INDEX



| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Customer Relationship Management in Banking Sector | Dr. Balaji G. Gaikwad | 1-6 |
| 2 | Evaluation of Salary Earners Co-Operative Banks | Dr. S. G. Madrewar | 7-10 |
| 3 | Individual's Behaviour and Institutions in Relation to Finance and Accounting | Dr. Pankaj K.Trivedi | 11-17 |
| 4 | Contribution of Gems and Jewellery Industry in India | Dr. S. R. Nikam | 18-21 |
| 5 | Analysis of Corporate Social Responsibility | Dr. Balaji Kamble | 22-30 |
| 6 | अनुत्पादित कर्ज (एनपीए) : संकल्पना व विश्लेषण | सुचिता ए. पाटील, डॉ. आर. व्ही. तानशेट्टे | 31-35 |
| 7 | मानव संसाधन विकासातील तुलनात्मक स्थितीचा अभ्यास | शिवाजी एस. काटे | 36-45 |
| 8 | भारतीय अर्थव्यवस्थेत नाबार्डचे योगदान | डॉ. डी. जी. पाटील | 46-50 |
| 9 | भारतातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्तेचे विश्लेषण | डॉ. सतिश जी. गव्हाणे | 51-54 |
| 10 | ग्रामीण भारतातील सावकारी वित्त पुरवठा - एक अभ्यास | डॉ. गोपाल रा. तडस | 55-62 |
| 11 | अमेरिकेच्या आर्थिक शक्तीला आव्हान | एन. बी. मठपती | 63-67 |



Scanned by CamScanner

Issue : XI, Vol. IV
GLOBAL ECONOMIC RESEARCH
IMPACT FACTOR 2. 86
ISSN 2249-4081
April 2016 To Sept. 2016 

# अमेरिकेच्या आर्थिक शक्तीला आव्हान

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व. ना. कला श्री. अ. ना. वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशिम (महाराष्ट्र) भारत

## RESEARCH PAPER - ECONOMICS

11

जागतिक अर्थव्यवस्थेची नवीन मांडणी होतात खनिज तेलाच्या वाढत्या किमती हा एक धोका निर्माण झालेला आहे. २००४ साल सुरू होताना एक आर्थिक वाढीची प्रकिया अनेक देशात मार्गी लागली होती आणि त्या अगोदरची तीन वर्षे आणि त्यावेळची मंदी विसरण्याचा सगळे नेटाने प्रयत्न करत होते. त्यामुळे जेव्हा खनिज तेलाच्या किंमती बॅरलमागे ५० डॉलाच्या पलीकडे गेल्या तेव्हा या खनिज तेलाच्या भडकलेल्या किंमतीतून परत जगाची अर्थव्यवस्था मंदीच्या लाटेत गदमरणार असा सगळयांचा कयास होता. ही भीती किती प्रमाणात सार्थ आहे. असा एक रास्त प्रश्न उभा राहिला आहे. जर खनित तेलाच्या किंमतीचा इतका मोठा धोका आहे तर आशियातल्या विकसनशील देशांनी त्याचा कसा धसका घेतला नाही? असे प्रश्न टीकाकार विचारात आहेत. आर्थिक मंदीला मागे ठेवून जरी वाढीची प्रक्रिया सुरू झाली तरीही जेव्हा खनिज तेलांच्या किंमती हाताबाहेर गेल्या तेव्हापासून अमेरिकेमधला शेअर बाजार अस्वस्थ झालेली दिसून येतो. या तुलनेने अशियातल्या शेअर बाजारात चैतन्य सळसळत आहे आणि हे कशामुळे शक्य झाले यावर अभ्यासक बोट ठैवत आहेत. नुकतीच न्युयॉर्क मधल्या वायदे बाजारात खनिज तेलाची किंमत बॅरलमागे ५५ डॉलरच्या पातळीवर गेली तेव्हा मुंबईतला शेअर बाजारातला निर्देशांक हा चढत होता. विशेषतः जेव्हा खनिज तेलाची किंमत ४० डॉलर होती त्यावेळी शेअर बाजाराची पातळी जी होती त्यापेक्षा ही पातळी ५५ डॉलरच्या वेळी अधिक झाली.

वास्तविक पाहता चलनवाढीचा धोका डोक वर काढत आहे आणि त्याचबरोबर व्याजदर वाढण्याची सुरूवातही झाली आहे. तरीही मुंबईचा शेअरबाजाराचा निर्देशांक सेन्सेक्स दबावाखाली आलेला नाही. नोव्हेंबर

Scanned by CamScanner

ISSN 2348- 5825

International Registered & Recognized Research Journal Related to Higher Education for All Subjects

# INDO ASIAN PHILOSOPHER

REFEREED & PEER REVIEWED RESEARCH JOURNAL

Issue : VII, Vol. II

Year- IV,Bi-Annual(Half Yearly)

(April 2016 To Sept. 2016)

**Editorial Office :**

'Gyandev-Parvati',
R-9/139/6-A-1,
Near Vishal School,
LIC Colony,
Pragati Nagar, Latur
Dist. Latur - 413531.
(Maharashtra), India.

**Website**

www.irasg.com

Contact : - 02382 - 241913
09423346913 / 09637935252
09503814000 / 07276301000

**E-mail :**

visiongroup1994@gmail.com
interlinkresearch@rediffmail.com
mbkamble2010@gmail.com

**Published by :**

**Indo Asian Publication,**
Latur, Dist. Latur - 413531 (M.S.)India

Price : ₹ 200/-

**EDITOR IN CHIEF**

**Dr. Balaji Kamble**
Research guide & Head,
Dept. of Economics,
Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya,
Latur, Dist. Latur (M.S.) India

**EXECUTIVE EDITORS**

**Dr. Ambuja Malkhedkar**
Gulbarga, Dist. Gulbarga
(Karnataka)

**Dr. M. G. Shaikh**
Dept. of Commerce,
L.B. S. College,
Dharmabad, Dist. Nanded( M. S.)

**DEPUTY EDITOR**

**Dr. Kusum Kashyap**
Dept. of Botany,
Government College,
Chattarpur (M.P.)

**Dr. M. G. Babare**
Head, Dept. of Zoology
A. S. C. College,
Naldurg, Dist. Osmanabad (M.S.)

**CO - EDITOR**

**Dr. Arun R. Kumbhar**
Head, Dept. of Economics,
Arts & Comm. College,
Nesri, Dist. Kolhapur (M.S.)

**Vanita S. Jadhav**
Madar Terisa B.Ed. College,
Dharwad, Dist. Dharwad
( Karnataka)

**MEMBER OF EDITORIAL BOARD**

**Dr. Balasaheb S. Patil**
Head, Dept. of Economics,
C. K. T. College,
Panvel, Dist. Raigarh (M.S.)

**Dr. Dilip R. Jagtap**
Dept. of Economics,
G. T. Patil College,
Nandurbar, Dist. Nandurbar(M.S.)

**Dr. Mohmmad T. Rahaman**
Dept. of Biomedical Science,
International Islamic University,
Mahkota (Malasiya)

**Dr. Kiran Khandare**
Dept. of English,
Shivaji College,
Akola, Dist. Akola ( M.S. )

**Dr. Bhaskar S. Wazire**
Head, Dept. of History,
Sitabai Arts College,
Akola, Dist. Akola (M. S.)

**Omprakash Madansure**
Head, Dept. of Sanskrit,
Rajarshi Shahu College,
Latur, Dist. Latur (M.S.)

**Dr. Sivvappa Rasapali**
Dept. of Chemistry,
UMASS, Dartmouth,
MA (United States)

**Dr. P. M. Band**
Dept. of Dept. of Chemistry,
College of Eng. & Technology,
Babhulgaon, Dist. Akola (M. S.)

Scanned by CamScanner

22

Issue : VII, Vol. II,
IAP
Half yearly Research Journal
ISSN 2348-5825
April 2016 To Sept. 2016

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Impact of Modern Technology in Improving operational Performance of Urban Co-Operative Banks | B. G. Gaikwad | 1-5 |
| 2 | Challenges to Higher Education | Durwsan S. Kuranjekar | 6-10 |
| 3 | Sharirik Shiksha Pathyakram Me Proudogiko Me Private Colleges Ke Prayog Per Vishleshnatmak Adhayan | Mohd.Babar Mohd. Ayyub, Dr. Asif. N. Shaikh | 11-15 |
| 4 | The Role and Impact of Globalisation on Media and Sports | Dr. Jaywant M. Jagtap | 16-21 |
| 5 | Ground Water Quality During Rainy Season in Around Naldurg, Dist. Osmanabad (M.S.) India. | A. D. Babare, R. M. Gochde, M.G. Babare | 22-25 |
| 6 | बास्केट बाल खिलाडियों के व्यक्तित्व का शारीरिक क्षमता पर पडनेवाला प्रभाव एक अध्ययन | अजय आत्माराम मून, डॉ. मोहम्मद आसीफ शेख | 26-30 |
| ७ | काळा पैसा व भारतीय अर्थव्यवस्था | डॉ. बालाजी जी. कांबळे | 31-33 |
| ८ | भारतातील इलेक्ट्रॉनिक्स उद्योग | एन. बी. मठपती | 34-37 |
| ९ | वेध स्त्री जीवनाचा | भी. जो. शिंदे | 38-42 |
| 10 | भारतातील जातीबध्द विषमता आणि राजकीय आरक्षण | लक्ष्मण फुलचंद शिराळे | 43-47 |
| 11 | डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे महिलाविषयक विचार | डॉ. जयवंत डिग्गीकर | 48-50 |
| 12 | उच्च शिक्षण बदलते वास्तव आणि गुणवत्ता व्यवस्थापन (TQM) | डॉ.सिंधु काकडे | 51-56 |
| 13 | मानवी हक्क आणि महिलांची वाटचाल एक दृष्टीक्षेप | सविता एकनाथ कांबळे | 57-61 |


Scanned by CamScanner

ISSN 2348-5825
Indo Asian Philosopher (IAP)
Vol. II, Issue : VI
April 2016 To Sept. 2016
www.irasg.com

Research Paper 8 Economics

# भारतातील इलेक्ट्रॉनिक्स उद्योग

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. वसंतराव नाईक व श्री. अमरसिंग नाईक
महाविद्यालय, मंगरुळपीर, जि. वाशिम

**इलेक्ट्रानिक उद्योग**

भारतातील इलेक्ट्रानिक्स उद्योगाला सन १९६५ नंतरच्या काळात उड्डाणवस्था प्राप्त झाली. अवकाश आणि सरंक्षण तंत्रज्ञानामुळे या उद्योगाच्या विकसाला मदत झली. नंतर ट्रान्झिस्टर, रेडिओ, कृष्णधवल, ट्विही, कॅल्क्युलेटर्स, टेपरेकॉर्डर्स यासारख्या उपभोग इलेक्ट्रानिक्स वस्तूंमुळे या उद्योगाची वाढ झाली. सन १९८२ हे वर्ष भारतीय टेलिव्हिजनच्या इतिहासातील महत्त्वपूर्ण वर्ष ठरले. कारण यावर्षी सरकारने हजारो कलरटीव्हीचर आयात करण्यास परवाणगी दिली. नवी दिल्लीतील आशियायी खेळांच्या प्रसारणांच्या धर्तीवर सरकारने हा निर्णय घेतला होता. सन १९८५ मध्ये संगणक आणि टेलिफोन विनिमय तर सन १९८८ पासून डिजिटल विनिमयामुळे इलेक्ट्रानिक्स उद्योग आणखी वाढला. सन १९८४ ते १९९० हा इलेक्ट्रानिक्स उद्योगाचा सुवर्णकाळ मानला जातो. कारण या काळात या उद्योगाची जलद वृध्दी झाली. सन १९९० च्या दशकात भारताचे लक्ष सॉप्टवेअरकडे वळाले. तथापि, आयात शुल्कातील कपातीच्या धोरणाने हार्डवेअर क्षेत्र अधिक स्पर्धेचे बनले.

**सद्यःस्थिती -**

अलीकडे इलेक्ट्रानिक्स उद्योगाची वाढ अधिक वेगाने होत आहे. सध्या उद्योगातील उत्पादनाचे मूल्य ३२ शतकोटी डॉलर्स इतके आहे. सन २०१० पर्यत ते १५० शतकोटी डॉतर्सपर्यत पोहोचेल असा अंदाज आहे. उपभोग्य इलेक्ट्रानिक्स वस्तू हा या उद्योगाच्या बाजाराचा सर्वात मोठा घटक आहे. तसेच या उद्योबाच्या निर्यातीत इलेक्ट्रानिक्स पार्टस् किंवा घटकांचा अधिक हिस्सा आहे. तथापि, जागतीक इलेक्ट्रानिक्स उद्योगातील भारतीय इलेक्ट्रानिक्स उद्योगाचा हिस्सा केवळ ०.७ टक्के आहे., पण या उद्योगातील भारतात बाजारपेठ झपाटयाने वाढत आहे. या उद्योगाकडे गुंतवणुकीचा ओघसुद्धा वेगाने वळत आहे. भारतातील इलेक्ट्रानिक्स हार्डवेअर उद्योगातील उत्पादनाचे मूल्य सध्या ११.६ शतकोटी डॉलर्सइतके आहे. याशिवाय, अनेक इलेक्ट्रानिक्स पार्टस्च निर्यात करणारा देश म्हणून भारताची प्रतिमा आहे. डिस्प्ले तंत्रज्ञान, मनोरंजन इलेक्ट्रानिक्स, ऑप्टिकल स्टोरेज साधने, पॅसिव्ह कंपोनंटस्, इलेक्ट्रामेकॅनिकल



Scanned by CamScanner

ISSN 2231-6671

International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

# Hi-TECH
# RESEARCH ANALYSIS

(Refereed & Peer Reviewed Research Journal)

Year - VI, Issue - XII, Vol.- III

Impact Factor 2.0082
(GRIFI)

Aug. 2016 To Jan. 2017

Hi-Tech Analysis

EDITOR IN CHIEF

DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

(20)

Issue : XII, Vol. III
Hi-TECH RESEARCH ANALYSIS
IMPACT FACTOR 2. 0082
ISSN 2231- 6671
Aug. 2016 To Jan. 2017

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Customer Relationship Management in Banking | Shivaji S. Kate | 1-6 |
| 2 | The role of Online marketing Relationship with Customer | Dr. D. G. Patil | 7-11 |
| 3 | A Critical Review : Multiculturalism | Vivekanand Wahule | 12-19 |
| 4 | Contract Lectures in Colleges : Will it Improve Education | Shahu D. Gawade | 20-23 |
| 5 | Physico- Chemical Properties of Ground Water of Akkalkot Taluka in Solapur Dist. of Maharashtra | S. A. Birajadar, A. D. Babare, Dr. M.G. Babare | 24-27 |
| 6 | छायावादी कविता की पृष्ठभुमि - एक परिचय | तानाजी विठ्ठलराव भोसले | 28-32 |
| 7 | भारतीय अर्थव्यवस्थेत लघु उद्योगांचे महत्व | डॉ. अशोक पी. चौधरी | 33-36 |
| 8 | सहकारी बॅकांची रचना आणि कार्य | गोपाल तडस | 37-41 |
| 9 | जागतिक आर्थिक असंतुलन | एन. बी. मठपती | 42-44 |
| 10 | खानदेशातील एकोणिसाव्या शतकात साखर तयार करण्याची प्रक्रिया | डॉ. नानाजी दगा भामरे | 45-51 |
| 11 | महिलांचे राजकीय सबलीकरण आणि आरक्षणाचे धोरण - एक विश्लेषणात्मक अभ्यास | डॉ. रत्नाकर बी. लक्षटे | 52-59 |


Scanned by CamScanner

ISSN 2348- 5825

27.

International Registered &Recognized Research
Journal Related to Higher Education for all Subjects

IAP
INDO ASIAN PHILOSOPHER

# Indo Asian Philosopher

(Refereed & Peer Reviewed Research Journal)

Year - IV, Issue - VIII, Vol. - II Impact Factor 2.62 (GRIFI) Oct. 2016 To Mar. 2017

EDITOR IN CHIEF
DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

Issue : VIII, Vol. II
IAP
IMPACT FACTOR 2. 62
ISSN 2348-5825
Oct. 2016 To Mar. 2017

# INDEX


| Sr. No. | Title of Research Paper | Author | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Assessment of E-Governance Initiatives at Panchayat Raj Institution Level - A Case Study of Bhokar and Kinwat Blocks of Nanded District, Maharashtra | Manoj S. | 1-10 |
| 2 | चीन आणि ग्वादरचे सामरिक महत्व | सुभान जाधव | 11-18 |
| 3 | काळा पैसा आणि भारतीय अर्थव्यवस्था | डॉ. डी. के. राठोड | 19-22 |
| 4 | राष्ट्रउभारणीसाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षणविषयक विचार | एन. बी. मठपती | 23-26 |
| 5 | पैशाच्या मागणीबाबतचे विश्लेषण | गोपाल रा. तडस | 27-30 |
| 6 | स्वामी विवेकानंदाचे स्त्रीविषयक विचार | डॉ. सुभाष देशमुख, ज्योती आर. वाघ | 31-34 |
| 7 | तथ्य संकलनाची समस्या व उपाय | अरुण यु. पाटील | 35-37 |
| 8 | नानाजी देशमुख यांचे शिक्षण क्षेत्रातील योगदान | दत्तात्रय भिका चौधरी | 38-40 |
| 9 | डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचा आर्थिक समाजवाद | गोपाळ आर. सुर्यवंशी | 41-44 |
| 10 | आधुनिक ग्रंथालयातून होणाऱ्या अेलीकॉन्फरन्सींग तंत्राच्या वापराची संशोधनात्मक दृष्टीकोनातून उपयुक्तता - एक अभ्यास | डी. बी. मस्के | 45-47 |
| 11 | अलिप्ततावादी चळवळीची प्रासंगिकता | डॉ. रत्नाकर बी. लक्षटे | 48-54 |


Scanned by CamScanner

IMPACT FACTOR
2. 62

ISSN 2348-5825
Indo Asian Philosopher (IAP)
Issue : VIII, Vol. II
Oct. 2016 To Mar. 2017
www.irasg.com

Research Paper 4 Economics

# राष्ट्रउभारणीसाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षणविषयक विचार

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व.ना. व श्री. अ.ना. महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशिम (महाराष्ट्र) भारत

**राष्ट्रउभारणीसाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे शिक्षण विषयक विचार पुढील प्रमाणे** -

आधुनिक राष्ट्र निर्माण करण्यासाठी शिक्षणाद्वारे विकास साधून आणि मानवी जीवनामध्ये बदल घडवून आंतराष्ट्रीय व्यवस्थेत आपला ठसा उमटविता येतो. आज जागतिकीकरणामुळे ज्ञान हिच शक्ती Knowledge is Power अशी घोषणा दिली जाते. शिक्षणाने केवळ व्यक्तिचा किंवा कुटूंबाचा विकास होत नाही तर त्यामुळे राष्ट्राच्या सर्वांगीण विकासासाठी फायदा होत असतो. आज आंतराष्ट्रीय बाजारात विशेषतः माहिती तंत्रज्ञानाच्या क्षेत्रात भारतीय वैज्ञानिक व तंत्रज्ञांनी खूप मोठी मजल मारली आहे. त्यामुळे सामान्य भारतीयांना त्याविषयीचा आदर आहे. पण शिक्षण हे सर्वसामान्य जनतेला मिळाले पाहिजे व केवळ शिक्षण हे नोकरिसाठी किंवा स्वतःचे कुटुंब व यांच्या विकासासाठी नको तर राष्ट्रउभारणीसाठी शिक्षणाचे महत्त्व दिले होते. त्यांच्या मते शिक्षण हे केवळ Social Moblity साठी नव्हे तर ते आधुनिककीरणाकडे नेण्याचे काम करीत असते. त्यांनी विज्ञान व तंत्रज्ञानावर आधारित अभ्यासक्रमावर भर दिला. व विज्ञान व तंत्रज्ञानामुळे मानवाचा विकास होऊ शकतो व मूलभूत गरजा अन्न, वस्त्र, निवारा या बरोबर शिक्षण हे देखील महत्त्वाचे आहे. त्यांनी प्राथमिक शिक्षणाला अतिशय महत्त्व दिले. वयाच्या १४ व्या वर्षापर्यंत प्रत्येक बालकाला शिक्षण सक्तीचे आणि मोफत मिळावे त्यासाठी राज्यघटनेच्या मार्गदर्शक तत्त्वामध्ये त्यांनी तरतूद केली. त्याबरोबर त्यांनि शिक्षणाच्या व्यापारिकरणाला विरोध केला होता. कारण भारताचे विविध असे सामाजिक, आर्थिक प्रश्न आहेत त्यामुळे प्रत्येक भारतीयांना शिक्षणाचे व्यापारिकरणामुळे शिक्षण मिळेलच याची शक्यता नव्हती. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी आपली संबंध हयात राष्ट्रउभारणीसाठी खर्च केली वर्ग जात आणि व्यक्तित्व यांच्यासाठीच्या सर्व हितसंबधांना भेदून डॉ. आंबेडकर यांनी बहुसंख्य वर्गाच्या कल्याणासाठी प्रयत्न केला होता. शोषित वर्गाचे शिक्षण झाले पाहिजे त्याचबरोबर भारतीय समाजाची समग्र पुनर्रचना झाल पाहिजे असा त्यांचा आग्रह होता. त्यासाठी शिक्षणाकडे बघण्याचा त्यांचा दृष्टिकोण विधायक आणि रचनात्मक होता. शिक्षण हे सामाजिक, आर्थिक, राजकिय मूलाधार आहे. अशी त्यांची मांडणी होती. शिका, संघटित व्हा आणि संघर्ष करा



Scanned by CamScanner

ISSN 2231-6671

International Registered and Recognized
Research Journal Related to Higher Education for all Subjects

# Hi-TECH RESEARCH ANALYSIS

(Refereed & Peer Reviewed Research Journal)

Year - VI, Issue - XII, Vol.- III

Impact Factor 2.0082 (GRIFI)

Aug. 2016 To Jan. 2017

EDITOR IN CHIEF

DR. BALAJI KAMBLE

Scanned by CamScanner

Issue : XII, Vol. III
Hi-TECH RESEARCH ANALYSIS
IMPACT FACTOR 2. 0082
ISSN 2231- 6671
Aug. 2016 To Jan. 2017

# INDEX



| Sr. No. | Title of Research Paper | Author(s) | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | Customer Relationship Management in Banking | Shivaji S. Kate | 1-6 |
| 2 | The role of Online marketing Relationship with Customer | Dr. D. G. Patil | 7-11 |
| 3 | A Critical Review : Multiculturalism | Vivekanand Wahule | 12-19 |
| 4 | Contract Lectures in Colleges : Will it Improve Education | Shahu D. Gawade | 20-23 |
| 5 | Physico- Chemical Properties of Ground Water of Akkalkot Taluka in Solapur Dist. of Maharashtra | S. A. Birajadar, A. D. Babare, Dr. M.G. Babare | 24-27 |
| 6 | छायावादी कविता की पृष्ठभुमि - एक परिचय | तानाजी विठ्ठलराव भोसले | 28-32 |
| 7 | भारतीय अर्थव्यवस्थेत लघु उद्योगांचे महत्व | डॉ. अशोक पी. चौधरी | 33-36 |
| 8 | सहकारी बॅकांची रचना आणि कार्य | गोपाल तडस | 37-41 |
| 9 | जागतिक आर्थिक असंतुलन | एन. बी. मठपती | 42-44 |
| 10 | खानदेशातील एकोणिसाव्या शतकात साखर तयार करण्याची प्रक्रिया | डॉ. नानाजी दगा भामरे | 45-51 |
| 11 | महिलांचे राजकीय सबलीकरण आणि आरक्षणाचे धोरण - एक विश्लेषणात्मक अभ्यास | डॉ. रत्नाकर बी. लक्षटे | 52-59 |



Scanned by CamScanner

ISSN 2231- 6671
Aug. 2016 To Jan. 2017
Issue - XII, Vol. III
HI-TECH RESEARCH ANALYSIS
IMPACT FACTOR
2.0082


9

# जागतिक आर्थिक असंतुलन

**एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशिम (महाराष्ट्र) भारत

## Research Paper - Economics

जगाच्या अर्थकारणात डॉलरबाबत घडणाऱ्या गोष्टी यांचा अर्थशास्त्राच्या तर्कानुसार नीट अर्थ लावता येत नव्हता. २००७ साल संपताना याच्याशी निगडित असलेले सगळे प्रश्न एका वेगहया वळणावर येऊन खोळंबले आहेत. दीर्घकाठ अमेरिकेच्या चालू खात्यात तूट दिसत होती आणि तरीही डॉलर दिमाखाने आपली शत्की दाखवत पणाला लावली होती. समर्थन कोणतेही असले तरी या विसंगतीबाबत एक गोष्ट उघड होती. ती म्हणजे अमेरिकेला आपल्या परदेशी मालमत्तांवर अधिक परतावा सहज मिळत होता. त्या तुलनेत उरलेल्या जगाकडे असलेल्या डॉलरच्या मालमत्तांवरचा परतावा कमी होता. चलनबाजारात या डॉलरला खुंट्याचे स्थान होते. तो मोक्याच्या जागी होता आणि त्यात जोखीम अगदी कमी होती. निदान असा उरलेल्या जगाचा समज होता. त्यामुळे जगातले सगळेच देश आपली शिल्लक डॉलरमध्ये गुंतवत होते. विशेष म्हणजे सगळया देशातल्या सेंट्रल बँका डॉलरवरचा परतावा माफक असला तरीही तो भक्कम स्थैर्याचे प्रतीक आहे, म्हणून त्याचा उपयोग चलनाचा साठा (रिझर्व्ह करन्सी) म्हणून करत होते.

अमेरिका आपले चलन भक्कम आहे म्हणून नेहमी खुशीत असते. मात्र उरलेले जग या बाबत असमाधानी असते. चीनमध्ये स्वस्तात बनवलेला औद्योगिक माल अमेरिकेत सहजपणे आणला जातो. त्याला अमेरिकेच्या बाजारात अनेक उद्योगांचा विरोध असतो आणि त्यातून प्रशासनावर वेळोवेळी राजकीय दबावही येत असतात. परंतू त्याचबरोबर पूर्वीपेक्षा आता जगातल्या अर्थव्यवस्थांचे एकत्रिकरण वेगाने होऊ लागले आहे हेही मान्य केले पाहिजे. या घटनेत एक अंतर्विरोध आहे कारण यातून भांडवलावर बक्षीस मिळते आणि मजुराला

Scanned by CamScanner

अ. न६४त


IMPACT FACTOR 4.22

ISSN 2229-4406

*UGC Approved International Registered & Recognized Research Journal Related to Higher Education for all Subjects*


# UNIVERSAL RESEARCH ANALYSIS

## UGC APPROVED & PEER REVIEWED RESEARCH JOURNAL


**Issue - XVI, Vol. III**
**Year - VIII (Half Yearly)**
**Mar. 2018 To Aug. 2018**

**Editorial Office :**
'Gyandev-Parvati',
R-9/139/6-A-1,
Near Vishal School,
LIC Colony,
Pragati Nagar, Latur
Dist. Latur - 413531.
(Maharashtra), India.

**Contact : 02382 -241913**
9423346913 / 9503814000
9637935252 / 7276301000

**Website**
**www.irasg.com**

**E-mail :**
interlinkresearch@rediffmail.com
visiongroup1994@gmail.com
mbkamble2010@gmail.com

**Publisher :**
**Jyotichandra Publication**
Latur, Dist. Latur - 413531. (MS)

**Price : ₹ 200/-**



**CHIEF EDITOR**

**Dr. Balaji G. Kamble**
Research Guide & Head,
Dept. of Economics,
Dr. Babasaheb Ambedkar College,
Latur, Dist. Latur. (M.S.)India.

**EXECUTIVE EDITORS**

**Dr. Suhas Avhad**
Chairman, BOS in Economics,
S. P. Pune University
Pune, Dist. Pune (M.S.)

**Dr. D. Raja Reddy**
Chairman, International Neuro Surjery Association,
Banjara Hill, Hayderabad (A.P.)

**Dr. E. Siva Nagi Reddy**
Director, National Institue
of Hospitality & Tourism Management,
Hyderabad (A.P.)

**Dr. A. H. Jamadar**
Chairman, BOS Hindi,SRTMUN &
Head, Dept. of Hindi, BKD
College,Chakur, Dist. Latur (M.S.)

**Dr. Yu Takamine**
Professor, Fafulty of Law & Letters,
University of Ryukyas,
Okinawa, (Japan).

**Dr. Shaikh Moinoddin G.**
Dept. of Commerce,
Lal Bahadur Shastri College,
Dharmabad, Dist. Nanded(M. S.)

**Dr. Sadanand H. Gone**
Principal, Ujwal Gramin
Mahavidyalaya, Ghonsi,
Dist. Latur. (M.S.)

**Scott A. Venezia**
Director, School of Business,
Ensenada Campus,
California, (U.S.A.)

**DEPUTY-EDITOR**

**Dr. N. G. Mali**
Head, Dept. of Geography,
M. B. College,
Latur,Dist. Latur.(M.S.)

**Dr. Babasaheb M. Gore**
Principal,
Smt. S.D.D.M.College
Latur, Dist. Latur (M.S.)

**CO-EDITORS**

**Dr. V.J. Vilegave**
Head, Dept. of P.A.,
Shri. Guru Buddhiswami College,
Purna, Dist. Parbhani (M.S.)

**Dr. Omshiva V. Ligade**
Head, Dept. of History
Shivjagruti College, Nalegaon,
Dist. Latur. (M.S.)

**Dr. S.B. Wadekar**
Dept. of Dairy Science,
Adarsh College,
Hingoli, Dist. Hingoli.(M.S.)

**Dr. Shivanand M. Giri**
Dept. of Marathi,
Bhai Kishanrao Deshmukh College,
Chakur Dist. Latur.(M.S.)



Scanned by CamScanner

Issue : XVI, Vol. III
UNIVERSAL RESEARCH ANALYSIS
URA
IMPACT FACTOR 4.22
ISSN 2229-4406
Mar. 2018 To Aug. 2018

# INDEX


| Sr. No | Title for Research Paper | Page No |
|---|---|---|
| 1 | Synthesis and Characterization of Benzimidazole Derivatives using Yttrum doped ZnOnanocatalyst<br>**Ravindra S. Shinde** | 1 |
| 2 | Skill Development in Teachers Through Pre-Service Training<br>**O. M. Kshirsagar** | 6 |
| 3 | Development of Life Skills Through Ethical Education<br>**Dr. B. D. Jamnekar** | 9 |
| 4 | Importance of Social Values in Social Life<br>**Dr. Sunil Pralhad Gaygol** | 13 |
| 5 | उत्तर छायावाद के उपेक्षित कवि श्री. रामगोपाल शर्मा रुद्र की काव्य रचना के विविध आयाम : एक अध्ययन<br>**डॉ. विजयप्रकाश ओमप्रकाश शर्मा** | 19 |
| 6 | परती परिकता की अंचल विशेषताएँ<br>**डॉ. अनिता मधूकरराव शिंदें, नंदा प्रल्हाद कोरनुळे** | 27 |
| 7 | योजनाकाल में भारत का औद्योगिक विकास<br>**बी. एस. केंद्रे** | 31 |
| 8 | लिंगायत धर्मातील श्रम प्रतिष्ठेचे महत्व<br>**बालाजी वसंतराव चिल्लरगे** | 35 |
| 9 | कल्याणकारी अर्थव्यवस्था आणि ग्राहक संरक्षण<br>**डॉ. एन. बी. मठपती** | 41 |
| 10 | मध्ययुगीन महाराष्ट्रातील राजकीय स्थिती : एक निरीक्षण<br>**संगीता के. पवार** | 48 |
| 11 | काटोल तालुक्यातील महाविद्यालयातील मलखांब व रोप मलखांब खेळणाऱ्या खेळाडूंचा आंतरमहाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धेतील सहभाग एक अभ्यास (इ.स. २०१३-१५)<br>**अनिल वसंराव वाळके, अनुप बाबासाहेब केने** | 52 |


Scanned by CamScanner

Issue : XVI, Vol . III
URA UNIVERSAL RESEARCH ANALYSIS
IMPACT FACTOR 4.22
ISSN 2229-4406
Mar. 2018 To Aug. 2018


9

# कल्याणकारी अर्थव्यवस्था आणि ग्राहक संरक्षण

**डॉ. एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग,
श्री. व.ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य महाविद्यालय,
मंगरुळपीर, जि. वाशिम (महाराष्ट्र) भारत

**Research Paper - Economics**

## प्रास्ताविक

दुसऱ्या महायुध्दानंतर जगात बऱ्याच राष्ट्रांमध्ये आर्थिक व राजकीय क्षेत्रांत काही महत्वाची परिवर्तन घडून आलीत. पैकी हुकूमशाहीची जागा लोकशाहीने घेतली हे राजकीय स्वरुपाचे परिवर्तन,तर पोलिस राज्याची जागा कल्याणकारी राज्याने घेतली हे महत्वाचे आर्थिक परिवर्तन.पोलीस राज्य आणि कल्याणकारी राज्य या दोन्ही संकल्पनांचे आर्थिक स्वरुपाचे विचारमंथन करावयाचे असल्यामुळे प्रथम या दोन्ही संकल्पनाचा थोडक्यात आशय बघु.

## पोलीस राज्य संकल्पना

१) राजकीय आक्रमणापासून देशाचे संरक्षण करणे.

२) अंतर्गत न्यायदान,कायदा व सुव्यवस्था सांभाळणे.

३) सार्वजनिक कामे (पाणीपुरवठा वगैरे) एवढीच कामे करणारे सरकार.थोडक्यात,आर्थिक व्यवहारात कमीत कमी हस्तक्षेप करणारे सरकार.निर्हस्तक्षेप सरकार म्हणजे पोलिस राज्य होय.

## कल्याणकारी राज्य

कल्याणकारी राज्य म्हणजे दुर्बल धटकांना सामाजिक विम्याचे तसेच आर्थिक कवच पुरविणारे राज्य होय. कल्याणकारी राज्याचा मुख्य आशय म्हणजे सर्वांना व्यक्तिमत्व विकासासाठी समान संधी प्राप्त करुन देणारे,आर्थिक विषमतेची दरी अरुंद करणारे आणि सर्वांच्या

Scanned by CamScanner

IMPACT FACTOR 3.92

अं. नवभारती

ISSN 2231- 6671

*International Registered & Recognized*

*Research Journal Related to Higher Education for all Subjects*

# Hi-TECH

# RESEARCH ANALYSIS

UGC APPROVED & PEER REVIEWED RESEARCH JOURNAL

Issue : XV, Vol. - II
Year - VIII, (Half Yearly)
Feb. 2018 To July 2018

**CHIEF EDITOR**

Dr. Balaji G. Kamble
Research Guide & Head, Dept. of Economics,
Dr. Babasaheb Ambedkar Mahavidyalaya,
Latur, Dist. Latur.(M.S.) (Mob. 09423346913)

**EXECUTIVE EDITORS**

Dr. Milind V. Lokhande
Dept. of Zoology,
Indira Gandhi (Sr.) College,
Nanded, Dist. Nanded (M.S)

Scott. A. Venezia
Director, School of Business,
Ensenada Campus,
California, (U.S.A.)

Dr. Omshiva V. Ligade
Head, Dept. of History
Shivjagruti College,
Nalegaon, Dist. Latur.(M.S.)

Bhujang R. Bobade
Director Manuscript Dept.,
D. A. & C. Research Insititute,

Dr. Dileep S. Arjune
Professor & Head, Dept. of Economics
J. E. S. College,
Jalna, Dist. Jalna(M.S.)

Dr. U. Takataka Mine
Tokiyo (Japan)

Dr. Babasaheb M. Gore
Dean- Faculty of Education & M.C.
Member,S.R.T.M.U, Nanded.(M.S.)

Dr. Nilam Chhanghani
Dept. of Economics,
KNG Mahavidyalaya
Karanja Lad, Dist. Washim (M.S.)

**DEPUTY-EDITOR**

Dr. G . V. Menkudale
Dept. of Dairy Science,
Mahatma Basweshwar College,
Latur, Dist. Latur.(M.S.)

Dr. C.J. Kadam
Head, Dept. of Physics,
Maharashtra Mahavidyalaya,
Nilanga, Dist. Latur.(M.S.)

Dr. Balaji S. Bhure
Dept. of Hindi,
Shivjagruti College,
Nalegaon, Dist. Latur.(M.S.)

Dr. Bharat S. Handibag
Dean, Faculty of Arts,
Dr. B.A.M.U. Aurangabad(M.S).

Dr. S.B. Wadekar
Dept. of Dairy Science,
Adarsh College,
Hingoli, Dist. Hingoli.(M.S.)

Dr. Shivaji Vaidya
Dept. of Hindi,
B. Raghunath College,
Parbhani , Dist. Parbhani.(M.S.)

**CO-EDITORS**

Dr. R.N. Salve
Head, Dept. of Sociology,
Shivaji University,
Kolhapur, Dist. Kolhapur.(M.S.)

Ghansham S. Baviskar
Dept. of English,
RNC & NSC College,
Nasik, Dist. Nasik.(M.S.)

Dr. Kailash Tombare
Head, Dept. of Economics,
Devgiri Mahavidyalaya,
Aurangabad.(M.S.)

Dr. Kailash R. Nagulkar
Head, Dept. of History,
Gulab Nabi Azad College,
Barshi Takli, Dist. Akola.(M.S.)

**Editorial Office :**
'Gyandev-Parvati',
R-9/139/6-A-1,
Near Vishal School,
LIC Colony,
Pragati Nagar, Latur
Dist. Latur - 413531.
(Maharashtra), India.

**Contact : 02382 - 241913**
09423346913 / 09503814000
07276305000/ 09637935252

**Website**
**www.irasg.com**

**E-mail :**
interlinkresearch@rediffmail.com
visiongroup1994@gmail.com
mbkamble2010@gmail.com

**Published by :**
JYOTICHANDRA PUBLICATION
Latur, Dist. Latur - 413531 (M.S.)India

**Price : ₹ 200/-**

Scanned by CamScanner

Issue : XV, Vol. II
HI-TECH RESEARCH ANALYSIS
IMPACT FACTOR 3.92
ISSN 2231- 6671
Feb. 2018 To July 2018

# INDEX



| Sr. No | Title for Research Paper | Page No |
|---|---|---|
| 1 | Rural Indebtedness and Farmers suicide : issues & concern Suggestions<br>**Dr. N. B. Mathpati** | 1 |
| 2 | Aspects of Women Development in India: A Current Perspective<br>**Dr. M. Y. Nasre** | 8 |
| 3 | समकालिन महिला कथाकारों के उपन्यासों में नारी विमर्श<br>**डॉ. हणमंत पवार, जयश्री आत्माराम भताने** | 18 |
| 4 | वारली समुदाय के संस्कार गीत<br>**रामकन्या दत्तु सोनवणे** | 22 |
| 5 | योजना काल में भारत का औधेगिक विकास<br>**रामचंद्र गुर्लिंग घुले** | 28 |
| 6 | समाज आणि शिक्षण : एक चिंतन<br>**एच. ए. उराडे** | 32 |
| 7 | डॉ. गंगाधर पानतावणे यांच्या ललित लेखनाचे योगदान<br>**डॉ. अनिल मुंढे** | 39 |
| 8 | मराठी व्याकरणातील नवीन दृष्टिकोण<br>**सुभाष कदम** | 43 |
| 9 | महात्मा बसवेश्वरांचे सामाजिक न्यायाचे विचार<br>**डॉ. रत्नाकर बाबुराव लक्षटे** | 51 |



Scanned by CamScanner

Issue - XV, Vol. II
Hi-TECH RESEARCH ANALYSIS
IMPACT FACTOR 3.92
ISSN 2231- 6671
Feb. 2018 To July 2018


1

# Rural Indebtedness and Farmers suicide : issues & concern Suggestions

**Dr. N. B. Mathpati**
Dept. of Economics,
Shri V.N.Arts, Shri A.N.Comm. College,
Mangrulpir, Dist. Washim (MS) India

## Research Paper - Economics

## SUGGESTIONS :

**Revitalize rural financial market :**

The credit market needs immediate attention; the formal credit structure should be revitalized.

**Working Capital :**

This can be for consumption purposes also. It can be operationalized through Kissan Credit Card.

**Investment Capital :**

Care should be taken not to divert loans given for this purpose. There should be strict supervision by formal institutions to prevent such possibilities. Otherwise, repayment will become difficult.

**Credit Cap :**

Our observations on cost of Cotton cultivation in a hectare of land is approximately in the range of 15000-Rs.20000. Credit available for agricultural purposes from formal sourses for a hectare of land is much lower than this. There is a need to revise this credit cap to around Rs.25000 or more.

Scanned by CamScanner

30

An International Multidisciplinary Quarterly Research Journal
ISSN 2277 - 5730

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal
Journal No. 40776

# AJANTA

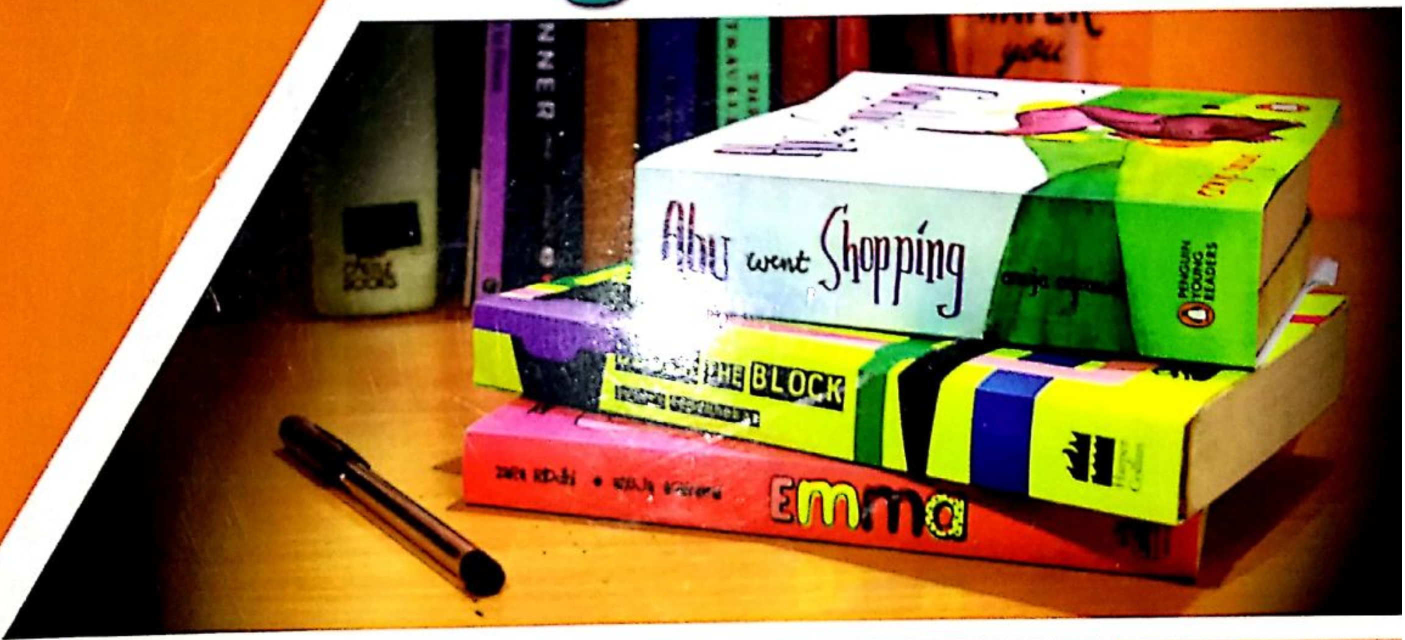


Volume - VII, Issue - IV,
October - December - 2018
Marathi Part - II

Impact Factor - 5.5
(www.sjifactor.com)

AJANTA PRAKASHAN

Scanned by CamScanner

30

VOLUME - VII, ISSUE - IV - October - December - 2018
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

# CONTENTS OF MARATHI PART - II


| अ.क्र. | लेख आणि लेखकाचे नाव | पृष्ठ क्र. |
|---|---|---|
| १४ | अनुसूचित जातीच्या महिला आणि कौटुंबिक हिंसाचार<br>**डॉ. बाळासो निवृत्ती कर्पे** | ६६-७० |
| १५ | स्त्री लैंगिक हिंसाचाराची Me Too चळवळ<br>**डॉ. कमलाकिशोर बा. इंगोले** | ७१-७४ |
| १६ | मानवतावादी संत गाडगेबाबा<br>**प्रा. डॉ. विलास खुणे** | ७५-७९ |
| १७ | लिंग समानता भारतीय संविधानातील मुल्य आणि त्या समोरील आव्हाने<br>**निरजकुमार देवमनराव अंभोरे** | ८०-८२ |
| १८ | ॲथलेटिक्स स्पर्धेत सहभागी होणाऱ्या खेळाडुंच्या वास्तव्याचे ठिकाण आणि शिक्षण घेत असलेल्या शाळेच्या प्रकाराचे तुलनात्मक अध्ययन<br>**डॉ. शरद सुर्यवंशी** | ८३-८६ |
| १९ | भारतीय कृषीक्षेत्राची आर्थिक स्थिती व आव्हाने<br>**रुपेश म. कुऱ्हेकर** | ८७-९२ |
| २० | १९२० नंतरचा काळ व स्वातंत्र्यप्राप्ती पर्यतची भारताची आर्थिक परिस्थिती<br>**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती** | ९३-९५ |
| २१ | महिलांवरील अत्याचार : स्वरुप आणि उपाययोजना<br>**विद्या के. भैसारे** | ९६-९९ |
| २२ | शासकीय व अनुदानित आदिवासी आश्रमशाळेतील विद्यार्थी व शिक्षकांना येणाऱ्या समस्या व त्यांचा शैक्षणिक विकासावर परिणाम<br>**सुनिल कोडापे** | १००-१०४ |
| २३ | राजकीय सहभागातून महिला सक्षमीकरण<br>**प्रा. एस. एस. तायडे** | १०५-१०७ |
| २४ | गडचिरोली जिल्ह्यातील माडीया गोंड जमातीच्या स्वशासनात समाज कार्यकर्तांची भुमिका<br>**सुधीर पां. ठाकरे** | १०८-१११ |
| २५ | वनहक्क कायदा २००६ चा आदिवासींच्या सामाजिक व आर्थिक विकास<br>**डॉ. रविंद्र ह. चंदेल** | ११२-११९ |




Scanned by CamScanner

VOLUME - VII, ISSUE - IV - OCTOBER - DECEMBER - 2018
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR -5.5 (www.sjifactor.com)

# २०. १९२० नंतरचा काळ व स्वातंत्र्यप्राप्ती पर्यतची भारताची आर्थिक परिस्थिती

**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री व. ना. कला व श्री अ. ना. वाणिज्य महाविद्यालय, मंगरुळपीर जि. वाशिम.

पहिल्या महायुध्दाच्या काळात (1914 – 1918) भारतीय उद्योगास (कारखानदारीस) फार मोठी संधी चालून आली कारण हयाच काळात युध्दामुळे व्यापाराचे व दळणवळणाचे मार्ग तुटल्याने व युध्दासाठी विविध तऱ्हेचा मालपूरवठा आवश्यक असल्याने मनात नसतानाही ब्रिटनला भारतीय उद्योगाला उत्तेजन व प्रोत्साहन द्यावे लागले. युध्दकाळात सरकारणे Indian Munition Bord स्थापन केले. त्याने भारतात औद्योगिकीरणाला पाठिंबा मिळाला. ब्रिटिश साम्राज्यवाद्यांनी व त्यांच्या दोस्तांनी अटीतटीने लढून हे युध्द जिंकले. पण त्यानंतर ग्रेट ब्रिटन मात्र आर्थिक दृष्टया दूर्बळ झाले. त्यांनी साम्राज्यावरील पकड ढिली झाली. खुदद ग्रेट ब्रिटनमध्ये समाजवादी चळवळीने जोर धरला व उदारमतवादाचे वारे वाहू लागले. रशियातील बोल्शेव्हिक कांतीने साम्राज्यशाहीचा आपल्या राजकीय आकाक्षांना आवर घालावा लागला व त्यांनी मग केवळ आर्थिक फायद्यावर लक्ष केंद्रित केले. तेव्हापासून भारतात स्वदेशी चळवळीने जोर धरला व भारतीय औद्योगिकीकरणाला प्रोत्साहन मिळाले. 'औद्योगिक आयोगाने' (Industrial Commission) 1918 मध्ये दोन प्रमुख शिफारशी केल्या (1) भारताच्या औद्योगीकीकरणात भारत सरकारने सक्रिय भाग घ्यावा व (2) हे काम करण्यासाठी तांत्रिक व शासकिय पाया निर्माण करावा हयासाठी राष्ट्रीय व प्रांतीय स्तरावर उद्योग खाती चालू करावीत. तांत्रिक व शास्त्रीय शिक्षणाच्या सोयी उपलब्ध करुन द्याव्यात. सरकारी खरेदीत स्वदेशी उत्पादनाला उत्तेजन द्यावे. अर्थात 40 वर्षामागे फॉमिन कमिशनने थोडक्यात फरकाने हेच सांगितले होते. पण योग्य वेळ यावी लागते हेच खरे. हया कमिशनने स्वदेशी उद्योगांना झुकता काटा देण्यासाठी सरंक्षण देण्यास सुचवले तरीही ब्रिटनला मात्र 'सगळयात जास्त जवळीक दाखवण्याजोगा देश (most favoured country) म्हणून स्थान असावे असेही सांगितले. हया त्रुटी असूनही हया शिफारशीमुळे भारताच्या औद्योगिकीकरणास चालना मिळाली हे खरे. हयानंर 1921 च्या Indian Fiscal Commission च्या शिफारशीनुसार Indian Tarriff Board ची स्थापना झाली. खरे म्हणजे ताबडतोब सरंक्षण द्यायला हवे होते, पण किती संरक्षण द्यायचे ते ठरवण्यासाठी अभ्यास केला पाहिते असे कारण सांगण्यात आले. पण मग अखेर संरक्षण मिळाले व परिणामी पोलाद, कापड, कागद, काडेपेटया, साखर वगैरे उद्योग झपाटयाने वाढले ते पुढील आकडेवारीवरून काळून येईल.

**उत्पादन : तुलनात्मक परिस्थिती**

| अ.क. | उद्योग | 1922 | 1939 |
|---|---|---|---|
| 1 | पोलाद (000 टन) | 131 | 1072 |
| 2 | सुती कापड (दसलक्ष यार्ड) | 1714 | 4116 |



Scanned by CamScanner

31


# Review of Research

**International Online Multidisciplinary Journal**

Volume - 7 | Issue - 12 | September - 2018

5.7631(UIF) 2249-894X


# आंतरराष्ट्रीय व्यापार व स्वदेशी चळवळ

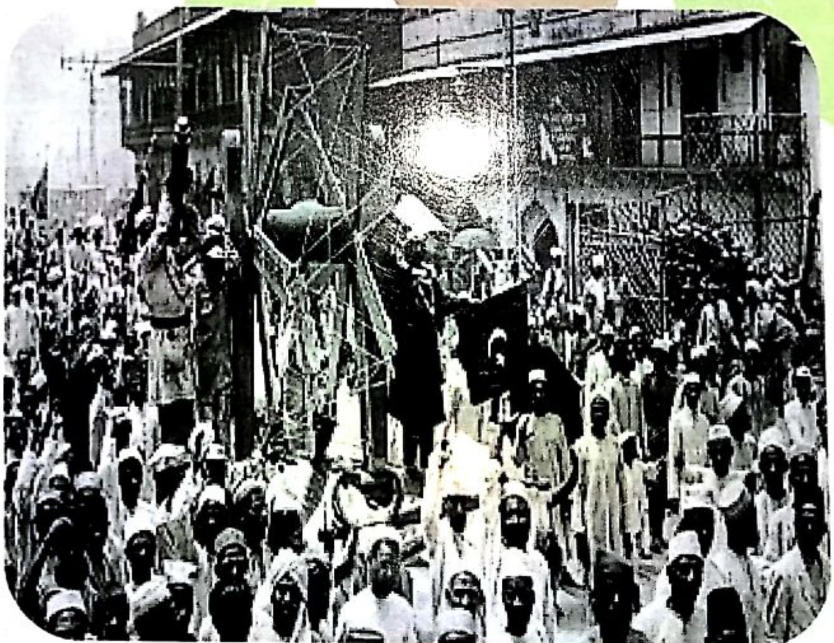


प्रा. डॉ. एन.बी मठपती

प्रा. डॉ. एन.बी मठपती

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर.


प्रस्तावना : आजच्या या आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या वातावरणात स्वदेशीच्या आंदोलनास एक विशेष महत्व आहे. 'स्वदेशी' हा शब्द उच्चारला की कुठेतरी प्रतिगामी विचार, जुन्यास चिटकून राहण्याची मानसिकता, अशी कल्पना अनेकांच्या मनात येते. पण इथे एक बाब प्रामुख्याने लक्षात घेणे आवश्यक आहे. व ती म्हणजे

Editor - In - Chief - Ashok Yakkaldevi

Scanned by CamScanner

International Online Multidisciplinary Journal

**Review of Research**

Save Tree, Save Paper, Save World

ISSN NO:- 2249-894X Impact Factor : 5.7631(UIF) Volume-7, Issue-12, September - 2018

| Sr. No | Title And Name Of The Author (S) | Page No |
|---|---|---|
| 1 | वारकरी संतांचा मानवतावाद<br>प्रा. डॉ. संभाजी जाधव | 1 |
| 2 | जूनियर हाईस्कूल के शिक्षक एवं शिक्षिकाओं की कार्यसन्तुष्टि तथा भूमिका प्रतिबद्धता का तुलनात्मक अध्ययन।<br>Shaheena Begum | 4 |
| 3 | वसंतराव नाईक यांच्या योगदानाचा अभ्यास<br>श्री.राजकुमार तुकाराम राठोड | 8 |
| 4 | आंतरराष्ट्रीय व्यापार व स्वदेशी चळवळ<br>प्रा. डॉ. एन.बी मठपती | 15 |
| 5 | कारावासित व्यक्तियों के चुनाव लड़ने का अधिकारः एक आलोचनात्मक विश्लेषण<br>डॉ. राजकुमार | 18 |
| 6 | भारतातील मोफत व सक्तीच्या प्राथमिक शिक्षणाचे आद्यप्रवर्तक : सयाजीराव गायकवाड<br>Shri. Vilas Hanumant Ohol | 21 |
| 7 | सविनय कानूनभंग आंदोलन काल में श्रीगोंदा में स्थित विसापूर कारागृह का इतिहास<br>प्रा. वाजगे नवनाथ दत्तात्रय | 28 |



Scanned by CamScanner

REVIEW OF RESEARCH
IMPACT FACTOR : 5.7631(UIF) UGC APPROVED JOURNAL NO. 48514 ISSN: 2249-894X
VOLUME - 7 | ISSUE - 12 | SEPTEMBER - 2018

# आंतरराष्ट्रीय व्यापार व स्वदेशी चळवळ

प्रा. डॉ. एन.बी मठपती
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य
महाविद्यालय मंगरुळपीर.

**प्रस्तावना :**

आजच्या या आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या वातावरणात स्वदेशीच्या आंदोलनास एक विशेष महत्व आहे. 'स्वदेशी' हा शब्द उच्चारला की कुठेतरी प्रतिगामी विचार, जुन्यास चिटकून राहण्याची मानसिकता, अशी कल्पना अनेकांच्या मनात येते. पण इथे एक बाब प्रामुख्याने लक्षात घेणे आवश्यक आहे. व ती म्हणजे स्वदेशी ही पुनर्जीवनवादी चळवळ (Revivalist movement) नाही, तर राष्ट्र जीवनाकरिता 'राष्ट्रवाद' या मूल्याचे प्राणपणाने रक्षण करण्याकरिता चालणारे ते आंदोलन आहे. स्वातंत्र आंदोलनात ब्रिटीशांच्या साम्राज्यवादी, वसाहतवादी धोरणास विरोध करण्याकरिता महात्मा गांधींनी या तत्वाला एक लोकचळवळीचे रुप दिले. शंभर दीडशेवर्षाचे ब्रिटीश अधिपत्य त्यात लष्करी सामर्थ्याबरोबर, कुटनीतीच्या सहाय्याने समाजातील सुशिक्षित वर्गास आपल्या शासनाचे व विचारवंत आकर्षण निर्माण करण्याचा त्यांचा प्रयत्न होता. सर्वाच्या जोडीला आंतरराष्ट्रीय क्षेत्रात एक पुरोगामी आधुनिक विचारांचे राज्यकर्ते म्हणून आपली प्रतिमा निर्माणकरण्याचाही ब्रिटीशांचा प्रयत्न, त्यामुळे या शक्ती बरोबर संघर्ष करुन स्वातंत्र मिळविणे ही साधी बाब नव्हती. यातही सामान्य जनतेच्या मनात एक प्रकारची हतबलता होती. प्राक्तनाचा एक भाग म्हणून जनता ते सहन करीत होती. अशा काळात महात्मा गांधींनी स्वदेशीचा नारा दिला. त्यापुर्वी लो. टिळकांनी देखील स्वदेशी विचार मांडला होता. पण त्यावेळी ती जनतेची चळवळ नव्हती. महात्मा गांधीनी त्याला व्यापक आधार दिला. भारतीय माणसाची मानसिकता लक्षात घेत त्याला ऐ धार्मिक अधिष्ठान देण्याचा प्रयत्न देखील गांधीनी केला. या चळवळीला नवा आशय प्राप्त झाला. महात्माजींच्या 'स्वदेश' विचारांचा संबध सर्वोदय व त्यांच्या विश्वस्तांच्या संकल्पनेशी आहे. अर्थव्यवस्थेचे स्वरुप असे असावे की त्यात सर्वाना विकासाची व समृद्ध जीवन जगण्याची संधी मिळेल. या विचारात ओरबडण्यास किंवा दोहनास स्थान नाही. इतरांना त्यांच्या विकासात सहाय्य करत स्वतःचा विकास ही या मागची मुख्य भावना आहे. म्हणजे परस्पर सहकार्यातून विकास, सह अनुभूतीतून विकास गांधींना अभिप्रेत होता. महात्मा विश्वस्ताच्या कल्पनेत देखील 'माझ्या गरजेपेक्षा अधिक संपत्तीवर माझा नव्हे तर संपूर्ण समाजाचा अधिकार आहे. मी या संपत्तीचा मालक नव्हे तर विश्वस्त आहे' ही भावना रुजवणे महत्वाची असल्याचे त्यांना वाटत होते.

महात्मा गांधीचा हा विचार स्वप्नरंजनासारखा किंवा एक कल्पना विलास असल्याची टीका बरेचदा होते. प्रत्यक्षात हा विचार पूर्णपणे अमलात आणणे अशक्य असल्याचे देखील त्यांच्या टीकाकारांचे मत आहे. कदाचित हे खरेही असेल पण हा आदर्श डोळ्यासमोर ठेवून मार्गक्रमण करीत राहिल्यास पूर्ण जरी नाही तरी अर्ध्यापेक्षा अधिक समस्या सुटतील यात शंका नाही. महात्मा गांधींच्या विचाराचा संबंध माणसाच्या उपभोगवादी मलप्रवृत्तीवर नियंत्रण ठेवण्याशी आहे. त्यामुळे तो कठीण व अव्यवहार्य वाटतो. पण विकसनशील व अविकसित राष्ट्रांना आपले स्वातंत्र्य अबाधित राखायाचे असेल तर आपल्या गरजांवर नियंत्रण ठेवणे आवश्यक आहे. इतकेच नव्हे तर 'चिरंजीवी विकास' (Sustainable Development) या व्दारेच ते शक्य आहे. कारण गरजपूर्तीच्या साधनांना देखील एक मर्यादा आहे. एका बाजूस वाढत राहणारा अमर्याद उपभोग व दुसऱ्या बाजूस मर्यादित साधने यातूनच शोषण होईल. एक समाज दुसऱ्या समाजाचे करेल, निसर्गाचे करेल व यातून काही समृध्द होतील पण काहींना जगणे अशक्य होईल. स्वदेशीला

Scanned by CamScanner

Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730
AJANTA INTERNATIONAL
MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY
RESEARCH JOURNAL

# AJANTA

Volume-VIII, Issue-I
January - March - 2019
Marathi Part - II

IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

Ajanta Prakashan

Scanned by CamScanner

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

# CONTENTS OF MARATHI PART - II


| अ.क्र. | लेख आणि लेखकाचे नाव | पृष्ठ क्र. |
|---|---|---|
| १५ | म. जोतिराव फुले यांचे वाङ्मयीन योगदान<br>**प्रा. डॉ. शोभा रोकडे** | ७३-७७ |
| १६ | मानवी हक्क आणि महिला विकास<br>**प्रा. श्याम व्हि. येवतीकर** | ७८-८० |
| १७ | भारतातील संसदिय शासनासमोरील आव्हाने<br>**डॉ. माया एस. वाटाणे** | ८१-८४ |
| १८ | भारतीय शेतकऱ्यापूढील शेतसाऱ्याचा प्रश्न<br>**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती** | ८५-८८ |
| १९ | परिवार व समाज के मार्गदर्शक वृध्दजनों की समस्या और भारत की आंतरिक चुनौतिया<br>**डॉ. शारदा आय. महाजन** | ८९-९३ |
| २० | गौरी देशपांडेचे व्यक्तिस्वातंत्र्याबद्दल विचार<br>**डॉ. पूजा मनोज सावजी** | ९४-९८ |
| २१ | भारतीय लोकशाहीसमोरील आव्हाने आणि सुशासन<br>**डॉ. ज्ञानेश्वर यावले** | ९९-१०३ |
| २२ | अमरावती जिल्ह्यातील साक्षरतेचे तुलनात्मक विश्लेषण - एक भौगोलिक अध्ययन (२००१-२०११)<br>**प्रा. शशिकांत पी. दुपारे** | १०४-१०६ |
| २३ | डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे समाजवादाविषयीचे विचार<br>**प्रा. चांगदेव केशवराव भाजीखाये** | १०७-१११ |
| २४ | बोदलकसा मध्यम जलसिंचन प्रकल्प संक्षिप्त अध्ययन<br>**प्रा. आर. झेड. गौतम** | ११२-११४ |
| २५ | नागपूरमधील महिलांमधील रोजगारासंबंधीची जागरूकता<br>**डॉ. अनिता जिवतोडे टेकाडे** | ११५-११६ |
| २६ | बहु आयामी व्यक्तीमत्व डॉ. जे. पी. नाईक<br>**प्रा डॉ. विनोदकर व्ही. एस.** | ११७-१२० |
| २७ | समाजसुधारक महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांचे कार्य एक अभ्यास<br>**प्रा. झरेकर रमेश सोनू** | १२१-१२६ |


Scanned by CamScanner

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 -IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

# १८. भारतीय शेतकऱ्यापूढील शेतसाऱ्याचा प्रश्न

**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती**

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर, जि. वाशिम.

हिंदुस्थानाच्या विपन्न दशेची मीमांसा करताना जो वाद उत्पन्न होतो त्यात अनेक प्रकारची कारणे देण्यात येतात. त्यांत शेतसाऱ्याची चालू पध्दत हे एक महत्वाचे कारण आहे असे म्हणणारे वरेचसे लोक आहेत. यावरुन हे कारण किती वास्तविक आहे याची सत्यता पटते. या वादात प्रामुख्याने दोन मुदयांवर भर दिलेला आढळतो. पहिला मुदा असा की, सरकारी शेतसाऱ्याचे प्रमाण शेतीच्या उत्पन्नाच्या मानाने इतके जवरदस्त आहे की शेतसारा भागविल्यानंतर शेतकऱ्याच्या पदरी आपल्या उपजीविकेसाठी काहीच उरत नाही व तेणेकरुन शेतकरी हा नेहमीच दुष्काळपीडीत असतो. हा एक मुद्दा झाला. यावरुन शेतसारा किती घ्यावा असा प्रश्न निष्पन्न होतो. दुसरा मुद्दा असा आहे की, शेतसारा हा शेतीच्या उत्पन्नाशी जरी प्रमाणबध्द असला तरी त्याचा भरणा उत्पन्नावर अवलंबून नाही. म्हणजे शेतकऱ्याला जरी उत्पन्न झाले नाही तरी ठराविक शेतसारा हा त्यास द्यावा लागतोच. सरकार दयाळू होउन जर माफ करील तरच तो चुकेल. नाहीतर शेतीत उत्पन्न होवो किंवा न होवो शेतकऱ्याला शेतसारा हा काही सटत नाही. त्याचप्रमाणे सरकारला पैशाची जरुरी असो वा नसो, शेतसारा ह दरसाल वसूल होतोच होतो. हया मुद्यांवरुन शेतसारा हा खंड आहे किंवा कर आहे असा प्रश्न उत्पन्न होतो.

या दोन मुद्यावर काय ते रण माजून राहिले आहे. पण माझ्या मते या दोहोंशिवाय आणखी एक तिसरा मुद्दा आहे व तो या दोहोपेक्षा फारच महत्वाचा आहे. हया तिसऱ्या मुद्यांवर जो प्रश्न उध्दवतो तो शेतसारा कशावर बसवावा? हा होय तो शेतीच्या उत्पन्नावर बसवणे रास्त आहे हे मत इतके सर्वसामान्य झाले आहे की, हा प्रश्न कोणाला वादाला काढाव असे मुळी सुचत देखील नाही. याचे प्रत्यक्ष प्रमाण आपल्या अग्रलेखातच पहावयास सापडते. त्यात सुरुवातीसच आपण म्हटले आहे की, "जमीनदाराला दिल्या जाणाऱ्या खंडावरुन शेतसारा ठरवू नये असे म्हटल्यास तो कशावरुन ठरवावा याचे उत्तर दिले पाहिजे. हे उत्तर एका अर्थाने कमिटीच्या पहिल्याच प्रश्नाच्या उत्तरात येउन गेले आहे व ते सरकारनेही तत्वत मान्य केले आहे. लॅंड रेव्हिन्यू कोडाच्या 107 व्या कलमात शेतसारा ठरविताना शेती जमिनीचे उत्पन्न लक्षात घ्यावे असे म्हटले आहे व ते कलम आपणास मान्य आहे असा बहुतेक साक्षीदारांनी जवाब दिला आहे. या कलमाच्या बंधनातून निसटून जाण्याचा सरकारचा प्रयत्न चालू असल्याचे उघड दिसून येते. तथापि हे कलम कायम ठेवावे व जरुर तर त्यातील शब्द अधिक स्पष्ट व निस्संदिग्ध करावेत असाच बहुतेक सर्व साक्षीदारांचा अभिप्राय नमुद असल्याने शेतजमिनीच्या निव्वळ उत्पन्नाच्या अंदाजावरुन करआकारणी करावी याविषयी कमिटीस फारसा मतभेद होईलसे दिसत नाही." माझ्या मते शेतीच्या उत्पन्नावर शेतसारा बसविणे हे अत्यंत गैर व अन्यायकारक आहे. आधी शेतीचे उत्पन्न ठरविणे हे म्हणण्यसारखे सोपे नाही. खर्च वजा जाता राहिल ते उत्पन्न असा ठोकळताळा घेतला तरी खर्च आणि उत्पन्न हयांचे प्रमाण सर्वत्र सारखेच सापडणार नाही. कधी कधी समान प्रमाणात उत्पन्न होण्यास असमान प्रमाणात खर्च करावा लागतो. असा जेथे प्रसंग येईल तेथे सर्वधारण एकच



Scanned by CamScanner

Peer Reviewed Referred and
UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

ISSN 2277 - 5730

# AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

# AJANTA

Volume-VII, Issue-IV
October - December - 2018
Marathi

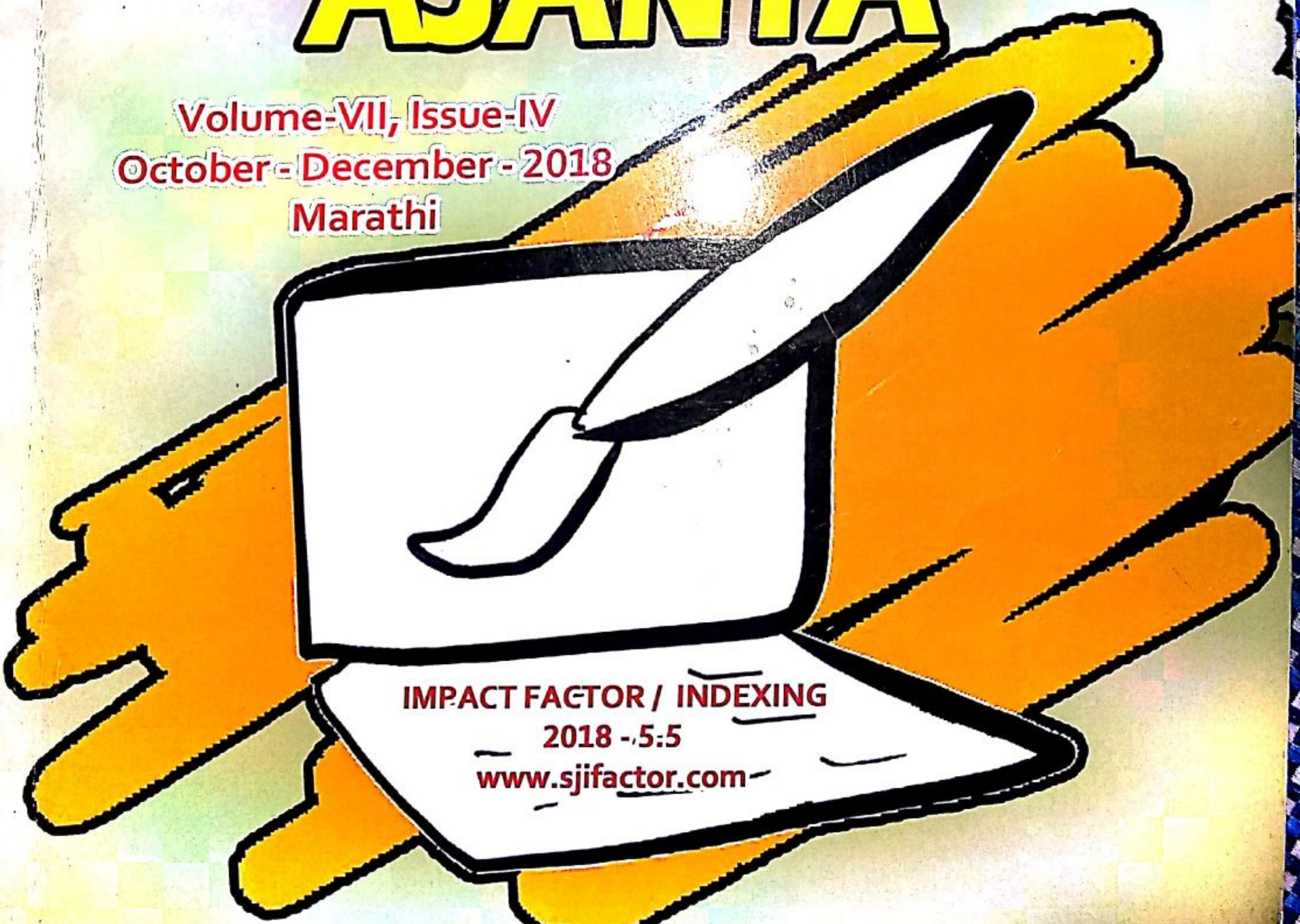


Ajanta Prakashan

Scanned by CamScanner

# CONTENTS OF MARATHI



| अ.क्र. | लेख आणि लेखकाचे नाव | पृष्ठ क्र. |
|---|---|---|
| १४ | धम्मचक्र प्रवर्तन दिन व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर<br>**प्रा. टिकाराम द. समरीत** | ५६-५९ |
| १५ | धम्मचक्र प्रवर्तन दिन : एक दृष्टीक्षेप<br>**प्रा. डॉ. सौ. यु. आर. पाटील** | ६०-६४ |
| १६ | सामाजिक, राजकीय व सांस्कृतिक चळवळीचे प्रेरणास्थान, क्रांतीस्थान नागपूरची दिक्षाभूमी<br>**प्रा. डॉ. गौतम ए. शंभरकर** | ६५-६९ |
| १७ | दीक्षाभूमी व बावीस प्रतिज्ञा<br>**प्रा. डॉ. रविंद्र विठोबा विखार** | ७०-७२ |
| १८ | धम्मविचार व साहित्य निर्मिती<br>**प्रा. डॉ. रेखा नारायण वाघ** | ७३-७६ |
| १९ | दीक्षाभूमी व स्त्री सक्षमिकरण<br>**डॉ. प्रकाश बाबुराव तितरे** | ७७-८० |
| २० | धम्मचक्रपरिवर्तन दिन व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर<br>**प्रा. डॉ. सोनवणे आर. आर.** | ८१-८३ |
| २१ | धम्मचक्र प्रवर्तन दिन व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर<br>**प्रा. रामकृष्ण जे. हटवार** | ८४-८८ |
| २२ | डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची राष्ट्रवादी भूमिका<br>**प्रा. डॉ. गौतम ए. शंभरकर** | ८९-९४ |
| २३ | बौद्ध धर्म आणि साम्राट अशोक कालीन महाराष्ट्र<br>**प्रा. चंद्रमणी काषीनाथ भोवते** | ९५-९८ |
| २४ | दिक्षाभूमी व शिक्षण चळवळ<br>**प्रा. डॉ. एस. एम. मुंडकर** | ९९-१०२ |
| २५ | धम्मचक्र प्रवर्तन दिन व डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर<br>**प्रा. डॉ. योगिता देवगिरीकर (कथले)** | १०३-१०६ |
| २६ | दिक्षाभूमी व धर्मनिरपेक्षता<br>**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती** | १०७-१०९ |



Scanned by CamScanner

VOLUME - VII, ISSUE - IV - OCTOBER - DECEMBER - 2018
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR -5.5 (www.sjifactor.com)

# २६. दिक्षाभूमी व धर्मनिरपेक्षता

**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य महाविद्यालय, मंगरुळपीर, जि. वाशिम.

"मी हिंदू म्हणून जन्माला आलो तरी हिंदू म्हणून मरणार नाही," अशी भीमप्रतिज्ञा करणारे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हिंदू धर्माचा त्याग करुन बुध्दाचा जीवनमार्ग अनुसरतात. ही घटना धर्मातर, धम्मक्रांती, धम्मचक्रप्रवर्तन इ. नावाने ओळखली जाते.

बाबासाहेबांनी हिंदू धर्माचा त्याग करुन बुध्दाचा जीवनमार्ग का अनुसरला, याचे सर्वसाधारण भान व ज्ञान असलेली माणसे आता काळाच्या आड जात आहेत. नव्या पिढीला वाटते की, जसा हिंदू या नावाचा एक धर्म आहे. तो सोडून बाबासाहेबांनी बौध्द धर्माचा स्वीकार केला. त्यांचा हल्ली बुध्दिभेदही केला जातो. त्यात स्थूल स्वरुप असे; बाबासाहेबांनी हिंदू धर्माचा जो त्याग केला तो योग्यच होता. त्यात अस्पृश्यतेसारखी धर्म समाज आणि संस्कृतीला कलंक ठरणारी रुढी परंपरा होती. आता भारतीय संविधानाने अस्पृश्यताविरोधी कायदे करुन अस्पृश्यतेची ती दुष्ट रुढी परंपरा संपवली आहे. अस्पृश्यता संपल्यामुळे हिंदू धर्म अधिक उदार–सहिष्णू झाला आहे. त्याचे सनातन रुपही असेच उदार सहिष्णू होते. त्याचा गैरफायदा घेणाऱ्या परकिय आक्रमकांची फोडा आणि राज्य करा, या तत्वाने आम्हाला परतंत्र ठेवले होते. आम्ही स्वतंत्र्य होऊन पाच दशकाचा काळ लोटला. आता तुम्ही आम्ही सगळेच त्या सनातन, सहिष्णू व वैचारिक उदारता असलेल्या वैभवसंपन्न संचिताचा उपभोग घेऊ या त्यासाठी राजकीय – सांस्कृतिक राष्ट्रवादाची मूल प्रेरणा असलेल्या 'हिंदुत्वा' च्या रेशीम धाग्यचे परस्परांना घट्ट बांधू या. आमचे हिंदूत्व धर्माच्या विशूध्द मूलतत्वाचा पुरस्कार करणारी एक जीवन प्रेरणा आहे. ती भारतीय संविधानाच्या चौकटीतदेखील आहे. मुसलमान व खिस्ती लोकांचा अपवाद करुन जैन – बौध्द, शिख, लिंगायत वा तत्सम भिन्न उपासना पंथाच्या अनुयायासह वैदिक धर्ममतवाले सगळेच 'हिंदू' म्हणून ओळखले जातात. ही धर्माची ओळख नाही तर जीवन जगण्याच्या पध्दतीची ओळख आहे.

या बुध्दिभेदाच्या पार्श्वभागी नवे सामाजिक हितसंबंध आहेत. लोकशाही शासन पध्दतीत मागास – इतरमागास व दुर्बल समाजगटासाठी आरक्षण तत्वाचे सामाजिक न्याय देण्याचा विचार प्रमाण राहिला. आरक्षणाच्या विशेष संधीमुळे 'सत्ता संपत्ती आणि प्रतिष्ठा' यातील सामाजिक सहभागात पूर्वास्पृश्यांचे आरक्षण राहिल. त्यामुळे उभयबाजूने व्देष – मत्सराप्रमाणेच तडजोडीचे प्रयत्न ठेवावे लागतात. या तडजोडीत 'अनुनया' चा भाग असतो. पूर्वास्पृश्यांचे तयार झालेला नवश्रीमंत, पांढरपेशा वर्ग याच समतल पातळीवरील पूर्वाश्रमीच्या सवर्णाबरोबर वावरतो. त्यांच्या पूर्वजांचा स्पर्श त्यांच्या पूर्वजांनी नकारला, ते सगळेच अपरिहार्यपणे 'क्लासमेट' 'ग्लासमेट' एका नगरात – कॉलनीत सहनिवासी झाले. तेव्हा नगर – कॉलनीतील तथाकथित सांस्कृतिक सहभागाच्या नावाने संध्याकाळी गाई, गुरं गोठयात परत येतात, तसे हे सगळे एका नव्या सांस्कृतिक पर्यावरणात बोन्साय केलेल्या जीवनात ज्यांनी स्वतःला समर्पित केले ते तमाम शिक्षित – पांढरपेशे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचार चळवळीपासून तत्वच्युत झाले आहेत.



Scanned by CamScanner

36

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

Reviewed
eferred and
Listed Journal
rnal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL
MULTIDISCItPLINARY QUARTERLY
RESEARCH JOURNAL

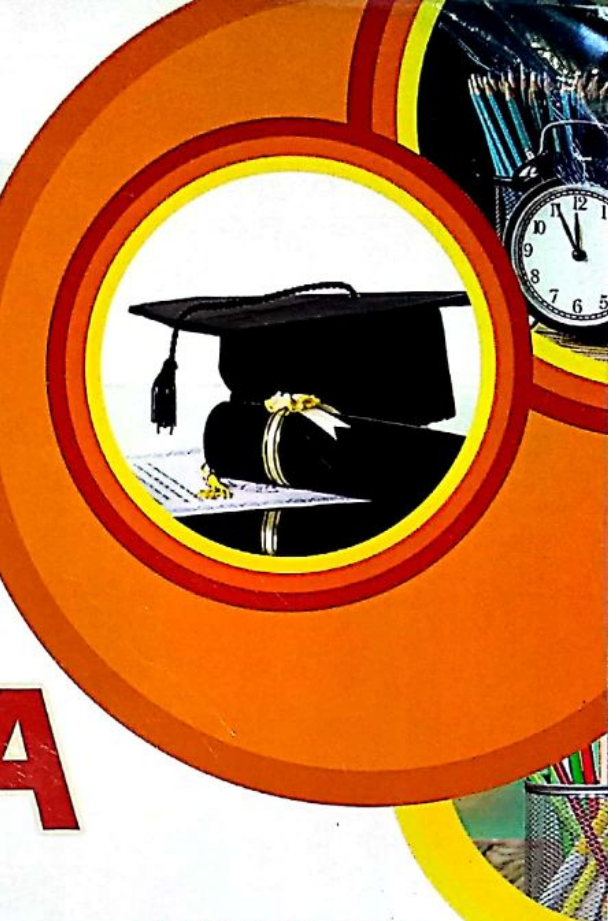

# AJANTA

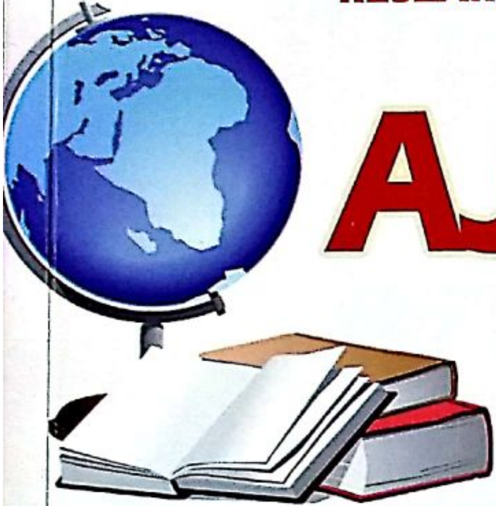

Volume-VIII, Issue-I
January - March - 2019
Marathi Part - II / Hindi Part - II /
English Part - II

IMPACT FACTOR /
INDEXING 2018 - 5.5
www.sjifactor.com

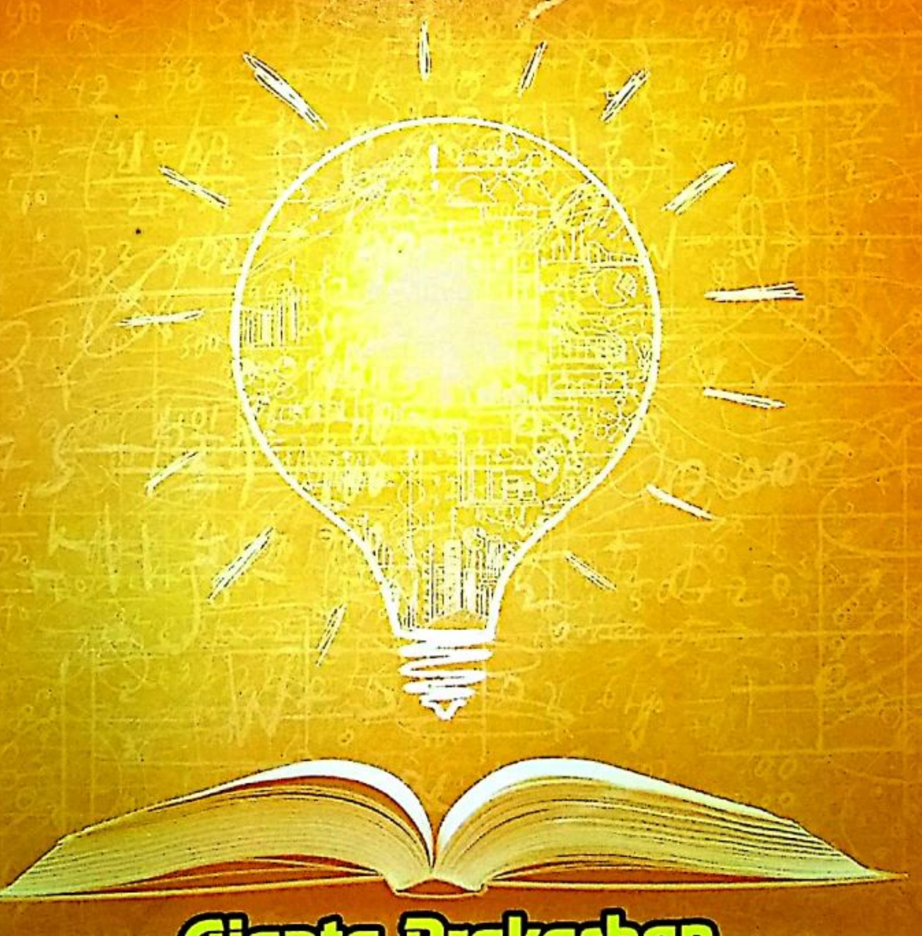

Ajanta Prakashan

Scanned by CamScanner

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
**AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)**

# CONTENTS OF MARATHI PART - II


| अ.क्र. | लेख आणि लेखकाचे नाव | पृष्ठ क्र. |
|---|---|---|
| १ | समाजसुधारक सावित्रीबाई फुले<br>**प्रा. डॉ. विलास चव्हाण** | १-४ |
| २ | स्त्री-मुक्ती आंदोलनाच्या प्रणेत्या सावित्रीबाई फुले<br>**प्रा. योगेश खेमराज भोयर** | ५-८ |
| ३ | सावित्रीबाई फुले आणि आजच्या शिक्षिका<br>**प्रा. संजय मोतीराम मोहाडे** | ९-११ |
| ४ | सावित्रीबाई फुले यांचे शैक्षणिक कार्य<br>**प्रा. डॉ. रमेश मा. सरपाते** | १२-१५ |
| ५ | सावित्रीबाई फुले स्त्रीमुक्ती चळवळीच्या आद्य प्रवर्तक<br>**प्रा. डॉ. विमल राठोड** | १६-१९ |
| ६ | शिक्षणशास्त्रज्ञ सावित्रीबाई फुले<br>**डॉ. पचलिंग हनमंत गणपती** | २०-२२ |
| ७ | महिला सक्षमीकरण<br>**प्रा. डॉ. तिडके केशव दत्तराव** | २३-२५ |
| ८ | सावित्रीबाई फुले व साक्षरता<br>**डॉ. रमेश मन्साराम घोनमोडे** | २६-३१ |
| ९ | सावित्रीबाई फुले यांची भाषण संपदा एक अध्ययन<br>**प्रा. डॉ. प्रगती दिनेश नरखेडकर** | ३२-३४ |
| १० | सावित्रीबाई फुले यांच्या कार्यामागील प्रेरणा आणि समकालीन समाज<br>**प्रा. डॉ. निलेश एकनाथराव लोंढे** | ३५-३८ |
| ११ | सावित्रीबाई फुले आणि स्त्री शिक्षण<br>**प्रा. सुषमा लोमटे**<br>**प्रा. सारिका विष्णु केदार** | ३९-४२ |
| १२ | स्त्रियांची उद्धारक : सावित्रीबाई फुले<br>**प्रा. किशोर शेषराव चौरे** | ४३-४५ |
| १३ | सावित्रीबाईचे शिक्षणविषयक कार्य<br>**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती** | ४६-५० |
| १४ | सावित्रीबाई फुले व समाज परिवर्तन<br>**प्रा. राहूल भगवान गायकवाड** | ५१-५५ |




Scanned by CamScanner

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR -5.5 (www.sjifactor.com)

# १३. सावित्रीबाईचे शिक्षणविषयक कार्य

**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिज्य महाविद्यालय, मंगरुळपीर, जि. वाशिम.

भारतातील स्त्रीशिक्षणाचे आद्य प्रणेते जोतीराव फुले त्यांना ओळखले जाते. त्याचप्रमाणे 'भारतातील प्रथम प्रशिक्षित मुख्याध्यापिका व स्त्रीशिक्षणाचा प्रसार करणाऱ्या थोर क्रांतिकारक म्हणून सावित्रीबाई फुले यांचे स्थानही ध्रुवताऱ्याप्रमाणे अढळ आहे. महात्मा जोतीराव फुले यांना वगळून जसा भारतातील स्त्रीशिक्षणाचा इतिहास लिहीता येते नाही, त्याचप्रमाणे सावित्रीबाई यांची शिक्षणविषयक कामगिरी वगळल्यास तो इतिहासही अपूर्ण असाच राहतो.

जोतीराव गोविंदराव फुले यांनी व्यापारी, शेतकरी आणि नगरपिते, पेठ जुनागंज, पुणे असे 19 ऑक्टोबर 1882 मध्ये हटर शिक्षण आयोगाला जे निवेदन सादर केले होते, त्याचे भाषंतर 'महात्मा फुले समग्र वाङ्मय' यातील परीशिष्ट 5 मध्ये आहे. त्यात महात्मा फुले यांनी आपण शाळा काढण्यास प्रवृत्त का झाले व शिक्षणविषयक तत्कालीन परीस्थिती कशी आहे हे सांगितले. त्यांचे स्वानुभवाचे बोल असे आहेत, 'माझा (जोतीराव फुले यांचा ) शैक्षणिक क्षेत्रातील अनुभव पुणे आणि पुण्याच्या परिसरातील खेडी यांपुरताच प्रामुख्याने आहे. सुमारे पंचवीस वर्षापूर्वी ख्रिस्ती धर्मप्रसारकांनी या पुण्यात स्त्रियांसाठी एक शाळा स्थापन केली होती, पण जिला तशी शाळा स्थापन करण्याची प्रेरणा मला सन 1851 च्या सुमारास झाली व मी आणि माझी पत्नी अशा उभयतांनी कित्येक वर्षापर्यंत त्या शाळेत काम केले. कालांतराने त्या शाळेची व्यवस्था मी एतद्देशीय सुशिक्षितांच्या एका समितीकडे सोवविली. या समितीच्या विद्यमाने शहराच्या इतर भागांत अशाच आणखी दोन शाळा उघडण्यात आल्या. या मुलींच्या शाळांच्या स्थापनेनंतर एक वर्षात कनिष्ठ वर्गातील आणि विशेषतः महारमांगाच्या मुलामुलींना एकत्र शिक्षण देणारी एक स्वकीय शाळा स्थापन केली. थोडयाच काळात याच वर्गातील मुलांसाठी आणखी दोन शाळा उघण्यात आल्या.

ज्योतिबा फुले याचसंबंधात पुढे लिहीतात – 'माजी शिक्षा मंडळीचे अध्यक्ष सर अर्स्किन पेरी आणि सरकाचे तत्कालीन सचिव श्री लुम्सडेन यांनी मुलींच्या शाळांना भेटी देऊन, शिक्षणक्षेत्रात सुरू झालेल्या या नव्या चळवळीबदल समाधान व्यक्त केले आणि शालजोडी देऊन माझा गौरव केला. या संस्थेमध्ये मी सुमारे नऊ – दहा वर्षे कार्य करीत होतो. पण काही विशिष्ट परिस्थितीमुळे जिच्या तपशीलवार उल्लेखाची येथे जरूरी नाही. ते कार्य मी सोडले. सध्या समितीने मुलींच्या शाळांची व्यवस्था शिक्षणखात्याकडे सुर्पूर्द केली असून मिसेस मिचलच्या देखरेखीला त्या शाळा अद्यापही चालू आहेत.

प्राथमिक शिक्षणाविषयी तत्कालीन स्थिती कशी होती, याबाबत जोतिबा फुले या निवेदनात म्हणतात – 'या इलाख्यात सर्वसाधारण जनतेच्या प्राथमिक शिक्षणाची खूपच हेळसांड झालेली आहे, यात तिळमात्र शंका नाही. काही वर्षापूर्वीच्या मानाने या इलाख्यातील प्राथमिक शाळांची संख्या सध्या वाढलेली असली, तरी समाजाची गरज भागविण्याच्या दृष्टिने ती मुळीच पुरेशी नाही. सरकार शिक्षणासाठी म्हणून एक खास कर घेते. पण या करातून गोळा होणारा निधी ज्या कामासाठी उभा केलेला आहे, त्यावर खर्च होत नाही, ही शोचनीय गोष्ट आहे. या प्रांतातील नऊदशांश गावांना म्हणजे जवजवळ दहा लाख मुलांना प्राथमिक शिक्षणाची कसलीही सोय उपलब्ध केलेली नाही, असे सांगितले जाते. शेतकऱ्यांचे कमालीचे दारिद्र, त्यांच्यातील स्वालंबनाचा अभाव, सुशिक्षित आणि बुध्दिमान वर्गावर



Scanned by CamScanner

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

34

INTERN!TION!L RESE!RCH FELLOWS !SSOCI!TION'S

# RESEARCH JOURNEY

**Multidisciplinary International E research Journal**

PEER REFEREED & INDEXED JOURNAL

November -2018

SPECIAL ISSUE-LXXIII,( B)

# Samiksha

**Executive Editor:**
Prof. Virag Gawande
Director,
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

**Guest Editor**
Dr.Sanjay j. Kothari
Dr. Dinesh W. Nichit

**Chief Editor**
Mr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV's Arts & Commerce College,
Yeola, Dist - Nashik [M.S.] INDIA

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

Scanned by CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) – 6.261, (GIF) –0.676 (2013)
Special Issue : Samiksha
UGC Approved No. 40705
ISSN : 2348-7143
November 2018

## INDEX



| No. | Title of the Paper | Authors' Name | Page No. |
|---|---|---|---|
| 1 | किशोरवयीन मुलींच्या आहारविषयक समस्या आणि उपाययोजना एक अध्ययन | प्रा. डॉ. सौ. माधुरी अरविंद देशमुख | 5 |
| 2 | समकालीन भारतीय लोकशाहीतील महिलांचा राजकीय सहभाग | प्रा. डॉ. संदीप भि. काळे | 8 |
| 3 | वैश्विक तापमान वाढीचा पर्यावरणावरील प्रभाव | डॉ. मनोज गाथे | 12 |
| 4 | भारतातील लोकसंख्येची समस्या | प्रा.डॉ.एस.एम.गावडे | 15 |
| 5 | कृषी प्रधान भारतातील शेती आणि जलधोरण : एक शोकांतीका | डॉ. प्रा. केशव सुर्यभान गुल्हाने | 21 |
| 6 | आर्थिक सुधारणा काळापासून भारतीय रुपयाची घसरण एक अभ्यास | प्रा. श्रीमती नेरे अरुणा वि. | 24 |
| 7 | सुरेश भटांचा गझल विचार | डॉ. प्रशांत सुनील शेळके | 27 |
| 8 | वृध्दांच्या पालनपोषणात नवपिढीचे उत्तरदायित्व | प्रा. डॉ. महेन्द्र वासेकर | 33 |
| 9 | भारतातील धर्मनिरपेक्षता : तत्त्व आणि व्यवहार | प्रा.डॉ.माधव केरबा वाघमारे | 37 |
| 10 | आत्मकथा': सत्याचे एक भिन्न रूप | प्रा.डॉ.बाबाराव मारोती ठावरी | 40 |
| 11 | भुलाबाईच्या गाण्यातील समाजजीवन | प्रा. डॉ. अनुराधा रामकृष्ण मुळे | 45 |
| 12 | वर्धा जिल्हयामधील किशोरावस्थेतील मूलींच्या समस्या;एक अध्ययन | प्रा. डॉ. अंजली हूमने | 48 |
| 13 | मेळघाट प्रदेशातील सामाजिक व सांस्कृतिक संरचना — भौगोलिक विश्लेषण | डॉ. प्रमोद बावणे | 53 |
| 14 | महात्मा गांधीच्या विचारांची प्रासंगिकता | प्रा.सौ.सुहास चं. नागापूर/शिवणकर | 59 |
| 15 | भारतीय लहान मुलांचे पोषण आणि आरोग्य | प्रा. डॉ. सौ. अनिता एन. सोनुले | 65 |
| 16 | अर्थतज्ज्ञ लोकमान्य टिळक | डॉ. देवेंद्र रंगाचार्य | 68 |
| 17 | भारतीय कुटुंब पध्दतीचे बदलते स्वरूप आणि परिणाम | प्रा.सौ.वासंती देवनाथा खाडिलकर/देवीकर | 71 |
| 18 | लोकप्रशासनावर माहिती तंत्रज्ञानाचा प्रभाव. | प्रा.डॉ.प्रदिप हिम्मतराव बारड | 77 |
| 19 | सामाजिक वातावरण आणि बालसमस्यांचे वास्तव्य | डॉ. कमलकिशोर बा. इंगोले | 80 |
| 20 | संतांचे कर्तृत्त्व व समाज : काल आणि आज | प्रा. डॉ.सौ.उज्ज्वला पाटील | 84 |
| 21 | महाराष्ट्रातील जिल्हानिहाय शहरी व ग्रामीण भागातील लिंग गुणोत्तर प्रमाणाचे तुलनात्मक भौगोलीक अध्ययन | प्रा. एन. जी. सोनुले | 89 |
| 22 | शारीरीक शिक्षण आणि मानवी जीवनात खेळांचे महत्व | प्रा.उमेश स व्यास | 94 |
| 23 | भारतीय पर्यटन उद्योगाचा विकास | प्रा.डॉ.मनिषकुमार का. कायरकर | 98 |
| 24 | ईस्ट इंडिया कंपनी व भारतीय अर्थव्यवस्था | प्रा. डॉ. एन.बी मठपती | 105 |
| 25 | विज वितरण आणि ग्राहक संरक्षण : बुलडाणा जिल्हाचा विशेष अभ्यास. | प्रा.डॉ.कु.सुनिता कलाखे | 110 |
| 26 | ग्राहक सरंक्षण कायदा 1986 (दुरूस्त विधेयक 2002) | प्रा.डॉ. एस. आर. बखळे | 114 |
| 27 | मानुषतेचा सिद्धान्त | प्रा. डॉ. विजय रैवतकर | 118 |
| 28 | इंटरनेट बॅकीगचा अधिकोश व्यवहारात प्रभाव | प्रा. संजय यु. उल्हे | 123 |





Scanned by CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) – 6.261, (GIF) –0.676 (2013)
Special Issue : Samiksha
UGC Approved No. 40705
ISSN :- 2348-7143
November 2018

# ईस्ट इंडिया कंपनी व भारतीय अर्थव्यवस्था

प्रा. डॉ. एन.बी मठपती
श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर जि. वाशिम

दुसऱ्या कालखंडात (1761 –' 1857 व 1857 – 1920) इंग्लंडमध्ये झालेल्या अभूतपूर्व औद्योगिक कांतीचे भारताच्या परदेशी व्यापाराचे व पर्यायाने भारतातील उद्योगधंद्याचे चित्रच पलटले. ह्या औद्योगिक कांतीने सुरुवातीला जरी कापड उत्पादनाच्या क्षेत्रात तांत्रिक बदल घडवून आणले तरी थोडयाच काळात, अवघ्या प्रन्नास वर्षात (1780 – 1830) ती वणव्यासारखी अन्य उत्पादनाच्या क्षेत्रात झपाटयाने पसरली. ह्याचा परिणाम म्हणजे वस्तूंचे उत्पादन अनेक पटींनी वाढले. त्यांच्या किंमती कमी झाल्या व दर्जा सुधारला. हयाचा परिणाम म्हणजे भारतातून जाणाऱ्या पक्क्या मालाची मागणी घसरली व त्याबदली भारतातून होणाऱ्या कच्चा मालाची निर्यात वाढली इंग्लंडमध्ये नव्याने उद्याला आलेल्या कारखानदारीला स्वस्तात कच्चा माल हवा होता व पक्क्या मालाला विक्रीसाठी हुकमी बाजारपेठ हवी होती. ती त्यांना भारतात आयती गवसली व येथूनच भारताच्या पारतंत्र्याची सुरुवात झाली. ईस्ट इंडिया कंपनीने आपल्या व्यापाराचे स्वरुप बदलले. भारतीय बाजारपेठेतून स्वस्तात कच्चा माला घ्यायचा व तो निर्यात करायचा व इंग्लंडमधील कारखानदारीत बनवलेला पक्का माल भारतीय बाजारपेठेत विकायचा! ईस्ट इंडिया कंपनीने हा व्यापार वाढविण्यासाठी काय केले नाही? कारागिरांचे अंगठे कापले त्यांना पळवून लावले. त्यांची अवजारे नष्ट केली. तूरुंगात टाकले. काही ठिकाणी लाच दिली. हया कंपनीच्या लोकांनी स्थानिक व्यापाऱ्यांना व कारागिरांना हरतऱ्हेने छळले. हया व्यापारात नोकरांचे कमिशन असे. आता सत्तेचे पाठबळ होते व साऱ्या भारतात मराठ्यांच्या शिवाय अटकाव करणारी कोणतीही प्रबळ राजकीय शक्ती नव्हती. झपाटयाने त्यांनी हातपाय पसरले व साम्राज्याचा विस्तार केला. त्यांनी सारा भारत 1761 ते 1857 हया 96 वर्षाच्या काळात कब्जात आणला व त्याची वसाहत केली. जरी कंपनीने राज्य कमबवले व कंपनीचे नोकर अधिकारी व पदाधिकारी झटपट श्रीमंत झाले, तरीही ईस्ट इंडिय कंपनी मात्र कर्जबाजारी झाली व त्यांच्या अनाचाराच्या व अत्याचाराचा तकारी इंग्लंडमध्ये पोचल्या त्यामुळे ब्रिटीश पार्लमेंटला नाईलाजाने तिच्या कारभारात हस्तक्षेप करावा लागला Although the Company become bankrupt. it Bord of Directors and servants become rich.

हया परदेशी व्यापारात झालेल्या आमलाग्र कांतीने भारतातील अनेक परंपरागत उद्योग कोसळून पडले, मूळापासून उखडले गेले व भारताच्या दारिद्रीकरणाची (pauperization) प्रकिया सुरु झाली. हया पूर्वी भारतात अनेक राजकीय आकमणे झाली. राजकीय अस्वस्थता होती. भारतात मुसलमानी आकमणाने व त्यांच्या जाचाने भारतात जीवनविषयी उदासीनता आली. त्यामुळे दारिद्रय वाढत गेले. पण ब्रिटीशांचे आगमन होताच भारतातील संपतीचा ओघ परदेशी चालू झाला व भारताची पिळवणूक झाली. प्रस्थापित उद्योगाला शह देण्यासाठी कंपनीच्या गुमास्त्यांनी अनेक क्लृप्त्या केल्या व आपली तुंबडी भरुन घेतली. क्लाईव्हची व वॉरन हेस्टिंग्जची पार्लमेंटरी चौकशी झाली. त्यात हे सारे उघड झाले. हया कंपनीने शेतीचे व्यापारीकरण केले. कारण त्यांना स्वस्तात कच्चा माल हवा होता. हया बदलांचा पहिला फटका भारताचा सर्वोच्च मानबिंदू असलेल्या कापड उद्योगाला बसला. कारण तोच उद्योग घरोघर चालत होता. त्या उद्योगात अक्षरशः लाखो लोक



Scanned by CamScanner

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERN!TION!L RESE!RCH FELLOWS !SSOCI!TION'S

# RESEARCH JOURNEY

**Multidisciplinary International E-research Journal**

**PEER REFREED & INDEXED JOURNAL**

**August-2018**

**SPECIAL ISSUE-LXII**

# SAMIKSHA

**Executive Editor:**
Prof. Virag Gawande
Director,
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

**Guest Editor**
Dr.Sanjay j. Kothari
Dr. Dinesh W. Nichit
Dr. Shubhangi Dange

**Chief Editor**
Mr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV's Arts & Commerce College,
Yeola, Dist - Nashik [M.S.] INDIA

RESEARCH JOURNEY
MULTIDISCIPLINARY INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

Scanned by CamScanner

27


| | | |
|---|---|---|
| 48 | जागतिकीकरण आणि संगणकीकृत ऑनलाईन व्यवहार डॉ. संजय धनविजय | 206 |
| 49 | सार्क संघटनेच्या पहिल्या पाच शिखर परिषदांचे यशापयश प्रा.संतोष म. धुगे | 212 |
| 50 | बालमजदुरी – एक जटील समस्या डॉ.अजय नानाजी सरटकर | 220 |
| 51 | बारोमास एक उच्चशिक्षीत ग्रामीण तरुणांच्या अंर्तमनाची वेदना प्रा.बंडु चौधरी | 222 |
| 52 | लिंगभेद असमानता – एक मूल्यमापन प्रा. डॉ. मनोजकुमार का. भोवते | 226 |
| 53 | जाहिरातींमध्ये स्त्रियांचा सहभाग, सुशिक्षित व अशिक्षित स्त्री-पुरूषांना जाहिरातीमधून वस्तुविषयी होणाऱ्या ज्ञानाचा अभ्यास डॉ. सुवर्णा देविदासराव जवंजाळ / डॉ. सौ. शारदा गावंडे | 229 |
| 54 | डब्ल्यूटीओ ची फलश्रृती प्रा. डॉ. एन.बी मठपती | 232 |
| 55 | उत्थानगुंफाकार यशवंत मनोहर प्रा.डॉ.प्रशांत वाल्मिकराव धनविज | 236 |
| 56 | उस्मानाबाद जिल्हयातील भूमी वापरांचा कालसापेक्ष भौगोलीक अभ्यास प्रा. आसाराम दि. चव्हाण | 239 |
| 57 | **जलयुक्त शिवार योजनेची भडगाव तालुक्यातील फलश्रुती** प्रा.डॉ. बी.एस. भालेराव, | 242 |
| 58 | संत नामदेवःसंतत्व आणि समाजभान प्रा.डॉ.विजय रूपराव राऊत | 245 |
| 59 | Changing Pattern of Rural Society in Current Scenario **Dr.Nilima Dawane** | 247 |
| 60 | WTO and its impact on different sector of economy **Dr.S.R. Bakhale** | 250 |
| 61 | Amalgamation of Mythology with fantasy in Shiva Trilogy **Shri. S.M. Nandagawali** | 252 |
| 62 | Subaltern in Shakespeare's "The Tempest" **Dr. P.R. Bhoge** | 256 |
| 63 | The Theme of Ecological Concern AmitavGhosh's The Hungry Tide **Sachin S. Matode** | 260 |
| 64 | E-Retailing and It`s Trends in India **Ms. Surashri S. Adhav** | 263 |
| 65 | Homested Wealth For All Some findings of prayog Pariwar **Prof. P.D.Shrungare** | 267 |
| 66 | The E.P. Act, 1986 : Necessity, Significance, Judicial Approach and Effectiveness **Dr. Bhagayashree A. Deshpande** | 270 |
| 67 | Shakespeare's King Learand Shirwadkar'sNatsamrat: A Comparative Study **Dr. Sawan Giridhar Dharmpuriwar** | 274 |
| 68 | Role of Indian Culture on Marketing Policies in India. **Dr.Wasudeo D. Golait** | 278 |
| 69 | Relevance of Dr. B.R. Ambedkar's Thoughts in Present Times **Dr. Harish G. Tapadia** | 282 |
| 70 | Reconstruction of History in 'Julius Caesar' by William Shakespeare **Prashant Jambhulkar** | 285 |


*Our Editors have reviewed paper with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responcible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers.*

**- Executive Editor**

**Published by -**

❖ Mrs. Swati Dhanraj Sonawane, Director, ...

Scanned by CamScanner

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 6.261, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue : Samiksha
UGC Approved No. 40705
ISSN : 2348-7143
August 2018

# डब्ल्यूटीओ ची फलश्रृती

प्रा. डॉ. एन.बी मठपती
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री अ.ना. वाणिज्य महाविद्यालय मंगरुळपीर

**प्रस्तावना -**

सन १९२९ ते १९३३ या काळात संपूर्ण जगात मंहामंदी होती. यामुळे आंतरराष्ट्रीय व्यापार विस्कळीत झाला होता. अनेक देशांनी आपल्या अर्थव्यवस्थांचे रक्षण करण्याच्या उद्देशाने आयातीवर निर्बंध (Import restrictions) लादले होते. याचा विपरीत परिणाम जागतिक व्यापारावर झाला. १४ ऑगस्ट १९४१ मध्ये अटलांटिक सनद प्रसिध्द करण्यात आली. जागतीक सर्व देशांना समान व्यापारपूर्ती व आवश्यकतेनुसार कच्च्या मालाचा पुरवठा या बावतीत अमेरिकेचे अध्यक्ष व ब्रिटनेचे पंतप्रधान प्रयत्न करतील अशा आशयाचा मजकूर त्यात समाविष्ट होता. नंतरच्या काळात ३० ऑक्टोबर १९४७ रोजी जगतील २३ देशांनी जिनिव्हा येथे आयात व्यापारावरील कर कमी करण्याबाबत एक करार केला. हा करार GATT नावाने ओळखला जातो. हा प्रशुक्ल (जकात) आणि व्यापारविषयक सर्वसामान्य करार होय. १ जानेवारी, १९४८ पासून तो अमलात आला. गॅटची मुख्य कचेरी जिनिव्हा येथे आहे. गॅटच्या आतापर्यंत चर्चेच्या एकूण आठ फेऱ्या झाल्या. १ जानेवारी १९९५ रोजी जागतीक व्यापार संघटना (World Trade Organisation) जिल्हा आपण डब्ल्युटीओ म्हणतो स्थापन झाली. या संघटनेच्या स्थापनेला आता १० वर्षे पूर्ण झाली आहेत. या संघटनेच्या दशकपूर्ती निमित्ताने या संघटनेच्या कार्याचा आढावा घेणे व त्यावर भाष्य करुन तिच्या यशापयशाची चर्चा बहुधा सुरु होईलच. एवढे मात्र खरे की डब्ल्यूटीओने जगावर आपला वेगळा ठसा उमटविला आहे. डब्ल्यूटीओचे नाव सर्व परीचित आहे. सामान्य व्यक्तिपासून तज्ञ व्यक्ती, राजकारणी, समाजकारणी, तंत्रज्ञ, वैज्ञानिक, कृषिपंडीत, शिक्षणतज्ञ इ. सर्वाच्या बोलण्यात या विवेचनात डब्ल्युटीओचा उल्लेख आल्याशिवाय राहत नाही.सुदैवाने डब्ल्यूटीओवर विपूल लिखाण, अहवाल व तंज्ञाचे संशोधनात्मक लेख उपलब्ध आहेतत्र अगदी जिल्हास्तरावरील चर्चासत्रामधून डब्ल्यूटीओवर चर्चा होत आहे.

दुसऱ्या महायुध्दात काळात जगाची कशी पुर्नरचना करावी लागेल या दृष्टीने ते प्रयत्न सुरु झालेत त्याचे फलीत म्हणजे १९४४ मध्ये ब्रेटनवूडस येथील परिषदेत तीन नव्या संघटना स्थापन करण्याचे ठरविल्या गेले त्या संघटना म्हणजे, आंतरराष्ट्रीय मुद्रा निधी, जागतिक बॅंक आणि गॅट. १९४७ मध्ये २३ देशांनी परस्परांमध्ये चर्चा करुन गॅटची १९८६ मध्ये उरुग्वे येथे झालेल्या आठव्या फेरीत डकेल प्रस्तावात सेवा, गुतंवणूक, बौध्दीक संपदा असे नवे 'सेवा' संबंधित विषय चर्चेस आलेत. पुढे यावर विविध दृष्टींनी चर्चा होउन १५ एप्रिल १९९४ रोजी अंतीम निर्णय होवून डब्ल्यूटीओ १ जानेवारी १९९५ मध्ये कार्यान्वीत झाली. सध्या या संघटनेचे १४८ देश सभासद आहेत. गॅटच्या तुलनेत डब्ल्युटीओ कराराची व्याप्ती बरीच मोठी आहे. डब्ल्यूटीओची कार्य पध्दतीही अधिक प्रभावशाली आहे.

**डब्ल्यूटीओ ची उदिष्टे**

१) जगातील उपलब्ध संसाधनांचा पर्याप्त वापर करुन लोकांचे जीवनमान उंचाचणे
२) सर्व देशातील लोकांचे उत्पन्न वाढविणे. रोजगार वाढ करणे.
३) परस्परांना हितकारक ठरेल अशी व्यापारी व्यवस्था निर्माण करणे
४) व्यापारातील भेदभावाची वर्तणूक संपुष्टात आणणे.
५) जागतीक व्यापाराचा विस्तार घडवून आणणे.
६) व्यापारातील संख्यात्मक नियंत्रणे व प्रशुल्केतर निर्बंध दूर करणे.
७) शाश्वत विकास व पर्यावरण संवर्धन यांना महत्व देणे.
८) आंतरराष्ट्रीय संस्थांमध्ये आर्थिक सहकार्य प्रस्थापित करणे.
९) आर्थिक उदारिकरणाला चालणा देणे. उद्योग व कृषिविषयक जकाती कमी करणे

**डब्ल्यूटीओ ची कार्यपध्दती :**



Scanned by CamScanner

38


Peer Reviewed Referred and
UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL


# AJANTA

Volume-VIII, Issue-I
January - March - 2019
Marathi Part - III

Ajanta
Prakashan

IMPACT FACTOR /
INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com


Scanned by CamScanner

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

# CONTENTS OF MARATHI PART - III



| अ.क्र. | लेख आणि लेखकाचे नाव | पृष्ठ क्र. |
|---|---|---|
| १४ | महिला विकासाकरीता भारतीय संविधानातील तरतूदी<br>**Prof. Dr. Vishakha Jagannath Dere** | ६२-६६ |
| १५ | डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व प्रजासत्ताक भारत : संविधानकर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर<br>**डॉ. नलिनी बोरकर** | ६७-७३ |
| १६ | धर्मनिरपेक्ष भारत<br>**प्रा. विनोद महादेवराव पुनवटकर** | ७४-७६ |
| १७ | मूलभूत अधिकर व समाज<br>**प्रा. डॉ. रणधीर साठे** | ७७-८० |
| १८ | डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि संविधान निर्मिती<br>**डॉ. रमेश मसाराम घोनमोडे** | ८१-८४ |
| १९ | भारतीय संविधान व शैक्षणिक हक्क<br>**डॉ. चेतना प्रल्हाद सोनकांबळे**<br>**श्री सांजुरे दीपक प्रल्हाद** | ८५-९० |
| २०. | मूलभूत अधिकार व समाज<br>**प्रा. डॉ. रश्मी प्रविण गजरे** | ९१-९४ |
| २१ | धर्मनिरपेक्ष भारत<br>**डॉ. सौ. किरण प्रल्हादराव पिनाटे** | ९५-९७ |
| २२ | धर्मनिरपेक्ष भारताच्या लोकप्रशाहीसमोरील जमातवाद व जातीवाद एक आव्हान<br>**प्रा. विकास व. आडे** | ९८-१०४ |
| २३ | बाबासाहेबांनी स्वीकारलेला बौद्ध धर्म व त्यासाठी झालेला विरोध<br>**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती** | १०५-१११ |
| २४ | भारतीय संविधान आणि महिलांचे अधिकार<br>**प्रा. डॉ. विद्या के. भैसारे** | ११२-११४ |
| २५ | पर्यावरण संरक्षण आणि कायद्यांची जनजागृती<br>**प्रा. डॉ. सोपानदेव पिसे** | ११५-११९ |
| २६ | मुलभूत अधिकार व समाज<br>**बबीता मनिष थूल** | १२०-१२४ |





Scanned by CamScanner

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

# २३. बाबासाहेबांनी स्वीकारलेला बौद्ध धर्म व त्यासाठी झालेला विरोध

**प्रा. डॉ. एन. बी. मठपती**
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री. व. ना. कला व श्री. अ. ना. वाणिजय महाविद्याल, मंगरुळपीर, जि. वाशिम.

धर्मातराची चळवळ सुरु झाल्यापासून अनेक लोकांनी त्यां चळवळीच्या विरुध्द अनेक आक्षेपात किती सत्य आहे त्याचा विचार करणे आवश्यक आहे. काही हिंदू लोक धार्मिकपणाचा मोठा आव आणून तुम्हाला असे सांगत आहेत की, धर्म ही काही उपभोगाची वस्तू नव्हे! ज्या प्रमाणे आपण आज एक कोट घालतो, दुसऱ्या दिवशी दुसरा घालतो, त्याचप्रमाणे धर्मात फेरबदल करता येणार नाही. हिंदू धर्माला झुगारुन देऊन तुम्ही परधर्मात जाता तर जे तुमचे पूर्वज इतके दिवस या हिंदू धर्मात राहिले ते मुर्ख होते की काय? असा प्रश्न काही शहाण्यांनी उपस्थित केला आहे. माझ्या दृष्टिने या आक्षेपात कोणत्याही प्रकारचे तथ्थ नाही. केवळ पूर्वजांचा धर्म म्हणून धर्मातर करु नये, अशा म्हणणाऱ्या लोकांनी इतिहास वाचला नसेल असेच म्हणजे प्राप्त आहे. पूर्वीचा आर्याचा धर्म ज्याला वैदिक धर्म म्हणतात त्यात गोमांस भक्षण करणे, दारु पिणे, स्वैर वर्तन करणे या करणे या तीन गोष्टीत मुख्यतः धर्म साठविलेला होता. तो धर्म हजारो वर्षे हिंदूस्थानातील लोकांनी पाळला व अजूनही काही ब्राम्हण लोकांना त्या धर्माकडे जाण्याची हुक्की येते. केवळ पूर्वजांचाच धर्म पाळावयाचा तर वैदिक धर्म सोडून हिंदूस्थानातील लोकांनी बौध्द धर्म का स्वीकारला? वैदिक धर्म सोडून जैन धर्म त्यांनी का स्वीकारला? या धर्मात आमचे पूर्वज राहिले ही गोष्ट खरी आहे. परंतू ते लोक स्वसंतोषाने, स्वखुशीने राहिले असे मात्र माझ्याने म्हणवत नाही. या देशात अनेक काल पावेतो चातुर्वर्ण्याची संस्था अव्याहत चालू होती. या चातुर्वर्ण्यात ब्राहयणांनी विद्या शिकवणी, क्षत्रियांनी लढाई करावी, वैश्यांनी पैसा मिळवावा व शूद्रांनी सेवा करावी असा नियमबध्द आयुष्यकम बांधलेला होता. आयुष्यकमात शूद्र लोकांजवळ विद्या नव्हती, धन नव्हते आणि शस्त्रअस्त्रही नव्हते. अशा विपन्न व निशस्त्र स्थितीत ज्या तुमच्या पूर्वजांना राहावे लागले त्यांनी हा धर्म स्वयंसंतोषाने स्वीकारला असे कोणाही शहाण्या माणसास म्हणता येणार नाही. या तुमच्या पूर्वजांना व धर्माविरुध्द बंड करणे शक्य झाले असते काय? याचा विचार अवश्य करणे प्राप्त आहे. त्यांना बंड करता आले असते व ते त्यांनी केले नसते तर हा धर्म त्यांनी स्वसंतोषाने पत्करला असे म्हणता आले असते. परंतू खरी वस्तूस्थिती पाहिली असताना त्यांचा निरुपाय झाल्यामुळे या धर्मात रहावे लागले ही गोष्ट निर्विवाद आहे. या दृष्टीने पाहिले असताना हिंदू धर्म आमच्या पूर्वजांचा धर्म नसून ही त्यांच्यावर जबरदस्ती लादलेली गुलामगिरी आहे. त्या गुलामगिरीतून आपली सुटका करुन घेण्याची साधने त्यांना त्या गुलामगिरीविरुध्द बंड करता आले नाही व त्यांना गुलामगिरीतच रहावे लागेल याबद्दल त्यांना कोणी दूषण देणार नाही. कोणी झाले तरी त्यांची कीवच करील. परंतू हल्लीच्या पिढीला तशा प्रकारची जबरदस्ती कोणालाही करता येणार नाही. त्यांना सर्व बाबतीत स्वातंत्र्य आहे. त्या स्वातंत्र्याचा उपयोग करुन जर त्यांनी आपली स्वतःची सुटका करुन घेतली नाही तर त्यांच्यासारखे नीच, त्यांच्यासारखे अधम व त्यांच्यासारखे परोपजीवी दुसरे कोणीच नाहीत असे मोठया कष्टाने म्हणावे लागेल.



Scanned by CamScanner

ज्ञान विज्ञान विमुक्तये

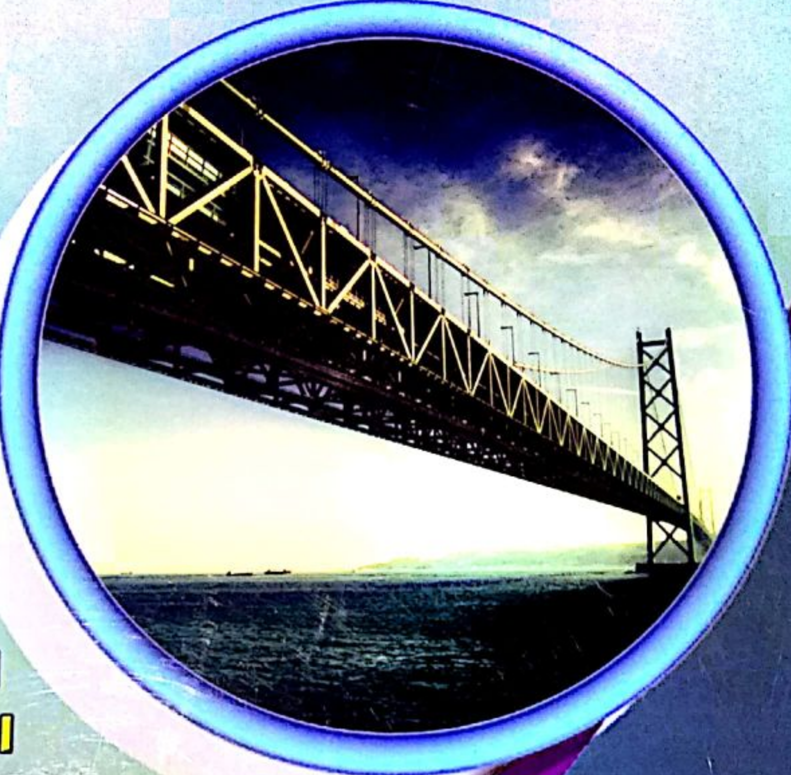

**Peer Reviewed Refered and UGC Listed Journal**

An Internatio[illegible] Multidisciplinary Quarterly [illegible]search Journal

# AJANTA

Volume-VIII, Issue-I
January - March - 2019
Marathi Part - I

IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

Ajanta Prakashan

Scanned by CamScanner

# CONTENTS OF MARATHI PART - I



| अ.क्र. | लेख आणि लेखकाचे नाव | पृष्ठ क्र. |
|---|---|---|
| १४ | शेतमजूर महिलांच्या आरोग्यविषयक समस्या<br>**डॉ. गजानन संतोषराव कुबडे** | ६०-६३ |
| १५ | भारतीय शेतीचा इतिहास<br>**डॉ. प्रविण म. वंद्रगिरीवार** | ६४-७० |
| १६ | महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळीची वाटचाल<br>**प्रा. संतोष गोपालकृष्ण कुळकर्णी** | ७१-७४ |
| १७ | खारेपाणी पट्यातील शेतकऱ्यांच्या समस्या आणि उपाय<br>**डॉ. अरूण पांडुरंगजी चांदुरकर** | ७५-७९ |
| १८ | शेतकऱ्यांना उदभवणाऱ्या समस्या व उपाय<br>**प्रा. डॉ. प्रभाकर यु. आठवले** | ८०-८४ |
| १९ | भारतीय शेतकरी कामगार पक्ष आणि शेतकरी विकासाची ध्येयधोरणे<br>**डॉ. विनायक हिम्मतराव भटकर** | ८५-८७ |
| २० | पेनटाकळी सिंचन प्रकल्पाच्या लाभक्षेत्रातील शेतकऱ्यांच्या समस्या आणि उपाय<br>**डॉ. संजय मोतीराम दांदडे** | ८८-९१ |
| २१ | ग्रामीण भागातील अल्पभूधारक व सीमांत शेतकऱ्यांच्या समस्या आणि उपाय<br>**डॉ. सुनिता ज्ञानेश्वर सावरकर** | ९२-९५ |
| २२ | जागतिक तापमान वाढ आणि भारतीय शेती<br>**प्रा. घननील एन. गजभिये** | ९६-१०० |
| २३ | लीळाचरित्रातील कृषी संस्कृती<br>**प्रा. डॉ. ममता जानराव इंगोले** | १०१-१०५ |
| २४ | जागतिकीकरण आणि शेती<br>**प्रा. डॉ. नागनाथ बाबुराव मठपती** | १०६-१०८ |
| २५ | शेतमालाच्या किंमती आणि नियंत्रित बाजारापेठा<br>**प्रा. अनिल गंगाधरपंत पितळे** | १०९-११२ |
| २६ | कृषी रोजगार आणि महिला<br>**प्रा. कु. रूपाली एस. कणसे** | ११३-११६ |





Scanned by CamScanner

# २४. जागतिकीकरण आणि शेती

**प्रा. डॉ. नागनाथ बाबुराव मठपती**
श्री. वसंतराव नाईक कला व श्री. अमरसिंग नाईक वाणिज्य महाविद्यालय, मंगरूळपीर, जि. वाशीम.

**प्रस्तावना**

भारतीय अर्थव्यवस्था आज परिवर्तनाच्या उंबरठ्यावर उभी आहे. इंग्रजी शासनव्यवस्थेतून मुक्ती मिळाल्यानंतर स्वातंत्र्योत्तर काळात भारतीय अर्थव्यस्थेने नियोजनाचे पहिले परिवर्तन अनुभवले. त्यानंतर संपूर्ण देशाला अन्नधान्याचा पुरवठा करणाऱ्या शेती क्षेत्राच्या विकासाकडे विशेष लक्ष देण्यात आले. त्याचा परिणाम म्हणून भारतात १९६५ च्या दरम्यान हरितक्रांती घडून आली. तेव्हापासून खऱ्या अर्थाने शेतीचे महत्त्व वाढले. त्यामुळे देशात आधुनिक पद्धतीने शेती करण्यास प्रोत्साहन मिळाले. तसेच रासायनीक खते, वीज, जलसिंचनाच्या सोयी नवीन बी-बियाणे, पत पुरवठ्याची सोयी इ. शेती घटकांचा वापर करण्यात आला. म्हणूनच या काळात भारत खाद्यान्याबाबत स्वयंपूर्ण झाला. असे असले तरी शेतीचा पूर्ण विकास होऊ शकला नाही. कारण भारतातील बरेच शेतकरी गरीब असून त्यांची आर्थिक स्थिती अत्यंत बिकट आहे. अशावेळी १९९१ मध्ये खाऊजा (नवीन आर्थिक धोरण) धोरण भारताने स्विकारले आणि भारतीय अर्थव्यवस्थेत नवीन बदलाचे वारे वाहू लागले. भारतातील प्रत्येक क्षेत्र या नवीन आर्थिक धोरणाच्या प्रवाभाने प्रभावीत झाले शेती क्षेत्र याला अपवाद नाही.

**जागतिक स्तरावर शेतीचे अध्ययन व तिचे आधूनिकीकरण**

जगातील प्रमुख देशातील शेतीची स्थिती अभ्यासता जागतिक प्रमुख व विकसित समजल्या जाणाऱ्या देशात राष्ट्रीय वाटा कमी आहे.

कमी उत्पन्न असणाऱ्या देशापुढे कृषी प्रगती की औद्योगिक प्रगती असा पर्याय नसतो. ही दोन्ही क्षेत्रे एकमेकांस पूरक असतात. म्हणूण कृषी क्षेत्र व औद्यागिक क्षेत्र यामध्ये काही समन्वय प्रस्थापित करावे लागतात व असमतोल साधावा लागतो.

कृषी क्षेत्रास व औद्योगिक क्षेत्रास किती प्राधान्य द्यावे हे त्या देशातील विकासाच्या अवस्थेवर अवलंबून राहते. पण एक मात्र खरे की, आर्थिक विकासाचा वेग वाढवायचा असेल तर त्यासाठी आवश्यक असणारा वाढावा या कृषी क्षेत्रातून किंवा औद्योगिक क्षेत्रातून मिळत राहणे जरुरीचे आहे.

अप्रगत देशातील शेतीची उत्पादन क्षमता कमी असते. याचे कारण तेथील आर्थिक मागासलेपणा, विशिष्ट प्रकारची सामाजिक परिस्थिती होय. अप्रगत अर्थव्यवस्थेत बहुसंख्य लोक शेतीसारख्या प्राथमिक उत्पादनात गुंतलेले असतात. एकूण राष्ट्रीय उत्पादनातही अशा प्रकारच्या उत्पादनाचे प्रमाण अधिक असते. राष्ट्रीय उत्पन्नापैकी १३.९ टक्के (२०११-१२ नुसार) उत्पन्न शेती व्यवसायातुन निर्माण झाले. आशिया, आफ्रिका आणि मध्य-पूर्वेकडील देशामध्ये एकंदर लोकसंख्येपैकी २/३ ते ४/५ लोक शेती व्यवसायावर उपजीविकेसाठी अवलंबून होते. विकसित देशात शेतीवर अवलंबून राहण्याचे प्रमाण कमी असते.



Scanned by CamScanner